

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

1 Nde nscua na' qui'i ti cha' ji'i
lcaa ñati nu ngua jyo'o cusu' ji'i
Jesucristo, cha' ñati tya'a ji'i jyo'o
David laca yu, lo'o jua'a ñati tya'a
ji'i jyo'o Abraham laca yu, masi
tyijyu' ti.

² Jyo'o Abraham bi' ngua sti Isaac;
li' jyo'o Isaac bi' ngua sti Jacob;
li' jyo'o Jacob bi' ngua sti Judá
lo'o ca ta'a tya'a ngula yu;

³ li' jyo'o Judá bi' ngua sti Fares
lo'o Zara, lo'o Tamar ngua
naa xtya'a ngu' bi'.

Li' jyo'o Fares bi' ngua sti
Esrom;

li' jyo'o Esrom bi' ngua sti
Aram;

⁴ li' jyo'o Aram bi' ngua sti
Aminadab;

li' jyo'o Aminadab bi' ngua sti
Naasón;

li' jyo'o Naasón bi' ngua sti
Salmón;

⁵ li' jyo'o Salmón bi' ngua sti
Booz, lo'o Rahab ngua naa
xtya'a Booz bi'.

Li' jyo'o Booz bi' ngua sti Obed,
lo'o Rut ngua naa xtya'a Obed
bi'.

Li' jyo'o Obed bi' ngua sti Isaí;

⁶ li' jyo'o Isaí bi' ngua sti rey
David;

li' jyo'o rey David ngua sti
Salomón, lo'o xtya'a Salomón
bi' ngua nu cuna'a nu ngua
cloyo' jyo'o Urías cloyo'.

⁷ Lo'o li' jyo'o Salomón bi' ngua
sti Roboam;

li' jyo'o Roboam bi' ngua sti
Abías;

li' jyo'o Abías bi' ngua sti Asa;

⁸ li' jyo'o Asa bi' ngua sti Josafat;
li' jyo'o Josafat bi' ngua sti
Joram;

li' jyo'o Joram bi' ngua sti Uzías;

⁹ li' jyo'o Uzías bi' ngua sti Jotam;
li' jyo'o Jotam bi' ngua sti Acaz;
li' jyo'o Acaz bi' ngua sti

Ezequías;

¹⁰ li' jyo'o Ezequías bi' ngua sti
Manasés;

li' jyo'o Manasés bi' ngua sti
Amón;

li' jyo'o Amón bi' ngua sti
Josías;

¹¹ li' jyo'o Josías bi' ngua sti
Jeconías lo'o tya'a ngula yu.

Tyempo bi' ndyaa lo'o ngu'
Babilonia ji'i ngu' Israel ca quichi
tyi ngu' ca tyijyu', ne' chcu'a ji'i ngu'

Babilonia ndyaa quiña'a tsa ngu'
Israel bi' li'.

¹² Ca tyijyu' bi' ngula Salatiel sñi'
jyo'o Jeconías bi';

li' jyo'o Salatiel bi' ngua sti
Zorobabel;

¹³ li' jyo'o Zorobabel bi' ngua sti
Abiud;

li' jyo'o Abiud bi' ngua sti
Eliaquim;

li' jyo'o Eliaquim bi' ngua sti
Azor;

¹⁴ li' jyo'o Azor bi' ngua sti Sadoc;
li' jyo'o Sadoc bi' ngua sti

Aquim;

li' jyo'o Aquim bi' ngua sti
Eliud;

¹⁵ li' jyo'o Eliud bi' ngua sti
Eleazar;

li' jyo'o Eleazar bi' ngua sti
Matán;

li' jyo'o Matán bi' ngua sti Jacob.

¹⁶ Lo'o li' sñi' jyo'o Jacob bi' ngua
José nu ngua clyo'o María
xtya'a Jesús,

lo'o jua'a Cristo naa Jesús bi'.

¹⁷ Jua'a naa jyo'o ngu' cusu' bi', tii
jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú
Abraham ña'a cuayá' nu ngula
jyo'o David. La cui' jua'a tya tii
jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú
jyo'o David, ña'a cuayá' nu ndyaa
lo'o ngu' xa' tsu' ji'i ngu' Israel ca
quichí tyi ngu', nu lo'o ngusu'ba
ngu' ji'i ngu' Israel ne' chcuá ca
quichí Babilonia tyijyu'. Lo'o la cui'
jua'a tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu',
li' ngula nu laca Cristo.

Ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo

¹⁸ Nde nscua na' ñi'ya ngua lo'o
ngula Jesucristo. Cua ngüiñi cha'
ji'i María bi', cha' caja clyo'o lo'o

nu José sñi' Jacob bi'. Bilya tyalaa
María slo José nu lo'o ngua cuayá'
ti' nu María bi', cha' cua ntsu'u sñi';
cña ji'i Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ngua bi',
cha' ngua tana María bi'. ¹⁹ Pana nu
José bi' ni, tya'na ti' yu ji'i María,
tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu
ji'i. Lo'o cua ndyuna yu cha' bi',
ná nti' yu ta yu cha' tyuju'u ti' ji'i
María, masi nga'aa caja clyo'o yu
lo'o xqui'ya sñi', ngua ti' yu; tye
cha' jua'a ti' ngua ti' yu, cha' ná nti'
yu sta yu qui'ya ji'i ca toni'i cña.

²⁰ Laja lo'o nclyacua ti' yu ni cha'
laca ngua jua'a, li' ndu'u tucua sca
xca ji'i ycu'i' Ndyosi slo yu laja xcalá
yu. Nchcui' xca bi' lo'o yu li':

—José —nacui' xca ji'i yu—, ñati
tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —
nacui'—. Ná cutsji nu'u caja clyo'o
lo'o María, cha' caa cho' toni'i
jnu'u. Si'i na cuxi ngua'ni María bi'
tsiya' ti; cña nu ngua'ni Xtyi'i ycu'i'
Ndyosi laca cha' ntsu'u sñi' María
juani. ²¹ Lo'o cala sñi' nu cuna'a bi',
cubi' qui'yu caca nu bi'. Lo'o xcua
xtañi cubi' bi' li', bi' ca naa Jesús.
Lo'o nu Jesús bi' ni, bi' laca nu
cua'ni lyaá ji'i ñati nu ntsu'u cha'
ji'i lo'o ycu'i' Ni, cha' clyaá ngu' ji'i
qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

²² Lo'o jua'a ngua cha' bi', cha' nu
cua nchcui' ycu'i' Ndyosi lo'o ngu'
sa'ni cha' jua'a caca. Tyempo sa'ni
nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba
ji'i ycu'i' Ndyosi cha' bi' lo' quityi.
Ndi'ya nguscua ngu':

²³ Caca tana sca nu cuna'a nu
ntucua ycu'i' ti, lo'o li' qui'yu
caca sñi';

Emanuel ñacu' ngu' ji'i cubi' bi'.
Jua'a nscua lo' quityi, bi' cha' jua'a
ngua ji'i María li'. Nu nchcui' ngu'

Emanuel ni, ndi'ya nti' ñacui cha' bi': Ndi'i ycui' Ndyosi lo'o na.

²⁴Lo'o li' ngue ti' José, ndu'u yu ndyaa yu slo María cha' caja clyo'o yu lo'o, ñi'ya nu nacui xca jii' ycui' Ndyosi jii' yu. Li' ñaa lo'o yu jii' ca toni'i jii' yu, ²⁵pana ná ngujua' yu lo'o ña'a cuayá' nu cua ngula sñi'. Lo'o cua ngula cubi', li' ngua naa Jesús.

Lo'o ndyalaa ngu' tii

2 La cui' tyempo lo'o ngula Jesús nde quichi Belén, sca nu cusu' nu naa Herodes ngua loo jii' nasiyu bi'. Ca loyuu su cuentya Judea, ca bi' ndi'i quichi Belén bi'. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' tii nde Judea bi'; ngutu'u ngu' tii bi' xa' quichi nde su ntyucua cuichaa, lo'o li' ndyalaa ngu' quichi Jerusalén. Nhcui' ngu' tii bi' lo'o ngu' nu ndyacua tya'a lo'o ngu' tyucuii:

²—¿Macala ndi'i cubi' nu ngula tsubi' ti bi'? —nacui' ngu'—. Rey jii' cu'ma ngu' judío laca cubi' bi' —nacui' ngu'—. Cua na'a ya cuii cucui nu ndacui cua cuentya jii' cubi' bi', bi' cha' ndyalaa ya ca nde cha' cua'ni tlyu ya jii' cubi' bi' juani.

³Lo'o nu rey Herodes ni, ndyutsii tsa yu lo'o ndyuna yu cha' nu nhcui' ngu' tii bi', cha' cua'ni tlyu ngu' jii' chaca rey. Lo'o jua'a lcaa ngu' quichi Jerusalén ndyutsii tsa ngu' ñi'ya cua'ni rey Herodes. ⁴Li' ngusi'ya rey Herodes bi' jii' lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a jii' mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa cha' caa ngu' slo. Nhcucane nu rey bi' jii' ngu' li':

—¿Ha ná jlo ti' ma macala nhcui' quityi cha' cala Cristo? —nacui' rey jii' ngu'.

⁵—Cala bi' nde quichi Belén loyuu su cuentya Judea re —nacui' ngu' jii'—. Ndi'ya nacui' quityi jii' ycui' Ndyosi:

⁶Quichi sube ti laca Belén nu ntsu'u loyuu su cuentya Judea, nacui' ycui' Ni.

Pana quichi tyi sca ngu' tlyu tsa caca, masi quichi sube laca juani, nacui' Ni.

Caca nu qui'yu tlyu bi' loo, lo'o jua'a ña'asii yu jii' ngu' Israel 'na.

Jua'a nscua lo quityi bi'.

⁷Lo'o cua ndyuna rey Herodes cha' bi', li' cuaana ti ngusi'ya yu jii' nu ngu' tii bi', cha' caa ngu' slo cha' ta yu sca cha' lo'o ngu'. Li' nhcucane rey bi' jii' ngu' ni jacua' na'a ngu' cha' ndyu'u tucua cuii cucui bi' nde cua. ⁸Lo'o ndacha' ngu' jii', li' nhcui' rey lo'o ngu' cha' tsa' ngu' nde quichi Belén.

—Yaa clya ma —nacui' rey jii' ngu' tii bi'—, clyana ma ma ntucua tyi cubi' bi' —nacui'—. Lo'o si quije jii' ma, li' xtyuu ma slo na' chaca quiya' cha' caca cuayá' ti' na' macala ntsiya cubi' bi'. Lo'o na' tsa'a cua'ni tlyu na' jii' cubi' bi' nta'.

⁹Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nhcui' rey lo'o ngu'. Chaca quiya' na'a ngu' cuii bi' laja lo'o ndyaa ngu' tyucuii cha' tsa' ngu' ca quichi Belén, la cui' cuii cucui nu na'a ngu' clyo ca su ntyucua cuichaa. Lo'o ngulu'u cuii jii' ngu' macala nscua ni'i su ndi'i cubi', ndyatú cuii su ntucua ni'i bi'. ¹⁰Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' cuii bi' chaca quiya'. ¹¹Li' ndyatí ngu' ni'i bi', na'a ngu' jii' cubi' lo'o jii' María xtya'a cubi'.

Hora ti ndyatú stí' ngu' tii bi' slo cubi' cha' cua'ni tlyu ngu' jí'í. Lo'o li' ngusatí' ngu' yu'ba jí'í ngu' cha' ta ngu' msta jí'í cubi' bi'; nda ngu' oro jí'í cubi' bi', nda ngu' yana jo'ó nu quiña'a tsa nga'a, lo'o jua'a nda ngu' mirra jí'í cubi' bi'. (Jua'a naa sca taná yaca nu tyixi xtyi'i.) ¹²Nu lo'o ndyaa ngu' caja' ngu', li' nchcui' xcalá ngu'; nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja xcalá cha' nga'aa tsa' ngu' slo rey Herodes bi', cha' cuiñi tsa yu. Bi' cha' ngusñi ngu' xa' tyucuii cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' quichi tyi ngu' chaca quiya'.

**Ngusna lo'o José jí'í
María nde Egipto**

¹³Nu lo'o cua ndu'u ngu' tii ndyaa ngu' quichi tyi ngu', li' nchcui' xcalá José. Ndyu'u tucua sca xca jí'í ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá, nchcui' lo'o yu li':

—Que ti' nu'u —nacui xca jí'í José—. Tyatu nu'u, xna clya nu'u —nacui—, tsa' lo'o nu'u jí'í xtya'a cubi' tyijyu' nde loyuu su cuentya Egipto. Tyi'í mā cajua ña'a cuayá' nu cachá' hī cha' tso'o tyaa mā nde nasiyu re chaca quiya'. Tyaala tsa rey Herodes bi'; cua caa ti yu quichi re cha' clyana jí'í cubi', cha' cujuui jí'í cubi' nti' yu.

¹⁴Hora ti ngue ti' José, li' ndyaa lo'o jí'í cubi' lo'o jí'í xtya'a cubi' masi tya talya; ndyaa ngu' nde Egipto li'. ¹⁵Lo'o li' ndyanu ngu' ca bi' ña'a cuayá' nu cua ngujuii Herodes, rey nu tyaala bi'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jí'í ycui' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nchcui' ndi'ya: “Xi'ya na' jí'í Sñi' na' cha' tyu'u ca loyuu su cuentya

Egipto, cha' xtyuu yu tyaa yu quichi tyi yu”, nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na. Bi' cha' jua'a ngua jí'í ngu' tya li', cha' ndyalaa ngu' nde Egipto.

Ndyujuii Herodes jí'í cubi' jí'í ngu'

¹⁶Lo'o nu rey Herodes bi' ni, ñasi' tsa yu lo'o ngua tii yu cha' nga'aa ñaa nu ngu' tii bi' slo. Li' ngulo rey bi' cña jí'í msu, cha' tsa' ngu' cujuui ngu' jí'í lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichi Belén, lcaa cubi' nu bilya tye sna yija jí'í; lo'o jua'a cujuui ngu' jí'í lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichi sube cacua ti. Cua jlo ti' rey cha' nu cubi' bi' bilya tye sna yija, cha' jua'a nchcui' ngu' tii bi' xqui'ya cuii cucui nu cua na'a ngu'. ¹⁷La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' Jeremías nu ngua tu'ba jí'í ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nacui:

¹⁸Lye tsa nda xtyi'i ñati' nde quichi Ramá;
nxi'ya ngu', ndyunaa tsa ngu',
cha' ngujuii sñi' Raquel.
Nxi'ya tsa nu cuna'a bi', cha'
cua ngujuii sñi'.
Ni sca ñati' ná ngua jí'í xaala'
tyiquee nu cuna'a bi', cha'
nga'aa lu'ú sñi'.

Jua'a cha' nscua lo quityi, masi bilya caca cha' bi' lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' nu nguscua cha' bi'. Bi' cha' jua'a ngua jí'í ngu' Belén, ngusi'ya tsa ngu' cha' ngujuii sñi' ngu'.

¹⁹Ca tiya' la li' ngujuii rey Herodes bi', lo'o li' ndu'u tucua sca xca jí'í ycui' Ndyosi slo José laja xcalá ti yu, cha' tya ndi'í José ca loyuu su cuentya Egipto:

²⁰—Que ti' nu'u —nacui xca jí'í yu—, tyatu clya nu'u, tyaa lo'o nu'u jí'í nu piti lo'o jí'í xtya'a yu

nde nasiyu Israel chaca quiya' — nacui—, cha' cua ngujuii ngu' tyaala nu ngua ti' cujuui ji'i cubi' cua tya tsubi' la.

²¹Lo'o li' ndyatü José, ndyaa lo'o ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a nu piti, ñaa ngu' nde nasiyu Israel chaca quiya'.

²²Lo'o li' ndyuna yu cha' sñi' jyo'o Herodes laca loo nde Judea, la cui' sñi' yu nu naa Arquelao laca bi'; ndyutsii xi José xqui'ya cha' bi'. Li' xa' nchcui' xcalá yu ñi'ya cua'ni yu, bi' cha' ndyaa ngu' nde loyuu su naa Galilea li'. ²³Ca bi' ndyalaa ngu' quichi Nazaret cha' tyi'i ngu'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni lo'o nchcui' ngu' ndi'ya: ngu' Nazaret cua'ni ngu' ji'i nu bi'. Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi' cua sa'ni, bi' cha' jua'a ndu'ni ngu' ji'i Jesús juani.

Nda Juan cuii lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

3 Lo'o ngua tyempo, li' nguxana Juan nda yu cuii lo'o ngu' nu ndya'a slo yu su ndi'i yu ycui' ti yu ne' quixi'; ntyucuatya yu ji'i ngu' li'. La cui' loyuu su cuentya Judea ndi'i yu; pana btyi tsa yuu su ndi'i Juan, ndi'i tsa quee, lo'o ná ndi'i xa' ñati cajua.

²—Ca tyuju'u ti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu'—, xtyanu ma ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma —nacui—. Cua xana ti cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu.

³Lo'o nu Juan ni, laca yu la cui' ñati nu nchcui' jyo'o cusu' Isaías ji'i sa'ni, cha' jyo'o cusu' bi' ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nscua lo quityi bi':

Cuii xi'ya sca ñati ne' quixi':

“Xaala clya ma sca tyucuii su caa ycui' nu Xu'na na;

xquiñi tso'o ma tyucuii su tyeje tacui ycui’”, ñacui ñati bi'.

Jua'a nguscua jyo'o cusu' cuentya ji'i ñati bi', lo'o Juan laca ñati bi'.

⁴Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o jua'a ndyaaca' juata sii' yu; ndacu yu tscu' lo'o cuiña'a' cuityu. ⁵Lo'o li' ndyu'u ti'i quiña'a' ñati slo yu; ñaa ngu' quichi Jerusalén slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' lcaa quichi sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya Judea bi' slo yu, lo'o ngu' nu ntsu'u cacua ti to' sta'a Jordán, ñaa ngu' slo yu.

⁶Li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' nu ndya'a slo yu nde lo hitya Jordán, ntyucuatya yu ji'i lcaa ngu' nu nchcui' cha' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.

⁷Lo'o ngua sca tsá na'a Juan ji'i tyuu tya'a ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo; tacati tsa ndu'ni ycui' ngu' ngua ti' ngu', lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i tya'a ngu'. Lo'o xi ngu' bi' lijya ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu', pana ná ndiya ti' Juan jua'a.

—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu' bi'—. ¿Ha cua nchcutsii ngu' ji'i ma lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma cha' ca ñasi' tsa ycui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i ma nu lo'o tye chalyuu? —nacui yu—.

⁸Tso'o lacua, culu'u ma ji'i ya si chañi cha' cua ngulochu' ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma. ⁹Ná culacua ti' ma cha' caca tso'o ji'i ma slo ycui' Ndyosi si xcui' ndyi'u ti' ma ji'i jyo'o cusu' ji'i ma, nu cusu' Abraham bi'. Ná talo ycui' Ni ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ma tsiya' ti, masi ñati tya'a ji'i

jyo'o Abraham laca ma, nchcui' ma. Na cuiñi ma. Si nti' ycuí' Ndyosi, taca jil'i Ni cuiñá Ni jil'i ñati tya'a jil'i jyo'o Abraham, masi lo'o quee to' sta'a re, taca jil'i Ni si nti' Ni. Nga'aa taquiya' Ni jil'i cu'ma li'. ¹⁰Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha jil'i cha' clyaja lo yaca si'yu jil'i yu, jua'a nti' ycuí' Ndyosi; si'yu yu bi' jil'i lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o cha' tyaquí lo quii', lo'o jua'a xcube' Ni jil'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu'. ¹¹Lo'o na' ni, ntyucuatya na' jil'i ma lo'o hitya, si chañi cha' cua ngua tyuju'u ti' ma jil'i qui'ya nu ntsu'u jil'i ma; pana cua caa ti sca ñati nu tso'o la que na'. Lo'o na', cua'ni tlyu na' jil'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na', masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' culo na'. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu jil'i ngu' lo'o hitya ti; pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycuí' Ndyosi ne' cresiya jil'i ngu' nu lo'o tyucuatya yu jil'i ngu', lo'o li' subii Ni jil'i ngu' lo'o xee jil'i Ni cha' caca lubii ne' cresiya jil'i ngu'. ¹²Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu nscua', pana ndaquí yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni jil'i ñati, lo'o li' su'ba Ni jil'i ñati cuxi cha' tyaquí ngu' lo quii' su nga'aa tye cha' tyaquí.

Jua'a ngulu'u Juan jil'i ñati nu ndya'a slo.

Ntyucuatya Juan jil'i Jesús

¹³Tyempo bi' lo'o nga'a Juan to' sta'a Jordán, ndu'u Jesús nde loyuu su cuentya Galilea lijya ca slo Juan, cha' lo'o ngua ti' Jesús cha' tyucuatya Juan jil'i. ¹⁴Lo'o li' ngua ti' Juan cua'a yu jil'i Jesús.

—Ná tso'o tyucuatya na' jinu'u — nacui Juan jil'i—. Tso'o la tyucuatya ycuí' nu'u jna'.

¹⁵Li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—Tso'o tyucuatya nu'u jna' juani —nacui Jesús jil'i Juan—, cha' jua'a tso'o si cua'ni na lcaa cña nu nti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni na.

Lo'o ndyuna Juan cha' nu nchcui' Jesús lo'o, ntyucuatya yu jil'i Jesús li'. ¹⁶Lo'o cua ngua cha' bi', ndu'u Jesús lo hitya, li' cua ndyaala tyucui nde cua. Lo'o li' na'a Jesús cha' ngua'ya Xtyi'i ycuí' Ndyosi lo; ñi'ya nda'ya sca tyupe' lo yuu, jua'a ngua'ya Xtyi'i ycuí' Ni lo Jesús. ¹⁷Li' nguañi nchcui' ycuí' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'ya nacui Ni: —Nu nde laca Sñi' na' —nacui Ni—. Tyaca'a tsa yu 'na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i yu.

Nchcui' cuayá' xu'na cuiñaja lo'o Jesús

4 Lo'o li' ndyaa lo'o Xtyi'i ycuí' Ndyosi jil'i Jesús ca ne' quixi' su btyi tsa yuu, su ná ndi'i ñati, cha' tyacua tya'a yu lo'o nu xu'na cuiñaja cajua. Ngua ti' nu bi' tyijiloo jil'i Jesús. ²Lo'o li' tu'ba tsa tu'ba talya ná ndyacu Jesús tsiya' ti, ntyute' tsa yu li'. ³Lo'o li' ndyu'u tucua nu xu'na cuiñaja bi', cha' chcui' cuayá' lo'o Jesús:

—Si chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycuí' Ndyosi —nacui nu xña'a bi' jil'i Jesús—, xñi nu'u sca quee re lacua, cha' jua'a cuiñá nu'u xlyá lo'o quee re cha' cacu na.

⁴Lo'o li' nguxacui Jesús cha' jil'i:

—Cua nscua sca cha' lo quityi jil'i ycuí' Ndyosi —nacui Jesús jil'i—.

Ndi'ya nchcui' cha' bi': "Si'i na cu'ú ñati chalyuu lo'o cacu ngu' tyaja ti, masi lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'". Jua'a nscua lo quityi.

⁵Lo'o li' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde quichi Jerusalén, su tyaca'a tsa ji'i ycui' Ndyosi; ca hique laa tonu ji'i quichi bi' ndyaa ngu', cua tsa ntucua ngu' li'.

⁶—¿Ha chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u? —nacui nu xña'a ji'i Jesús—. Tso'o si tyú nu'u ca lo yuu lacua, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya:

Culo ycui' Ndyosi cña ji'i xca ji'i Ni cha' ña'asiu ngu' jinu'u, nacui quityi.

Lo'o jua'a nscua chaca cha':

Lo'o ya' ti xca ji'i Ni xatu ngu' jinu'u,

cha' ná ca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u chu' quee.

Jua'a nscua lo quityi —nacui nu xña'a.

⁷Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Pana ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Ná hcui' cuayá' ma lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na ma", nacui quityi.

⁸Lo'o ndye nchcui' ngu', xa' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde sca lo xlya ca'ya nu cua tsa. Li' ngulu' nu xña'a bi' lcaa nasiyu tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús, cha' tso'o tsa ña'a chalyuu bi'. ⁹Lo'o li' nchcui' cuayá' nu xña'a bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' caca nu'u loo ji'i lcaa chalyuu nu ña'a nu'u ca ndacua

—nacui nu xña'a ji'i Jesús—, sca ti si tyú sti' nu'u loo na', si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caca nu'u loo.

¹⁰Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Tyaatsu' nu'u slo na', Satanás —nacui Jesús—. Yaa clya nu'u. Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Sca ti ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na ma cua'ni tlyu ma ji'i, sca ti cha' ji'i ycui' Ni nga'a cha' taquiya' ma ji'i nde chalyuu", nacui quityi.

¹¹Li' ndu'u xu'na cuiñaja ndyaa. Li' ndu'u tucua xca ji'i ycui' Ndyosi cha' xtyucua ngu' ji'i Jesús, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycui' Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea

¹²Ca tiya' la ndu'u Jesús ndyaa, cha' ndyuna yu cha' cua ntejeja' ngu' ji'i Juan, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ne' hcua. Li' nguxtyuu Jesús chaca quiya' nde quichi Nazaret, nde loyuu su cuentya Galilea. ¹³Pana ná ndyanu yu nde Nazaret; nguxcutsa'a yu su ndi'i yu, ndyaa yu ca quichi Capernaum to' tayu'. Nscua quichi bi' loyuu su ndu'ni ngu' sa'ni cha' su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí laca bi'. ¹⁴La cui' ti cha' bi' cua nchcui' jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nacui:

¹⁵Ntsu'u loyuu su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí ca chaca tsu' sta'a Jordán. Tyeje tacui na loyuu bi', li' tyalaa na to' tyujo'o, cha' loyuu bi' laca Galilea su ndi'i ñati nu si'i ngu' judío laca.

¹⁶ Cua ngujui'i sca xee tlyu slo ngu' nu ndi'i su talya ña'a; juani cua ngxexee ji'i ngu', cua caja ti chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', masi cua tye ti chalyuu ji'i ngu' bi' tya tsubi' la.

Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi'. Bi' cha' loyuu bi' nguti'i Jesús li'.

¹⁷ Lo'o li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndya'a slo:

—Ca tyuju'u ti' ma —nacui' Jesús ji'i ngu'—, xtyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' cua tyalaa ti hora cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ma.

Nxi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ngu' nu ndyaa cuta cualya

¹⁸ Lo'o ngua sca tsā ndya'a Jesús to' tayu' Galilea bi'. Li' na'a yu ji'i Simón lo'o Andrés tya'a ngula Simón, nchcu' ngu' taraya lo hitya cha' xñi ngu' cualya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsā. Lo'o nu Simón bi' ni, Pedro ndu'ni ngu' ji'i. ¹⁹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Tsa ma lo'o na' juani —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Ñi'ya ngujui' cualya ji'i ma lo'o nguta'a ma cuta cualya, jua'a caja xa' cña ji'i ma juani cuentya jna'; culu'u na' ji'i ma ñi'ya nu clyana ma ji'i ñati chalyuu re nu nguna' tsa ndu'ni, cha' caca ngu' ñati 'na.

²⁰ Hora ti ngxu'tyanu ngu' ji'i taraya ji'i ngu', ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

²¹ Lo'o nde loo la xi na'a Jesús ji'i Jacobo sñi' Zebedeo lo'o Juan tya'a ngula yu; nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ji'i ngu' lo'o sti ngu', ndyu'ni

cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. Li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' bi', cha' tsa ngu' lo'o. ²² Hora ti ngxu'tyanu ngu' ji'i sti ngu' lo'o yaca ni'i ji'i ngu', ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'a tsa ñati

²³ Lo'o li' ndyaa ngu' lcaa quichi' su cuentya Galilea lo'o Jesús. Lcaa quichi' ndya'a nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni yu jo'o ji'i lcaa nu quicha, masi quicha ti ti' ngu' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu'. ²⁴ Li' nguañi cha' ji'i Jesús lcaa quichi, hasta ca nde loyuu Siria nguañi cha' ji'i yu; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo ycui' yu, cha' cua'ni yu jo'o ji'i ngu'. Ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha, masi ti'i tsa ngu' xqui'ya quicha nu ntsu'u ji'i ngu'; ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i ngu', masi nxalú cui'i ji'i ngu', masi nchcu' tyucui' tyucui' ña'a ngu', masi nchcuti sca tsu' ya' ngu'. Lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ²⁵ Bi' cha' ndu'u lca'a quiña'a tsa ñati ji'i, masi ngu' Galilea, masi ngu' lcaa quichi' nde Decápolis, masi ngu' quichi' Jerusalén, masi ngu' xa' quichi' nde loyuu su cuentya Judea, masi ngu' quichi' chaca tsu' sta'a Jordán. Quiña'a tsa quichi' ngutu'u ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

Ñi'ya ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'a sii' cua'a

5 Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati li'ya ngu' slo yu, bi' cha'

ndyacui yu ndyaa la yu nde sii' cua'a, ndyaca'a yu xi cajua. Lo'o ndyu'u ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo, ²Li' nguxana Jesús nelyu'u yu ji'i ngu' bi'. Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu':

Ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee

³—Tso'o ntsu'u tyiquee ñati si jlo ti' cha' sca ti lo'o ycui' Ndyosi caca cua'ni ngu' cha' tso'o —nacui' Jesús—. Caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu' bi', pana ná caca ji'i ngu' si jua'a ti ngu'.

⁴Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati masi xñi'i ti' juani xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i, cha' ndu'ni ycui' Ni cha' caca tso'o tyiquee ñati bi'.

⁵Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a ñati, cha' ca su ntucua ycui' Ni tyacua cha' tso'o nu ta ycui' Ni ji'i ñati bi' li'.

⁶Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si tyaja'a tsa cua'ni lcaa cha' tso'o, lcaa cha' liñi; ji'i ñati bi' xtyucua ycui' Ndyosi cha' taca ji'i cua'ni lcaa cha' nu nti' ycui' Ni.

⁷Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu tya'na ti' ji'i tya'a ñati, cha' jua'a cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ycui' ngu' bi'.

⁸Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu lubii cresiya ji'i, cha' ji'i ñati bi' cua nda ycui' Ni chacuayá' cha' ña'a ji'i ycui' ca Ni nde loo la.

⁹Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nxyucua ji'i tya'a ñati cha' caca tso'o ti ngu' lo'o tya'a cusuu ngu'. “Sñi' na!”, ñacui' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu jua'a xaala' tyiquee tya'a ngu'.

¹⁰Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si talo tyiquee ji'i xa' ñati, masi

lya' ti' ngu' ji'i, masi ti'f' ti' ngu' ji'i, xqui'ya cha' tso'o nu ndu'ni cuentya ji'i ycui' Ni. Tso'o ntsu'u tyiquee ñati bi' si talo tyiquee ji'i ngu', cha' jua'a laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati bi'.

¹¹Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ma masi xtyí lo'o ngu' ji'i ma xqui'ya na', masi lya' tsa ti' ngu' ji'i ma, masi cuiñi tsa ngu', masi chcui' tsa ngu' cuentyu ji'i ma xqui'ya na'. ¹²Li' caca tso'o tyiquee ma, ca chaa ti' ma cha' cua laca nguxco'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i sa scaa ma ca su ntucua ycui' Ni. La cui' jua'a ngua lya' tsa ti' jyo'o cusu' sa'ni, nu lo'o na'a ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi tyempo bi'.

**Ñi'ya nti' teje', ñi'ya nti' xee,
jua'a ndi'i ma chalyuu**

¹³Ñi'ya nu ndu'nijo'o tsa teje' ji'na cha' cñi', cha' cua'ni tyuju' scuaa, jua'a laca cu'ma nde chalyuu; na ndu'nijo'o tsa ma ji'i ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma cña ji'i Ni. Si cua ngunu'u teje' ji'na, nga'aa cua'nijo'o bi' ji'na li'; tso'o si xcuaa na ji'i teje' bi' li', masi to' tyucui' su ntyeje tacui ñati. Ná ndu'ni cha' masi sta quiya' ngu' hichu' teje' ngunu'u bi'. Ñi'ya nti' ngu' lo'o teje' ngunu'u bi', jua'a nti' ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ná taquiya' ji'i Ni.

¹⁴Ñi'ya nti' sca xee laca cu'ma, cha' cululu ma tyucui' ji'i ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu. Sca quichi nu ndi'i lo xlya ca'ya ni, ná ca tyi'i bi' cuaana ti; ña'a lcaa ñati quichi bi'. ¹⁵Lo'o jua'a si cua'a ngu' sca quii' quityee, ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i bi' ne' caju li'; cua' sta ngu'

quityee cha' clyane xee tyucui ña'a ni'i bi'. ¹⁶Lo'o jua'a cu'ma ni, si xee laca ma nu culu'u tyucuii ji'i ñati, xcui' cha' tso'o cua'ni ma cha' ña'a xa' ñati ña'a cha' tso'o nu ndu'ni ma, nu laca ma sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o li' tyi'u ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua.

**Nclyu'u Jesús cha' cuentya
ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi
ji'i jyo'o cusu' sa'ni**

¹⁷Ná culacua ti' ma cha' lijya na' ca nde cha' cua'ni tye na' ji'i cha' cusu'; masi leaa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés, masi leaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, ná cuityi na' ji'i cha' bi'. Pana cua lijya na' cha' culu'u liñi na' ji'i ñati ñi'ya nu nti' ñacui leaa cha' nu nscua lo quityi bi'. ¹⁸Cha' liñi nda na' lo'o ma juani, cha' ni sca si'yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ná taca cuityi ngu' cha' bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu; chañi cha' caca leaa ca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la. ¹⁹Bi' cha' juani, nga'aa ta Ni su tyi'i ñati slo ycui' Ni si ná taquiya' ngu' ji'i cua ña'a ca cña nu nda ycui' Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu', si culu'u ngu' ji'i tya'a ñati ngu' cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i cña bi'. Lo'o jua'a ta Ni su tyi'i ñati ca slo ycui' Ni si taquiya' ngu' ji'i leaa cña bi', si culu'u ngu' cña bi' ji'i tya'a ñati ngu'. ²⁰Ndi'ya ñacui na' ji'i ma juani: ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, si ná tso'o la cha' nu cua'ni ma, si'i ñi'ya nu ndu'ni

ngu' tacati jua, nu ngu' fariseo bi' lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó bi'.

**Nclyu'u Jesús ji'i ngu' cha' tye
cha' ñasi' ngu' lo'o tya'a ngu'**

²¹Cua ndyuna ma ñi'ya nu ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' nu ngua sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: “Ná cujuui ma ji'i tya'a ñati ma”, nacui ycui' Ni. “Si cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', li' ntsu'u cha' tsa' ngu' ne' chcuá cha' cua'ni cuayá' bese ji'i ngu' bi'.” ²²Pana quiña'a la cha' chcui' na' lo'o ma juani: masi ca ti'i ti' ngu' ji'i tya'a ñati, li' ntsu'u cha' chcube' ngu' bi'; masi na chcui' ti ngu' cha' cuxi ji'i tya'a ñati, ntsu'u cha' tsa' ngu' bi' slo ngu' nu laca loo ca Jerusalén, cha' caca cuayá' ji'i ngu' cajua li'. Lo'o jua'a si ñacui ngu' ji'i tya'a ñati: “iNa ple tsa nu'u! iNa tonto tsa hique nu'u!” lo'o ñasi' tsa ngu' ji'i tya'a ñati, li' nga'a cha' tsa' ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' tyaqui quii'.

²³Lo'o jua'a laja lo'o ndyaa ti ma ne' laa cha' ta ma msta' ji'i ycui' Ndyosi, si tyi'u ti' ma cha' ntsu'u cha' ñasi' ti' ji'i ma lo'o tya'a ma, ²⁴li' tso'o la xtyuu ma lo'o msta' ji'i ma chaca quiya' ca toni'i ji'i ma. Li' tsa' ma tsa' xaala' ma tyiquee tya'a ma tya clyo. Lo'o li' xa' squi'ya ma msta' bi' toni'i ji'i ma, tsa' lo'o ma ji'i ne' laa chaca quiya'.

²⁵Pana ndi'ya cua'ni ma si ntsu'u ñati nu sta qui'ya ji'i ma ca toni'i cña: hora ti xaala' ma cha' ji'i ma lo'o ñati bi', laja lo'o bilya tyalaa ma slo ngu' tisiya cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i cha' cusu' bi'. Cuxi la cha' si tyaala tsa ngu' tisiya, cha' li' xi'ya ngu' ji'i ngu' policia cha' su'ba

ngu' ji'ḷi mā ne' chcuā. ²⁶Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā, cha' tiya' tsa tyu'u mā su lubii, cha' li' ntsu'u cha' ta mā lcaa ca centavo nu jña ngu' tisiya ji'ḷi mā cha' tyu'u mā li'.

**Nchcui' Jesús sca cha' ji'ḷi
ñati nu ndu'ni suba'**

²⁷'Cua ndyuna mā ñi'ya ngulo ycu'i Ndyosi cña ji'ḷi jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná cua'ni suba' mā lo'o clyo'o xa' ñati'", nacui ycu'i Ni. ²⁸Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mā juani: si ña'a sca nu qui'yu ji'ḷi sca nu cuna'a, lo'o li' culacua ti' yu cha' cua'ni suba' yu lo'o, stu'ba ntsu'u cha' bi' lo'o yu ñi'ya si cua laca ngua'ni suba' yu lo'o nu cuna'a bi', masi tyiquee ti yu ntsu'u cha' cuxi bi'.

²⁹'Tso'o la si culo mā si'yu cloo mā la'a tsu' cui, xcuaa mā ji'ḷi li', si si'yu cloo mā ndacui qui'ya cha' ndu'ni mā cha' cuxi. Masi cui'ya' mā, tyanu lubii cresiya ji'ḷi mā li', cha' ná tsa mā su lye ndyaqu' quii' ca bilyaa. ³⁰Tso'o la xi'yu cu' mā ya' mā la'a tsu' cui, xcuaa mā ji'ḷi li', si ya' mā ndacui qui'ya cha' ndu'ni mā cha' cuxi. Masi cu' ya' mā, tyanu lubii cresiya ji'ḷi mā li', cha' ná tsa mā su lye ndyaqu' quii' ca bilyaa.

**Nchcui' Jesús sca cha' ji'ḷi ñati
nu nguxtyanu ji'ḷi clyo'o**

³¹'Ndi'ya nchcui' jyo'o cusu' sa'ni: "Si ñacu' sca nu qui'yu ji'ḷi clyo'o yu cha' tyaa slo sti chaca quiya', cha' nti' yu xtyanu yu ji'ḷi clyo'o yu, li' ntsu'u cha' culo yu sca quityi cuentya ji'ḷi nu cuna'a bi'. Quityi bi' ñacu' cha' nga'aa si'li clyo'o yu laca juani." ³²Pana, quiña'a la cha' chcui'

na' lo'o mā juani: ndyu'ni cuxi sca nu qui'yu si culo yu quityi cha' xtyanu yu ji'ḷi clyo'o yu, si ná ndacui nu cuna'a bi' qui'ya. Lo'o li' si xa' caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o chaca ñati, li' ndacui nu cuna'a qui'ya, lo'o jua'a chaca yu bi' ndacui qui'ya, cha' clyo'o xa' ñati bi' laca nu cuna'a bi'; pana tlyu la qui'ya nu ndacui ji'ḷi nu qui'yu nu ngua clyo'o clyo.

**Nclyu'u Jesús cha' ji'ḷi ngu'
cha' ná cua'ni ngu' jura**

³³'Lo'o jua'a cua ndyuna mā ñi'ya nu ngulo ycu'i Ndyosi cña ji'ḷi jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná tso'o ta mā sca cha' lo'o ycu'i Ndyosi cha' cua'ni mā sca cña, si cha' cuiñi ti nda mā. Nga'a cha' cua'ni mā ñi'ya nu nacui mā ji'ḷi Ni cha' cua'ni mā." ³⁴Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mā juani, cha' ná tso'o tsiya' ti cua'ni mā jura nu lo'o chcui' mā sca cha': masi chcui' mā cuentya ji'ḷi lcaa na nu ntsu'u nde cua, ná cua'ni mā jura jua'a, cha' ca bi' ntucua ycu'i Ni; ³⁵masi chcui' mā cuentya ji'ḷi yuu chalyuu re, ná chcui' mā jura jua'a, cha' cuentya ji'ḷi ycu'i Ndyosi laca chalyuu re; masi chcui' mā cuentya ji'ḷi quich' Jerusalén, ná cua'ni mā jura jua'a, cha' ca bi' laca ycu'i Ni loo. ³⁶La cui' ti cha' ná cua'ni mā jura cuentya ji'ḷi scua' que ycu'i ca mā, cha' sca ti ycu'i Ni ngüñá Ni ji'ḷi cu'mā, lo'o ná caca ji'ḷi mā cuiñá mā ni sca ca quicha' hique mā, ni nu ngata, ni nu ngati. Ná tso'o cuentya ji'ḷi ycu'i Ndyosi tsiya' ti cha' cua'ni mā jura. ³⁷Tsa bi' ti cha' ñacu' mā: "Chañi", si cha' liñi laca; lo'o jua'a ñacu' mā: "Si'i", si cha' cuiñi. Cua

ñā'a ca cha' nu chcu' mā nu lo'o ndu'ni mā jura, cha' jil' nu xña'a laca bi'.

**Nclyu'u Jesús ñi'ya cua'ni
ngu' lo'o tya'a cusuū ngu'**

³⁸Lo'o jua'a cua ndyuna mā cha' nu nchcu' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: “Sca ñati tyaala ni, si cua ngüichu yu si'yu cloo tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña si'yu cloo ycu' yu cha' cati xquilya yu. Lo'o jua'a si nguxtyú yu sca la'ya tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña la'ya ycu' yu, cha' cati xquilya yu.” Jua'a nchcu' ngu' nu ngua tya sa'ni li'. ³⁹Pana, quiña'a la cha' chcu' na' lo'o mā juani, cha' nga'aa xuu tya'a mā lo'o ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mā. Lo'o quiji'i ya' ngu' loo mā la'a tsu' cui, li' ta mā chacuayá' quiji'i ngu' chaca tsu' loo mā, si nti' ngu'. ⁴⁰Si nti' sca ñati tyaala xlyaa camxa jil' mā, hora ti ta mā jil' li'; lo'o jua'a ta mā xi xa' la late' jil' yu, cha' tyaala' jil' yu li'. ⁴¹Jua'a sca nu laca loo ni, si culo yu cña jil' mā cha' tsaa lo'o mā yu'ba jil' yu sca se'i, hora ti tsaa lo'o mā yu'ba bi' jil'; lo'o jua'a tso'o masi tya tsaa lo'o mā jil' ca tyijyu' la xi, si jua'a nti' yu. ⁴²Lo'o jña sca ñati cua ña'a ca na jil' mā, ta mā na bi' jil'; jua'a si jña ngu' xi cñi jil' mā, tso'o ti chcu' mā lo'o ngu' bi' li'.

**Nclyu'u Jesús cha' tso'o ti
tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu'
jil' tya'a cusuū ngu'**

⁴³Cua ndyuna mā cha' nu nchcu' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: “Cua'ni tyaca'a mā jil' ngu' tya'a mā, lo'o jua'a ca ti' ti' mā jil' tya'a cusuū mā”.

⁴⁴Pana, quiña'a la cha' chcu' na' lo'o mā juani, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā jil' tya'a cusuū mā, lo'o jua'a tso'o ti chcu' mā jil' ngu' nu nchcu' cuentyu jil' mā, tso'o ti cua'ni mā lo'o ngu' nu ti' ti' jil' mā; chcu' mā lo'o ycu' Ndyosi cuentya jil' ngu', masi ndyuni lya' ti' ngu' jil' mā, masi nxyí lo'o ngu' jil' mā. ⁴⁵Li' taca tyuloo ñati jil' mā cha' laca mā sñi' ycu' Ndyosi nu ntucua nde cua. Ndu'ni Ni cha' stu'ba ti tyucua cuichaa, masi ca su ndil' ñati cuxi, masi ca su ndil' ñati tso'o; ndu'ni Ni cha' stu'ba ti ca'ya tyo, masi ca su ndil' ñati tso'o, masi ca su ndil' ñati cuxi. Bi' cha' tso'o la si stu'ba ti cua'ni mā lo'o leaa ñati. ⁴⁶La cui' ti ná tso'o si xcui' jil' ngu' tya'a tso'o ti mā tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'a mā jil'. Si'i na tso'o la taquiyá' ycu' Ndyosi jil' mā si jua'a ti ndu'ni mā, cha' jua'a ndu'ni cua ña'a ca ñati; masi ñati tso'o, masi ñati cuxi, masi ngu' msu jil' ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo jil' mā, leaa ngu' bi' ndu'ni tyaca'a ngu' jil' tya'a tso'o ti ngu'. ⁴⁷Lo'o chcu' mā cha' tso'o sca ti lo'o tya'a tso'o mā, ná tso'o bi', cha' la cui' jua'a ndu'ni cua ña'a ca ñati; masi ngu' nu ná ntsu'u cha' jil' lo'o ycu' Ndyosi tsiya' ti, lo'o ngu' bi' nchcu' tso'o lo'o tya'a tso'o ngu'. Quiña'a la cha' tso'o cua'ni mā nti' ycu' Ndyosi. ⁴⁸Ycu' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua ni, xcui' cha' tso'o, xcui' cha' liñi, xcui' cha' lubii ndu'ni Ni; ñi'ya ndu'ni ycu' Ni, jua'a nga'a cha' cua'ni mā xcui' cha' tso'o lo'o leaa ñati, si chañi cha' sñi' ycu' Ni laca mā.

**Nclyu'u Jesús jil' ngu' ñi'ya
xyucua ngu' jil' ñati ti'i**

6 Lo'o chaca cha' ni, ná ta mā sca na jil' ngu' ti'i nu lo'o ña'a

xa' ñati jil'i mā, cha' ná ña'a ngu' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuentya jil'i ycu'i' Ni. Ná taca xco'o ycu'i' Ndyosi Sti na sca cha' tso'o nu tyacua jil'i mā ca su ntucua ycu'i' Ni, si cha' ña'a xa' ñati jil'i mā ndyu'ni mā cha' tso'o ti. ²Lo'o xtyucua mā jil'i ngu' ti'i ni, ná ntsu'u cha' cacha' mā cha' bi' jil'i xa' ñati. Ná cua'ni mā ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu', nu nti' tsa cha' ña'a xa' ñati jil'i; nu lo'o nxyucua ngu' bi' jil'i ngu' ti'i, masi ne' laa jil'i ngu' judío tya'a na, masi to' calle ti, sca ti nti' ngu' bi' cha' tso'o tsa chcu'i' ñati jil'i. Ná cua'ni mā jua'a. Cha' liñi nchcu'i' na' lo'o mā: lcaa cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' bi' ca slo ycu'i' Ndyosi nquicha', cua laca ngu'ji cha' bi' jil'i ngu' bi' nu lo'o cua na'a xa' ñati ti jil'i ngu'. ³Lo'o cu'mā ni, nu lo'o ta mā sca na jil'i ngu' ti'i, ta mā jil'i cuaana ti, cha' ná ca cuayá' ti' xa' la ñati; masi tya'a mā, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cña ndyu'ni mā. ⁴Sca ti ycu'i' Ndyosi Sti na caca cuayá' ti' Ni ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuaana ti, lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua jil'i mā nde loo la.

**Nclyu'u Jesús jil'i ngu' ñi'ya
chcu'i' ngu' lo'o ycu'i' Ndyosi**

⁵Lo'o chaca cha' ni, lo'o chcu'i' mā lo'o ycu'i' Ndyosi, ná cua'ni mā ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Ndu ngu' cuiñi bi' slo ñati ne' laa jil'i ngu' judío tya'a na, cha' nti' ngu' chcu'i' ngu' lo'o ycu'i' Ndyosi laja lo'o ña'a ñati jil'i ngu' bi'; la cui' ti cha' bi' lo'o ndu' ngu' laja calle cha' chcu'i' ngu' lo'o ycu'i' Ni. Cha' liñi nchcu'i' na' lo'o mā:

lcaa cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' bi' ca slo ycu'i' Ndyosi nquicha', cua laca ngu'ji cha' bi' jil'i ngu' nu lo'o cua na'a ñati chalyuu ti jil'i ngu'. ⁶Lo'o cu'mā ni, nu lo'o chcu'i' mā lo'o ycu'i' Ndyosi, tsaa mā sca sel'i su taca tyi'i mā cuaana ti. Si nga'a mā nde ni'i, li' tacu' mā toni'i, cha' jua'a cua'ni tlyu mā jil'i ycu'i' Ndyosi Sti na cajua; ndi'i ycu'i' Ndyosi cacua ti slo mā, masi ná nga'a xa' ñati slo mā. Sca ti ycu'i' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuaana ti, lo'o jua'a xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua jil'i mā nde loo la.

⁷Nu lo'o chcu'i' mā lo'o ycu'i' Ndyosi ni, ná chcu'i' mā la cui' ti cha' quiña'a tsa quiya', ni ná chcu'i' mā quiña'a tsa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ycu'i' ca mā, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u cha' jil'i lo'o ycu'i' Ndyosi tsiya' ti. Nelacua ti' ngu' bi', cha' tso'o la taquiya' jo'ó jil'i ngu' si quiña'a tsa cha' chcu'i' ngu', jua'a nti' ngu' bi'. ⁸Pana, ná chcu'i' mā jua'a, cha' jlo ti' ycu'i' Ndyosi Sti na cua ña'a ca cha' nu lyiji jil'i mā, masi bilya jña mā cha' bi' jil'i Ni. ⁹Tso'o la si ndi'ya chcu'i' mā lo'o ycu'i' Ni lacua:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha' jinu'u.

¹⁰Caā nu'u nde chalyuu cha' caca nu'u loo jil'i ya.

Cua'ni nu'u cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'u cha' caca nde chalyuu; ñi'ya nu ndu'ni nu'u ca su ntucua nu'u, jua'a caca nde lo yuu re li'.

¹¹Ta nu'u na cacu ya tsā juani.

¹²Lo'o jua'a cui'ya nu'u cha' clyu ti' jil'i ya jil'i lcaa cha' cuxi nu

ntsu'u tyiquee ya, cha' jua'a
cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'i
ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o
ya.

¹³ Ná ta nu'u chacuayá' cha'
cojolaqui cha' cuxi ji'i ya,
pana cua'ni lyaá nu'u ji'i ya
ya' nu xña'a.

Nu'u laca loo tsiya' ti; lcaa
chacuayá' nu ntsu'u nde
chalyuu, lo'o jua'a chacuayá'
nu ntsu'u nde cua, jinu'u
ntsu'u lcaa chacuayá' bi'. Ná
nga'a cha' tye cha' tlyu tsa
laca nu'u. Jua'a caca cha'
tu'ni.

Jua'a ñacui mā ji'i ycuí' Ndyosi.

¹⁴ Si cui'ya mā cha' clyu ti' ji'i
ngu' nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mā, li'
lo'o Sti na nu ntucua nde cua cui'ya
Ni cha' clyu ti' ji'i mā; ¹⁵ pana si
ná cui'ya mā cha' clyu ti' ji'i tya'a
ñati mā, lo'o ycuí' Ndyosi Sti na, ná
cua'ni clyu ti' Ni ji'i mā ji'i qui'ya
nu ntsu'u ji'i mā li'.

Nclyu'u Jesús cha' ji'i tsa nu ná ndacu ngu'

¹⁶ Lo'o chaca cha' ni: nu lo'o
tyalaa tsá ji'i mā lo'o ná cacu mā
xqui'ya cha' cua'ni tlyu mā ji'i ycuí'
Ni, ná tso'o si tyu'u cha' xñi'i ti'
tyiquee mā, ñi'ya nu ndu'ni ngu'
nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'.
Nti' ngu' bi' cha' ña'a ñati ji'i cha'
tacati tsa nu ndu'ni ycuí' ca ngu',
cha' ná ndyacu ngu' tsá bi'. Cha'
liñi nchcui' na' lo'o mā, cha' cua
laca ngujui cha' ji'i ngu'; lcaa cha'
tso'o nu tyacua ji'i ngu' ca slo ycuí'
Ndyosi nquicha', cua ngujui cha'
bi' ji'i ngu' nu lo'o cua na'a xa' ñati
chalyuu ti ji'i ngu'. ¹⁷ Pana cu'mā ni,

lo'o tyalaa sca tsá nu ná cacu mā,
cha' tso'o la cua'ni tlyu mā ji'i ycuí'
Ni, li' tso'o la tyaati loo mā, jua'a
sube' mā chcuu hique mā, ¹⁸ cha' ná
caca cuayá' ti' xa' ñati ji'i mā cha'
ná ndyacu mā tsá bi'. Sca ti ycuí'
Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya
laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuaana
ti. Lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu
tyacua ji'i mā nde loo la.

Cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' ca su ntucua ycuí' Ni

¹⁹ Lo'o chaca cha' ni: ná xco'o
mā quiña'a tsa cha' tso'o cuentya
ji'i ycuí' ti mā laja lo'o ndi'i mā
chalyuu re. Yala ti quiñu'u cha'
tso'o bi' jua'a ti; ntsu'u quiya' cacu
tiña' ji'i, cacu cuixu' ji'i, cua'ni ñu'u
ji'i li'. La cui' jua'a cuaana ngu' ji'i
cha' tso'o nu ntsu'u ji'i mā, nguna'
cha' bi' ji'i mā li'. ²⁰ Tso'o la lo'o
xco'o ycuí' Ni cha' tso'o nu tyacua
ji'i mā ca su ntucua ycuí' Ni; nga'aa
cacu tiña' ji'i cha' tso'o bi', nga'aa
quiñu'u, lo'o jua'a nga'aa caca
cuaana ngu' ji'i cha' tso'o bi'. ²¹ Cha'
nu tyaca'a la ji'i mā ni, tyanu
cresiya ji'i mā ca su ntsu'u cha' bi',
masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o
ji'i mā nde chalyuu, masi cha' tso'o
nu cua nchco'o Ni cuentya ji'i mā ca
su ntucua ycuí' Ni.

Nu laca xee ji'i tyucui ña'a ngu'

²² Nu si'yu cloo na ni, bi' laca nu
nda xee ji'i tyucui ña'a na. Nu lo'o
tso'o ti si'yu cloo na, li' taca ña'a na
cha' cua'ni na lcaa lo cña nu ntsu'u
cha' cua'ni na, taca cua'ni na xcui'
cha' tso'o. ²³ Pana si quicha si'yu
cloo na, nga'aa caca cua'ni na cña,
cha' talya xee ña'a na li'. Lo'o jua'a

ne' cresiya ji'ḷi mā ni, si ndyacu' xee ji'ḷi mā cha' ntsu'u chalyuu cuxi ji'ḷi mā, nga'aa tyu'u xee ne' cresiya ji'ḷi mā tsiya' ti li'; talya tsa tyanu cresiya ji'ḷi mā li'.

Ñi'ya nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'ḷi cñi

²⁴Ni sca ñati ná taca ji'ḷi ngu' cua'ni ngu' cña ji'ḷi tucua tya'a xu'na ngu' sca tyempo ti. Ná taca taquiya' mā ji'ḷi ycui' Ndyosi la cui' tyempo lo'o lye tsa ndya'a cha' tyiquee mā cha' ji'ḷi cñi. Si jua'a ni, cua ntsu'u tucua tya'a xu'na mā li'. Ná tyiquee' li' ca ti'í ti' mā ji'ḷi tsaca xu'na bi', lo'o jua'a ca tiji' ti' mā ji'ḷi chaca xu'na bi'. La cui' jua'a taquiya' tso'o mā ji'ḷi xu'na clyo bi', lo'o jua'a cñilo'o ti mā ji'ḷi chaca bi' li'.

Ña'asii tso'o ycui' Ndyosi ji'ḷi sñi' Ni

²⁵Ndube ti' ycui' Ni ji'ḷi mā, bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mā ñi'ya caca cha' cu'ú mā, na ca cacu mā, na ca co'o mā su ndi'ḷi mā chalyuu. Ná culacua tsa ti' mā ma caja ste' mā. Cuayá' tsa cha' na lu'ú ti na juani, masi si'i quiña'a tsa na nu cacu na; cuayá' tsa cha' tso'o ti tyucui ña'a na, masi si'i na tso'o tsa ste' na. ²⁶Culacua xi ti' mā ñi'ya nu ndyaca ji'ḷi quiñi nu ndyacu' cua: ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua, nda Ni na cacu ni' jua'a ti. Lo'o cu'mā ni, ¿ha xti la ntsu'u loo mā que quiñi bi' ca slo ycui' Ndyosi? Si'i. Quiña'a la ntsu'u loo mā cuentya ji'ḷi ycui' Ni. ²⁷Pana nga'aa caca caluu la mā sa cla'be metro cua la, masi quiña'a tsa cha' culacua ti' mā.

²⁸Lo'o jua'a cha' ji'ḷi ste' mā, ¿ni cha' nclycua tsa ti' mā ji'ḷi cha' bi'? Culacua xi ti' mā lo'o ña'a mā queé nu ntsu'u lo quixi' cua. Tso'o ti nclyuu bi', masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'ḷi cuiñá late' cacu'. ²⁹Nu jyo'o Salomón nu ngua rey culiya' tsa cua sa'ni ni, tso'o tsa ña'a ngua ste' jyo'o bi'; pana ná stu'ba ña'a ste' yu lo'o queé cua, cha' tso'o la ña'a queé. ³⁰Ñi'ya lo'o tso'o tsa ngüiñá ycui' Ndyosi ji'ḷi queé cua, cha' nda Ni sca lo ste' bi', masi sca ti tsā talo queé bi' lo'o li' tyaqui' ntsu'u quiya'; la cui' jua'a ta ycui' Ni late' cacu' mā, masi xti tsa cha' jly ti' mā ji'ḷi ycui' Ni. ³¹Bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mā ñi'ya cha' cuxi tyacua ji'ḷi mā ca nde loo la. Ná ñacu'ḷi lye mā: “¿Ma caja na cacu ya?” Ná ñacu'ḷi mā: “¿Ma caja hitya co'o ya?” Ni ná ñacu'ḷi mā: “¿Ma caja ste' ya?” ³²Jua'a nclacua ti' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'ḷi lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Pana jlo ti' ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua cha' lyiji cha' bi' ji'ḷi mā, ³³bi' cha' si'i ji'ḷi cha' bi' clyana mā. Tso'o la si ta mā tyempo ji'ḷi ycui' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'ḷi mā, jua'a tso'o la si cua'ni mā lcaa cha' nu nti' ycui' Ni cha' cua'ni mā nde chalyuu; li' ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'ḷi mā. ³⁴Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' culacua ti' mā cuentya ji'ḷi ñi'ya nu caca ji'ḷi mā tsā quee. Chaca tsā laca bi'. Sca ti ji'ḷi tsā juani culacua xi ti' mā ñi'ya cua'ni mā cha' tyijiloo mā ji'ḷi cha' cuxi nu tyacua ji'ḷi mā juani.

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'ḷi tya'a ñati

7 Lo'o chaca cha' ni: ná sta mā qui'ya ji'ḷi tya'a ñati mā, cha'

ná tyiquee' sta ycuí' Ndyosi qui'ya jil'i mā si cua'ni mā jua'a. ²La cui' ñi'ya nchcui' cuxi mā jil'i xa' la tya'a ñati mā, si tyaala tsa mā, la cui' jua'a cua'ni cuayá' ycuí' Ni jil'i mā. Lo'o jua'a, la cui' cuayá' milya ñi'ya nu nda mā jil'i tya'a ñati mā, la cui' jua'a ta ycuí' Ni jil'i mā. ³¿Ni cha' yala tsa nchcui' mā jil'i sca cha' cuxi nu ntsu'u jil'i xa' la tya'a ñati mā, masi ñi'ya nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí cloo ngu'? Pana ná ndube ti' mā cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u jil'i ycuí' mā, ñi'ya nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuí' ca mā. ⁴¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee mā chcuí' mā lo'o tya'a ñati mā ndi'ya: “Ta nu'u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u”? Jua'a ñacuí mā, masi ná ña'a mā nguti nu ntsu'u cloo ycuí' ca mā. ⁵¡Na cuiñi mā! Clyo la tyu'u nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuí' ca mā, lo'o li' taca ña'a tso'o mā cha' culo mā satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a mā.

⁶'Cha' lubii nu cuentya jil'i ycuí' Ndyosi ni, ná tso'o si tsa chcuí' mā cha' bi' lo'o ñati cuxi nu ná nti' cuna cha' bi' tsiya' ti, cha' ñi'ya nti' xne', jua'a nti' ngu' bi'; su'ba ñasi' mā jil'i ngu' cuxi bi', cha' cua'ni lya' ti' ngu' jil'i mā li'. Lo'o jua'a ná tso'o sta mā sca na tso'o nu quiña'a tsa nga'a su ndya'a cube', cha' hora ti satá quiya' ni' na tso'o bi'.

Ñi'ya nu tso'o la jña ngu' sca cha' jil'i ycuí' Ndyosi

⁷'Lo'o chaca cha' ni: jña mā sca cha' jil'i ycuí' Ndyosi, lo'o jua'a ta ycuí' Ni cha' bi' jil'i mā li'; clyana mā jil'i ycuí' Ni, lo'o jua'a quije Ni jil'i mā li'; tyucui tyiquee mā chcuí' mā

lo'o ycuí' Ni, cuna Ni cha' nu chcuí' mā lo'o Ni li'. ⁸Cua ña'a ca ñati nu ndijña sca cha' jil'i ycuí' Ndyosi, caja cha' bi' jil'i ngu' li'; cua ña'a ca ñati nu nclyana jil'i ycuí' Ni, quije Ni jil'i ngu' li'; lo'o jua'a cua ña'a ca ñati nu tyucui tyiquee nchcui' lo'o Ni, cuna Ni cha' nu nchcui' ngu' lo'o Ni li'.

⁹'Ná ntsu'u ni tsaca cu'mā nu ta sca quee cacu sñi' lo'o jña nu piti xlyá cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹⁰Ni ná ntsu'u ñati nu ta cuaña jil'i sñi' lo'o jña nu piti cualya cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹¹Bi' cha' lacua, si jlo ti' mā ñi'ya ta mā na tso'o jil'i sñi' mā, masi cuxi ntsu'u cha' tyiquee mā, la cui' jua'a caca cuayá' ti' mā cha' jlo la ti' ycuí' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua ñi'ya nu ta Ni na tso'o jil'i ngu' nu ndijña jil'i Ni.

¹²'Nga'a cha' cua'ni tso'o mā lo'o xa' ñati si nti' mā cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o mā. La cui' cña bi' ngulo ycuí' Ndyosi lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a cha' nu nguscua xa' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuí' Ndyosi sa'ni la; sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nchcui' leaa ngu' bi' lo quityi.

To' lo'o chubi ti

¹³'Lo'o chaca cha' ni, nga'a cha' tyeje tacui mā tolo'o chubi. Tlyu tsa tolo'o, lo'o jua'a sii tsa tyucuii su tsa ngu' ca bilyaa; tso'o tsa ña'a tyucuii bi' nti' ngu', bi' cha' quiña'a tsa ñati ndya'a tyucuii bi'. ¹⁴Pana chubi tsa tolo'o, lati tsa tyucuii su tsa ngu' nu ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ngu'; xti ti ñati nquije jil'i tyucuii bi'.

Lo'o ña'a na si'yu, li' jlo ti' na ni yaca laca nu nda si'yu bi'

¹⁵'Lo'o chaca cha' ni: cua'ni tii ti' mā ña'a mā jil'i ngu' cuiñi nu

nchcui' cuiñi ti cha' cuentya jil'i
 ycui' Ndyosi nclu'u ngu' cha' jil'i ma.
 Sca na'ni tso'o laca nu naa xlya';
 lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, nti' ngu'
 cha' culacua ti' ma cha' ñati' tso'o
 laca ngu' ñi'ya laca xlya'. Tso'o tsa
 nchcui' ngu' bi' lo'o ma, tso'o tsa
 ndu'ni ngu' lo'o ma; pana cha' cuiñi
 laca nu nchcui' cha' tso'o tsa ngu'
 bi', cha' tyaala tsa ngu', cuiñi tsa
 ngu' bi'. Si'i ñi'ya laca xlya' laca
 ngu' bi'; ñi'ya laca sca bo'o nu
 tyaala tsa, jua'a laca ngu' bi'. ¹⁶Taca
 jil'i ma tyuloo ma jil'i ngu' cuiñi bi'
 lo'o ña'a ma ni cña ndu'ni ngu', si
 cha' tso'o, si cha' cuxi ndu'ni ngu'.
 Si'i jil'i quiche' yane nsuu na si'yu
 losu' tyixi, cha' ná ta lti bi' si'yu
 tyixi; jua'a si'i jil'i yaca quiche' nsuu
 na si'yu tyixi. ¹⁷Ji'i lcaa yaca tso'o
 nsuu na si'yu tso'o; pana yaca nu
 cua btyi ni, nga'aa nda bi' si'yu nu
 cacu na. ¹⁸Ná ta sca yaca tso'o si'yu
 nu ná tso'o; jua'a sca yaca nu ná
 tso'o ni, ná ta bi' si'yu tso'o. ¹⁹Lo'o
 li' si'yu ngu' jil'i yaca btyi bi', cha'
 nga'aa tso'o bi'; taqui' ngu' yaca
 bi' li'. ²⁰Nchca cuayá' ti' ma ñi'ya
 ndu'ni sca yaca lo'o ña'a ma si'yu
 yaca bi', lo'o jua'a caca cuayá' ti' ma
 si cuiñi ngu' bi' lo'o ña'a ma ñi'ya
 laca cña nu ndu'ni ngu'.

**Si'i lcaa ñati nu tyatí ca
 su laca ycui' Ni loo**

²¹'Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o
 na': "Xu'na, Xu'na", nacui' ngu' 'na;
 pana si'i lcaa ngu' bi' nu tyatí ca
 su laca ycui' Ni loo. Sca ti' ngu' nu
 taquiya' jil'i cha' nu nchcui' Sti na'
 nu ntucua nde cua, bi' ngu' laca nu
 tyatí ca su laca ycui' Ni loo. ²²Nu
 lo'o tyalaa hora cha' cua'ni cuayá'

ycui' Ni jil'i lcaa ñati chalyuu, tyu'u
 tucua quiña'a ñati nu ñacui' 'na:
 "Xu'na, Xu'na", ñacui' ngu' 'na, "lo'o
 cuare, cua nchcui' ya lo'o ñati
 cuentya jinu'u. Chacuayá' jinu'u
 ngulo ya jil'i cui'i cuxi nu ngusñi jil'i
 ñati, lo'o jua'a cua ngua'ni ya xa' lo
 cha' tlyu chacuayá' jinu'u", ñacui'
 ngu' bi' 'na. ²³Lo'o li' ntsu'u cha'
 xacui' na' cha' jil'i ngu' bi' ndi'ya:
 "Ná nslo na' jil'i cu'ma tsiya' ti. Yaa
 clya ma cha' ngu' xña'a laca ma."

Tucua lo ña'a ngüiñá ngu' ni'i

²⁴'Lcaa ñati nu cuna tso'o cha'
 nu nchcui' na' re, lcaa ñati nu
 taquiya' tso'o jil'i cha' nu nchcui'
 na', laca ñati bi' ñi'ya laca sca ñati
 nu ngulacua xi ti' nu lo'o tya lyiji
 cuiñá yu ni'i jil'i. Lo'o li' ngüiñá yu
 bi' ni'i jil'i yu chu' sca quee cuaja'.
²⁵Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá'
 nu ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i
 nu ntucua chu' quee bi'. Lo'o jua'a
 ndyaca tsa cui'i, pana ná ncl'yú
 ni'i bi', cha' tso'o tsa su ntucua chu'
 quee bi'. ²⁶Lo'o jua'a lcaa ñati nu
 ndyuna cha' nu nchcui' na' re lo'o
 ngu', pana ná ndaquiya' ngu' jil'i
 cha' bi', laca ngu' bi' ñi'ya laca sca
 ñati tonto nu ná ngulacua ti' tsiya'
 ti; ngüiñá yu bi' sca ni'i lo yusi ti.
²⁷Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá' nu
 nxlya'ba hitya yuu jil'i ni'i bi', lo'o
 jua'a lye tsa ndyaca cui'i. Nga'aa
 ndalo ni'i bi' li', ndyú bi', ndye bi',
 ngunu'u tsiya' ti li'; lo'o jua'a ñati
 nu ná ntaja'a taquiya' jil'i cha' jna',
 tye cha' jil'i ngu' bi' tsiya' ti.

²⁸Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa
 cha' re jil'i ngu', li' ndube tsa ti' nu
 ngu' quiña'a jil'i cha' nu ngulu'u yu
 jil'i ngu'. ²⁹Ngua ti' ngu' cha' tlyu

tsa chacuayá' ntsu'u jil'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'ya nclu'u mstru cha' jo'ó ti nelyu'u yu jil'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

8 Lo'o li' ngua'ya Jesús ca'ya bi'. Quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a jil'i. ²Lo'o li' ndu'u tucua sca nu quicha slo. Ndyatu sti' yu slo ycu' Jesús, cha' nti' yu cuane yu jil'i Jesús cha' cua'ni jo'o jil'i yu, cha' ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' jil'i yu bi'.

—Xu'na —nacui' nu quicha bi' jil'i Jesús—, cua'ni jo'o 'na. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni nu'u cha' caca lubii cuaña' na'.

³Li' ngutacui ya' Jesús lo nu quicha bi', ngusta ya' su ndyatsu' cuaña' yu.

—Cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui' Jesús jil'i nu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani —nacui'.

Hora ti ngua tso'o nu quicha bi', ngua lubii cuaña' yu. ⁴Xa' nchcui' Jesús lo'o yu li'.

—Yaa clya nu'u slo sti jo'ó —nacui'—. Cajua ta nu'u msta nu nacui' jyo'o Moisés cha' ta na jil'i ycu' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na jil'i quicha nu ntsu'u ji'na. Ná cacha' nu'u jil'i xa' ñati. Taca ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' cua ngua tso'o nu'u, nu lo'o cuna ngu' cha' cua ngusñi sti jo'ó msta nu nda nu'u.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i msu jil'i xu'na sendaru

⁵Lo'o li' ndyalaa Jesús to' quichi Capernaum. Quichi bi' ndyaca tya'a lo'o sca capitán jil'i sendaru

romano nu ndijña jil'i Jesús cha' cua'ni jo'o jil'i sca nu quicha:

⁶—Xu'na —nacui' capitán bi' jil'i Jesús—, quicha tsa msu 'na. Na ntsiya ti yu to' tyi na' cha' nchcu' tyucui tyucui ña'a yu; ti'í tsa nti' yu.

⁷Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Tsa'a na'. Cua'ni na' cha' tyaca tso'o yu —nacui' Jesús jil'i nu capitán bi'.

⁸Hora ti nguxacui' capitán cha' jil'i Jesús li':

—Xu'na —nacui' yu jil'i Jesús—, ná tso'o tsa nu'u to' tyi na', cha' si'i ñati tso'o laca na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' culo nu'u cña cha' cati quicha bi' tsiya' ti; jlo ti' na' cha' caca tso'o msu 'na li', masi tyijyu' ti tyu nu'u chcu'í. ⁹Xu'na sendaru laca na'; laca na' loo jil'i sca siyento tya'a sendaru, lo'o jua'a ntsu'u nu laca loo jna'. Si culo na' cña jil'i tsaca sendaru bi' ndi'ya: “Yaa clya nu'u”, hora ti tsa yu, cha' nti' na' cha' tsa yu. Jua'a si chcu'í na' lo'o chaca yu: “Caã nu'u ca nde”, hora ti caã yu slo na' li'. Jua'a si culo na' cña jil'i msu 'na: “Cua'ni sca cña 'na”, ñacu'í na' jil'i; hora ti cua'ni yu cña bi' 'na —nacui' capitán jil'i Jesús—. Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo cña cha' cati quicha bi'.

¹⁰Ndube tsa ti' Jesús lo'o ndyuna cha' nu nchcui' capitán bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu lca'a jil'i:

—Liñi tsa cha' nchcui' na' lo'o ma juani —nacui' Jesús jil'i ngu'—. Bilya ña'a na' tsiya' ti jil'i sca ñati nu tso'o tsa jlya ti' jil'i ycu'í Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu capitán re; tyucui ña'a nasiyu Israel re ná ntsu'u ngu'

nu jlya ti' jua'a. ¹¹Chañi cha' tiya' la tyalaa quiña'a tsa ñati tyijyu', masi ngu' loyuu su ntyucua cuichaa, masi ngu' loyuu su ndyaa cuichaa, tsa ngu' cha' tyucua ngu' to' mesa ca su laca ycui' Ndyosi loo nde cua; stu'ba ti tsa tucua ngu' to' mesa bi' lo'o jyo'o Abraham lo'o jyo'o Isaac lo'o jyo'o Jacob. ¹²Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi nacui' ngu', pana ná tyalaa ngu' bi' slo ycui' Ni. Culo Ni cña ji'i xca ji'i Ni cha' tsa xca xcuaa ji'i ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; xi'ya tsa ngu' bi' ca bi', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'.

¹³Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu capitán bi':

—Yaa nu'u to' tyi nu'u lacua — nacui' ji'i—. Jlya ti' nu'u, bi' cha' cua ndyaca tso'o nu quicha bi' jinu'u juani ti —nacui' Jesús ji'i.

Lo'o la cui' hora ngua tso'o msu bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Pedro

¹⁴Ca tiya' la ndyaa Jesús nde ni'i ji'i Pedro. Li' na'a Jesús cha' na ntsiya ti xtya'a laa Pedro lo qui'ña, cha' tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma'.

¹⁵Li' ngusta ya' Jesús chu' ya' ma' cusu' bi', lo'o hora ti ndyu'u tyique' ji'i; ndyatū ma' cusu' bi' li', cha' caque' xi na cacu Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuū tya'a ngu' quicha

¹⁶Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa quiña'a ngu' slo Jesús, lijya lo'o ngu' ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' ji'i ngu' quicha;

lo'o li' ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Jesús jo'o ji'i lcaa ngu' quicha nu ndya'a slo. ¹⁷Jua'a ngua cha' ndyu'u tucua la cui' cha' nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nscua cha': “Cua ngua tii ycui' Ni ma nde su ti'i ji'na, lo'o jua'a ñi'ya laca quicha nu ntsu'u ji'na; ngua'ni tye Ni quicha bi', ndyaca tso'o na li'”. Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' ndu'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha.

Ntsu'u ngu' nu nti' tya'a lo'o Jesús

¹⁸Lo'o ngua sca tsa na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati ndya'a slo, bi' cha' ngulo yu cña ji'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tsa lo'o ngu' ji'i ycui' yu ne' yaca ni'i ca chaca tsu' tayu' bi'. ¹⁹Lo'o cua tsa ti ngu', li' ndyalaa sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui' mstru bi' ji'i Jesús—, lo'o na' ntā' tya'a na' lo'o nu'u lcaa macala su tsa nu'u.

²⁰Nguxacui' Jesús cha' ji'i mstru bi' li':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyuu ni' ndyu'u ni'; lo'o jua'a quiñi sube, ne' xlyati' ndyu'u ni'. Pana na' ni, cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu re cha' caca na' ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña na'.

²¹Lo'o li' nchcui' chaca nu qui'yu nu ndya'a lo'o Jesús nquicha':

—Cusu' —nacui' yu ji'i Jesús—, ta xi chacuayá' 'na cha' tsa'a na' to' tyi na' cha' ña'asi' na' ji'i sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' xatsi' na' ji'i sti na' clyo. Li' tsa'a la lo'o nu'u.

²²Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i yu:

—Tso'o la masi c̄aa lca'a nu'u 'na juani ti —nacui Jesús jil'i—. Tya ntsu'u xi xa' la ñati chalyuu tya'a ma nu taca xatsi' jil'i ñati nu cua ngujuui.

**Ngulo Jesús c̄na jil'i cui'i lo'o
jil'i clyoo' lo tayu'**

²³Lo'o li' ndyat̄i Jesús ne' yaca nil'i piti; ndyat̄i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o, ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.
²⁴Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i, lye tsa ndyat̄u clyoo' lo tayu'; cua quilyu'u ti yaca nil'i bi' ne' hitya xquilya clyoo', pana laja' Jesús ntsu'u ne' yaca nil'i bi'.²⁵Li' nguxtyu'u ngu' tya'a ndya'a jil'i Jesús:

—Cusu' —nacui ngu' jil'i Jesús—, cua'ni lyaá clya jil'na. Cua quilyu'u ti yaca nil'i re ne' hitya, cajaa na si nti'.

²⁶Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacui jil'i ngu'—. iXi tsa tyempo ndalo ma, cha' ná jlya ti' ma jil'i ycuil' Ndyosi cha' caca jil'i Ni cua'ni Ni c̄na!

Lo'o li' ndyat̄u Jesús, nchcui' lo'o cui'i lo'o clyoo' cha' cua'a jil'i cha' bi'; hora ti ngua t̄i bi' li'.²⁷Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' ngua t̄i tsiya' ti clyoo' lo'o cui'i bi'.

—¿Ti ñati ta laca nu cusu' re? —nacui ngu' jil'i tya'a ngu'—. Ndaquiya' clyoo' jil'i, jua'a nduna cui'i cha' nu nchcui' nu cusu' re lo'o.

**Ngua'ni Jesús jo'o jil'i ngu' Gadara
nu ngusñi cui'i x̄na'a jil'i**

²⁸Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' nde loyuu jil'i ngu' Gadara. Li' ndyacia tya'a tucua tya'a ngu' quicha lo'o Jesús; ngusñi cui'i x̄na'a jil'i tyucuaa ngu', bi' cha' tyaala tsa

ngu' quicha bi'. Ndi'i ngu' ne' lo'o jyo'o, lo'o jua'a nga'aa nda ngu' chacuayá' tyeje tacui xa' ñati tyucuii jua. ²⁹Lo'o li' ngua'ni cui'i x̄na'a cha' cuii tsa ngusi'ya ngu' quicha bi':

—¿Ni cha' ndya'a nu'u slo cua, Jesús? —nacui ngu' quicha jil'i—. Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycuil' Ndyosi. ¿Ha xcube' nu'u jil'i cua nti' nu'u, masi si'i tyempo juani caca cha' nchcube' bi'?

³⁰Lo'o ndeja la xi ndi'i quiña'a tsa cube', ndya'a nlyana ni' na cacu ni'.³¹Li' ngua'ni cui'i x̄na'a bi', cha' ngüijña ngu' quicha chacuayá' jil'i Jesús cuentya jil'i cui'i bi'.

—Jlo ti' ya cha' nti' nu'u culo cui'i nu ntsu'u jil'i ya, cha' cua'ni nu'u jo'o jil'i ya —nacui ngu' bi' jil'i Jesús—. Bi' cha' ta xi chacuayá' jil'i cui'i cha' tsa x̄ni jil'i cube' nu ndya'a jua.

³²Li' nda Jesús chacuayá' jil'i cui'i bi':

—Yaa clya ma —nacui Jesús jil'i cui'i bi'.

Lo'o li' ndyu'utsu' cui'i x̄na'a jil'i tyucuaa nu quicha bi', ndyaa cui'i bi' ngusñi jil'i cube'. Hora ti ngusna lcaa cube' bi', ngua'ya ni' to' cua'a, ndyú ni' ne' hitya tayu', ndyi'o ni' hitya, ngujuui lcaa cube' bi' li'.

³³Lo'o na'a ngu' nu ña'asi jil'i cube' bi' ñi'ya nu ngua jil'i ni', ndyutsii tsa ngu' li'. Ngusna ngu' ca quichi' cha' cacha' ngu' jil'i ngu' quichi' ñi'ya nu ngua jil'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i x̄na'a jil'i, lo'o jua'a ndacha' ngu' ñi'ya nu ngua jil'i cube' bi'.³⁴Lo'o ndyuna ngu' quichi' cha' bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' slo Jesús. Lo'o ndyacia tya'a ngu' lo'o, li' lye

tsa ngüijña ngu' bi' jil'i cha' nga'aa tyanu Jesús loyuu quichi tyi ngu', tyaa yu xa' se'li nti' ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca nu quicha nu nchcu' tyucuí tyucui ña'a yu

9 Lo'o li' xa' ndyatí Jesús ne' yaca ni'li bi', cha' tyeje tacui lo tayu' cha' tyaa quichi tyi. ²Lo'o ndyalaa quichi bi', li' ñaa lo'o ngu' jil'i sca nu quicha nu nchcu' tyucuí tyucui ña'a yu; ñaa ngu' slo Jesús cha' cua'ni jo'o jil'i nu quicha bi'. Ntsiya nu quicha bi' ne' sca catya. Pana jlo ti' Jesús cha' jlya ti' ngu' bi' jil'i, bi' cha' nchcu' lo'o nu quicha ndi'ya:

—Ca tso'o nu'u, sñi' —nacuí Jesús jil'i nu quicha—. Cua ngua'ni clyu ti' na' jil'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u.

³Lo'o li' ngulacua xi ti' mstru cha' jo'ó nu ndu cacua ti: “Cha' cuxi nchcu' nu qui'yu re cuentya jil'i ycu' Ndyosi”. Jua'a ngulacua ti' ngu'. ⁴Pana, ngua tii Jesús jil'i lcaa lo cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' chii nti' ma ña'a ma 'na juani? —nacuí Jesús jil'i mstru bi'—. ⁵Ná ndiya ti' ma si ñacuí na' jil'i nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' jil'i qui'ya nu ntsu'u hi”. ¿Ha tso'o la si chcu' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xa tu'ba catya hi cha' tyaa lo'o jil'i ca to' tyi”? —nacuí Jesús—. ⁶Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' ntsu'u chacuayá' 'na cuentya jil'i ycu' Ndyosi cha' cuityi na' qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati chalyuu, cha' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca ñati. Ca cuayá' ti' ma lo'o ña'a ma cha' tyaca tso'o nu quicha re juani.

Li' xa' nchcu' Jesús lo'o nu quicha bi':

—Tyatu nu'u —nacuí Jesús jil'i—, xñi jil'i catya jinu'u cha' tsa lo'o jil'i ca to' tyi.

⁷Hora ti ndyatú nu quicha bi', ngusñi jil'i catya jil'i, ndu'u yu, ndyaa yu ca to' tyi yu. ⁸Quiña'a tsa ñati na'a jil'i cha' bi', ndyutsii tsa ngu' li'. Ngua'ni tlyu ngu' jil'i ycu' Ndyosi li', cha' cua nda Ni chacuayá' jil'i ñati chalyuu cha' cua'ni cña tonu jua'a, ngua ti' ngu'.

Ngusi'ya Jesús jil'i Mateo

⁹Ndu'u Jesús ndyaa, lo'o li' cua tyeje tacui ti to' ni'li su ntucua Mateo nxñi cñi cña loo ngu'. Nchcu' Jesús lo'o nu Mateo bi' li': —Tyu'u lca'a nu'u 'na —nacuí Jesús jil'i.

Hora ti ndyatú Mateo, nguxtyanu cña jil'i, ndyaa lca'a jil'i Jesús li'.

¹⁰Tiya' la li' nga'a Jesús nde ne' ni'li jil'i Mateo, ntucua yu to' mesa cha' ndyacu yu. Lo'o li' quiña'a la ñati ndyalaa slo Mateo cha' cacu ngu' lo'o. Ndi'i ngu' tya'a ndu'ni cña lo'o Mateo, lo'o xa' la ñati nu nacuí ngu' jil'i cha' ná tso'o ñati bi', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús; stu'ba ti ndyacu lcaa ngu' bi'. ¹¹Lo'o na'a ngu' fariseo cha' ndyacu Jesús lo'o ngu' bi', hora ti nchcu' ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu:

—¿Ni cha' stu'ba ti ndacu xu'na ma lo'o ngu' nu ná tso'o, masi lo'o ngu' re nu laca msu jil'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo jil'i ngu'? —nacuí ngu' fariseo bi'.

¹²Pana ndyuna Jesús cha' nu nda ngu' bi', bi' cha' nchcu' ycu' yu lo'o ngu' li':

—Ngu' nu ná quicha ni, ná ntsu'u cha' caca jo'o jil'i ngu' bi' —nacuí

Jesús ji'i ngu'—. Sca ti ji'i ñati quicha ntsu'u cha' caca jo'o. ¹³Yaa cya ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi, nu ndi'ya nchcui: "Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma, nacui ycu' Ni. Bi' nu tso'o la, masi ná ta ma quiña'a tsa msta 'na; ni na'ni scu' ma, ná ndu'ni cha' ta ma msta 'na." Jua'a nscua lo quityi. Ná lijya na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ñati nu tso'o tsa ycu' ngu', nti' ngu'; cua lijya na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ngu' nu jlo ti' cha' ntsu'u cha' cuxi tyiquee ngu', cha' caca tyuju'u ti' ngu' li'. Xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'.

**Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús
si ná cua'ni tacati yu ji'i
tsa nu ná ndacu ngu'**

¹⁴Lo'o li' ndyalaa sca taju ñati slo Jesús, la cui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan laja lo'o ntyucuatya ji'i ngu' laca ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—Ntsu'u tsa nu ná ndacu cuare —nacui ngu'—, lo'o ntsu'u tsa nu ná ndacu ngu' fariseo, xqui'ya cha' ndu'ni tacati ya tsa bi'; pana nu'u, lo'o jua'a ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, lcaa tsa ndacu ma. ¿Ni cha' ta ndacu cu'ma lcaa tsa lacua?

¹⁵Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o cutsii; ná ndi'i ngu' xñi'i ti' ngu' tsa bi' lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Pana nu lo'o tyalaa tsa li', nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a

chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' re nde loo la.

¹⁶Chaca cha' chcui' na' lo'o ma: ni sca ngu' ná cua'ni cho'o ngu' late' cusu' ji'i ngu' lo'o sa yu'be late' cucui, cha' lo'o cua ndyaati late' bi', tyatsii' late' cucui bi'; tyati' jlyacua su ngalya late' bi' li'. ¹⁷La cui' ti cha', ná su'ba ngu' lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'u lcui nu chca ndyu'u ti; jua'a talo tyucuaa cha' bi', lo'o lcui lo'o tyaca' bi'. (Jua'a ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ná tso'o quixa' ngu' cha' cucui nu nclyu'u yu cuentya ji'i ycu' Ndyosi lo'o cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' cha' cua'ni ngu'.)

**Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu
ndyala' ste' Jesús**

¹⁸Laja lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa sca ngu' judío nu laca loo; ndatu sti' yu slo Jesús li', cha' jña yu sca cha' clyu ti' ji'i: —Cua ngujui ca ti sca nu piti cuna'a sñi' na' —nacui nu cusu' ji'i Jesús—. ¿Ha ná tsa nu'u slo na' cha' sta ya' nu'u lo nu piti bi'? —nacui—. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni cha' tyu'u nu piti chaca quiya'.

¹⁹Li' ndyatú Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lo'o nu cusu' bi'. ²⁰Pana tyucui su ndyaa ngu' njyacia sca nu cuna'a quicha ji'i Jesús, lijya nde chu' yu cha' cala' ma' quiya' ste' yu; cua tii tyucuaa yija quicha nu cuna'a bi', cha' ndyalú tañi. ²¹Ndi'ya ngulacua ti'

ma': "Masi cala' ti na' ste' Jesús, li' tyaca tso'o na'". Jua'a ti ngulacua ti' ma'. ²²Lo'o li' ngxutyacui Jesús, nguxña'a jii' nu cuna'a bi':

—Cua'ni cho'o tyiquee nu'u, sñi' —nacui Jesús jii'—. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u juani.

Lo'o hora ti ndyaca tso'o nu cuna'a bi'.

²³Lo'o li' ndyalaa Jesús ca to' tyi nu laca loo bi', na'a cha' cua ndyalaa ngu' musca slo cha' nscua santo; nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu' toni'i jii' nu cusu' bi'. ²⁴Nhcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaa ma' tso'o la —nacui—. Na laja' ti nu piti re, si'i na ngujui re.

Nxtyi lo'o tsa ngu' jii' Jesús li', ²⁵pana ngulo'o Jesús jii' ngu' cha' caja su tyatí ycuil' yu ne' ni'i ca slo nu piti bi'. Li' ngusñi yu ya' nu piti bi', ndaca'a nu piti li'. ²⁶Lo'o jua'a ngua cha' nguañi cha' bi' lcaa quichi' su ndi'i ngu' ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o jii' tucua tya'a ngu' cuityi'

²⁷Lo'o li' ndu'u Jesús ca ne' ni'i bi' ndyaa yu, lo'o jua'a ndya'a lca'a tucua tya'a ngu' cuityi' jii' yu.

Ngusi'ya ngu' jii' Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u jii' cua, cusu', nu'u nu laca ñati' tya'a jii' jyo'o David —ndu'ni ngu' jii'.

²⁸Lo'o cua ndyalaa Jesús ndyatí ni'i jii', lo'o nu ngu' cuityi' bi' li'ya ngu' cacua la slo yu. Nhcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—¿Ha jlya ti' ma' cha' caca jna' cua'ni na' cha' tyaca tso'o ma'? —nacui yu jii' ngu'.

—Jlya ti' ya, cusu' —nacui nu ngu' cuityi' bi' jii'.

²⁹Lo'o li' ndyala' Jesús cloo tyucuaa ngu' cuityi' bi':

—Tyaca tso'o ma' lacua. Caca bi' jii' ma' si jlya ti' ma' 'na —nacui Jesús jii' ngu' cuityi' bi' li'.

³⁰Hora ti ngua tso'o si'yu cloo ngu', ña'a tso'o ngu' li'. Lo'o li' lye nhcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná cacha' ma' jii' ni sca ñati, cha' ná caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya ngua cha' ngua tso'o cloo ma' —nacui Jesús jii' ngu' bi'.

³¹Pana ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndacha' ngu' jii' lcaa ñati' ñi'ya ngua cña nu ngua'ni Jesús lo'o ngu'; bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu jua.

Ngua'ni Jesús jo'o jii' sca nu cu'u

³²Lo'o cua ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', li' ndyalaa chaca latya ñati, yaa lo'o ngu' jii' sca yu cu'u; na cu'u yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi jii' yu. ³³Lo'o ngulo Jesús cui'i cuxi jii' nu quicha bi', li' ngua nhcui' yu, masi cu'u yu tsa' la. Ndube tsa ti' lcaa ñati' nu ndu' ndacua li'.

—Bilya ña'a na sca cha' tlyu jua'a —nacui ngu' jii' tya'a ngu'—. Ná ntsu'u ñati' tyucui ña'a nasiyu Israel re nu caca cua'ni jo'o jua'a —nacui ngu'.

³⁴Pana xa' ña'a nhcui' ngu' fariseo bi':

—Na nclyo nu Jesús jua jii' cui'i cuxi nu ngusñi jii' ngu' xqui'ya nu xu'na cuiñaja nu nda chacuayá' cha' cua'ni yu jua'a —nacui ngu' fariseo bi'.

Tya'na tsa ti' Jesús jii' ngu' quiña'a

³⁵Lo'o li' ndyaa Jesús lcaa quichi' sube, lcaa quichi' tonu, cha' culu'u

ji'lí ngu' ne' laa ji'lí ngu' judío;
 quiña'a tsa cha' nda Jesús lo'o ñati
 ñi'ya tso'o caca lo'o laca ycuí' Ni
 loo ne' cresiya ji'lí ngu'. Lo'o jua'a
 ngua'ni jo'o ji'lí lcaa ngu' quicha, ji'lí
 lcaa ngu' nu ngunu'u ti'. ³⁶Tya'na
 tsa ti' Jesús ji'lí nu quiña'a tsa ñati
 nu ndya'a lca'a ji'lí, cha' ná nchca
 ji'lí ngu' bi'; nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya
 nu tyi'lí tso'o la ngu'. Ñi'ya ndu'ni
 xlya' nu ná ntsu'u nu ña'asií ji'lí ni',
 jua'a ndu'ni ngu' quiña'a bi', ngua ti'
 Jesús. ³⁷Li' nchcui' Jesús lo'o ngu'
 nu ndyaca tsa'a ji'lí, nda yu sca cuij
 lo'o ngu' cuentya ji'lí ngu' quiña'a
 bi'. Nacui' yu cha' bilya cuna tso'o
 ngu' cha' ji'lí ycuí' Ndyosi, cha' ñi'ya
 laca sca xtya nu tso'o tsa ndyatsi
 cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'a
 laca ngu' bi'.

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re cha'
 chcui' na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha'
 nu nchcui' na' —nacui' Jesús ji'lí ngu'
 bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' ntsu'u
 nu caca cua'ni cña re. ³⁸Bi' cha'
 chcui' ma lo'o Sti na' nu laca Xu'na
 cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a
 ñati nu taca ji'lí cua'ni cña re.

**Nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ngusubi
 Jesús ji'lí cha' ca tsa'a ngu' ji'lí**

10 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'lí nu
 tii tyucuaa tya'a ñati nu
 ndyaca tsa'a ji'lí cha' caa ngu' slo.
 Nda yu chacuayá' ji'lí ngu' bi', cha'
 tsa'a ngu' lo cña ji'lí, cha' culo ngu'
 cui'lí cuxi nu ngusñi ji'lí ñati; jua'a
 nda yu chacuayá' cha' cua'ni ngu'
 cha' tyaca tso'o ngu' quicha.

²Nde nscua na' xtañi ca ta'a tii
 tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi
 Jesús: nu clyo ngusubi yu ji'lí Simón,
 nu lo'o ndu'ni ngu' Pedro ji'lí, lo'o

Andrés tya'a ngula nu Simón bi';
 li' ngusubi yu ji'lí Jacobo, lo'o Juan
 tya'a ngula Jacobo, nu laca sñi'
 Zebedeo; ³lo'o jua'a ngusubi yu ji'lí
 Felipe, lo'o ji'lí Bartolomé, lo'o ji'lí
 Tomás, lo'o ji'lí Mateo nu ngusñi cñi
 cña loo ngu' clyo; lo'o jua'a ngusubi
 yu ji'lí Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'lí
 Lebeo nu lo'o ndu'ni ngu' Tadeo ji'lí;
⁴ngusubi yu ji'lí Simón nu ngua ji'lí
 taju ngu' cananista, lo'o ji'lí Judas
 Iscariote nu cjuui' cresiya ji'lí Jesús
 ji'lí ngu' cuxi ca tiya' la.

**Ngulo Jesús cña ji'lí nu tii
 tyucuaa tya'a ngu' bi', cha'
 chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi**

⁵Ngulo Jesús cña ji'lí nu tii
 tyucuaa tya'a ngu' bi' ndi'ya:

—Ná tsa'a ma tyucuij nde xa' tsu'
 su ndi'lí ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'lí
 lo'o ycuí' Ndyosi tsiya' ti, ni ná tsa'a
 ma quichi tyi ngu' Samaria —nacui'
 Jesús ji'lí ngu' bi'—. ⁶Sca ti slo ngu'
 Israel tya'a ma tsa'a ma, cha' tya'na
 tsa ngu'; ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua
 nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi'. ⁷Ta ma
 cha' lo'o ngu' lcaa quichi cha' cua
 tyalaa ti hora cha' caca ycuí' Ndyosi
 loo. ⁸Cua'ni ma cha' tyaca tso'o ngu'
 quicha, cua'ni ma cha' chaca quiya'
 tyu'ú ngu' nu cua ngujuii; cua'ni ma
 jo'o ji'lí ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha'
 nu xa' caca lubii cuaña' ngu' quicha
 bi'; culo ma ji'lí cui'lí cuxi nu ngusñi
 ji'lí xa' la ñati. Ná ngusñi na' cñi lo'o
 nda na' chacuayá' ji'lí ma cha' cua'ni
 ma jo'o ji'lí ngu' quicha, bi' cha' ná
 cui'ya ma caya' lo'o cua'ni ma jo'o
 ji'lí ngu'.

⁹Ná lo'o cñi cui'ya ma tsa'a ma,
 masi cñi oro, masi cñi plata, masi
 cñi sube; ¹⁰ni ná lo'o quixu tyaja

qui'ya mā tsaa mā. Lo'o jua'a ná qui'ya mā chaca camxa, ni xa' caña, ni ná lo'o yaca tyu'u ya' mā tsaa mā. Si cua ngxutyucua mā jil'i ngu', nga'a cha' xacu ngu' jil'i mā.

¹¹Lo'o tyalaa mā sca quich'i, masi quich'i tlyu, masi quich'i sube ti, li' clyana mā jil'i sca ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a yu jil'i mā. Slo yu bi' tyil'i mā ña'a cuayá' nu tsaa mā xa' quich'i. ¹²Nu lo'o tyat'i mā to' tyi yu, jña mā jil'i ycu'i Ndyosi cha' ti ti tyil'i tyiquee ngu' ca tyi. ¹³Si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i ni'i bi' cuna la ngu' cha' jil'i ycu'i Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' ti ti tyil'i tyiquee ngu' bi'; pana si ñilo'o ti ngu' jil'i mā cha' nti' ngu' cuna ngu', nga'aa culucua Ni jil'i ngu' bi'. Li' nga'aa chcu'i mā cha' jil'i ycu'i Ndyosi lo'o ngu' bi'.

¹⁴Lo'o si ná nti' ngu' cha' tyanu mā slo ngu', si ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nclu'u mā jil'i ngu', li' xtyanu mā jil'i ngu' bi', masi xtyanu mā jil'i quich'i bi'; jua'a salú mā sñii yuu nu ntsu'u quiya' mā lo'o tyu'u mā quich'i bi'. ¹⁵Cha' liñi nchcu'i na' lo'o mā, cha' nu lo'o tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' ycu'i Ndyosi jil'i leaa ñati, li' xcube' tsa Ni jil'i ngu' quich'i su ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu culu'u mā jil'i ngu'; tsā bi' ca tso'o la cha' jil'i ngu' cuxi nu nguti'i quich'i Sodoma, nu nguti'i quich'i Gomorra nu ngu sa'ni.

Cua'ni lya' ti' ngu' jil'i mā

¹⁶Cua'a jyaca mā 'na: Ta na' jil'i mā cha' tsaa mā xa' quich'i ñi'ya si laca mā xlya' nu ndya'a laja bo'o tyaalaa; bi' cha' tii ti ti' mā tya'a mā laja ñati, ñi'ya nti' ndya'a cuaña nu tii tsa ti'. Tso'o ti tya'a mā, ná

cua'ni tyaala mā jil'i ngu' tsiya' ti. Caca mā ñi'ya laca paloma, cha' masu tsa ni', ná tyaala ni' tsiya' ti. ¹⁷Pana cua'ni tii ti ti' mā lo'o ñati; ná tyiquee' tsaa lo'o ngu' jil'i mā slo ngu' tisiya, masi ná tyaala mā jil'i ngu'. Lo'o jua'a quiji'i ngu' jil'i mā ne' laa jil'i ngu'. ¹⁸Ntsu'u ngu' nu tsaa lo'o jil'i mā slo ngu' nu laca loo cha' ñasi' ti ngu', hasta tyalaa mā ca slo ycu'i rey. Lo'o xcube' ngu' jil'i mā xqui'ya na', li' caja xi tyempo cha' ta mā xi cha' jna' lo'o ngu' bi', masi lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁹Nu lo'o tsaa lo'o ngu' jil'i mā slo ngu' tisiya ni, ná culucua tsa ti' mā ñi'ya caca cha' nu chcu'i mā lo'o ngu' bi', ñi'ya caca xacu' mā cha' jil'i ngu' bi'. Cua'ni ycu'i Ndyosi cha' quije cha' liñi nu chcu'i mā lo'o ngu' bi', ²⁰cha' si'i cha' jil'i ti mā nu chcu'i mā li'; cha' jil'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi Sti na, bi' caca cha' nu chcu'i mā lo'o ngu'.

²¹Tii ti ti' mā tyil'i mā lacua, cha' lo'o tya'a ngula mā tsaa lo'o jil'i mā cha' cuiñi ti sta qui'ya jil'i mā slo ngu' tyaala bi'; lo'o jua'a cujuui cuañi' sti mā jil'i mā. Hasta sñi' mā, cujuui cuañi' ngu' jil'i cu'mā nu laca mā sti ngu' xtya'a ngu' slo ngu' tyaala bi'; hasta cujuui ngu' jil'i mā nti' nu sube bi'. ²²Lo'o jua'a caca ti'i ti' leaa ngu' ña'a ngu' jil'i mā xqui'ya na'. Pana ñati nu talo jil'i leaa cha' cuxi bi', clyaa' ngu' li', caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ngu' bi'. ²³Tso'o xna mā nde xa' quich'i nu lo'o lye tsa cua'ni lya' ti' ngu' jil'i mā. Cha' liñi nchcu'i na' lo'o ma juani: Bilya ta mā cha' 'na lo'o ngu' Israel tya'a na nde leaa quich'i tyi ngu' nu lo'o caa na' chalyuu chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijya' cha' caca na' ñati.

²⁴'Ñat̄i nu laca mstru j̄i'ḡ ngu', bi' laca nu jlo la ti', si'i na jlo la ti' ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti. Lo'o jua'a ñat̄i nu laca xu'na ngu', bi' laca loo j̄i'ḡ ngu', si'i msu nu laca loo. ²⁵Sca ti cuayá' cha' ti'í caca j̄i'ḡ ngu' cuañi' bi' li', ñi'ya nu ndyaca j̄i'ḡ mstru j̄i'ḡ ngu'; sca ti cuayá' cña ti'í caca j̄i'ḡ msu bi' li', ñi'ya nu ndyaca j̄i'ḡ xu'na ngu'. Bi' cha' taca ca cuayá' ti' m̄ cha' ti'í tsa chcu'ḡ ngu' j̄i'ḡ m̄ nu ntsu'u cha' j̄i'ḡ m̄ lo'o na', cha' laca nu Xu'na m̄; cua nchcu'ḡ ngu' cha' Beelzebú nu xu'na cuiñaja laca na'.

¿Ti j̄i'ḡ cutsii m̄?

²⁶'Bi' cha' nacui' na' cha' ná cutsii m̄ j̄i'ḡ ñat̄i chalyuu ti. Lcaa cha' nu ngua'ni ngu' cuaana ti, nti' ngu', quijeloo cha' bi' j̄i'ḡ ñat̄i nde loo la; lcaa cha' nu ntsu'u cuatsi' ti j̄i'ḡ ngu', nti' ngu', caca cuayá' ti' ñat̄i j̄i'ḡ cha' bi' nde loo la. ²⁷Lcaa cha' nu nchcu'ḡ na' lo'o cu'm̄ nde su ndi'ḡ m̄ ycu'ḡ ti m̄, chcu'ḡ m̄ cha' bi' lo'o lcaa ñat̄i nde loo la; jua'a scaa cha' nu nclyu'u na' j̄i'ḡ m̄ cuaana ti, cui'ḡ chcu'ḡ m̄ cha' bi' lo'o lcaa ngu' quich̄. ²⁸Ná cutsii m̄ j̄i'ḡ ngu' nu cujuui j̄i'ḡ m̄ nde chalyuu ti, cha' ná nchca j̄i'ḡ ngu' cujuui ngu' j̄i'ḡ cresiya j̄i'ḡ m̄; tso'o la si cutsii m̄ j̄i'ḡ ycu'ḡ Ndyosi nu cua'ni cuayá' j̄i'ḡ m̄ nde loo la. Cutsii m̄ j̄i'ḡ ycu'ḡ Ndyosi tu'ni, xqui'ya cha' cua'ni Ni cha' tye cha' j̄i'ḡ m̄ tsiya' ti si tsa m̄ ca bilyaa.

²⁹'Cua jlo ti' m̄ cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu', masi tucua tya'a quiñi sube caca j̄i'ḡ m̄ sa paxu ti. Pana ycu'ḡ Sti na laca loo, lcaa cha' jlo ti' Ni; masi sca ti

quiñi sube cajaa ni', pana cua jlo ti' ycu'ḡ Ni cha' bi'. ³⁰Lo'o jua'a cua ngulacua Ni j̄i'ḡ lcaa quich̄' hique m̄, jlo ti' Ni ni lcaa tya'a quich̄' ntsu'u hique scaa ngu'. ³¹Lo'o cu'm̄ ni, quiña'a tsa ntsu'u lo cu'm̄ ca slo ycu'ḡ Ndyosi; ná stu'ba m̄ tsiya' ti masi lo'o quiña'a tsa quiñi sube. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cutsii m̄ j̄i'ḡ ñat̄i.

Cha' j̄i'ḡ ñat̄i nu ntsu'u cha' j̄i'ḡ lo'o Jesucristo

³²'Lo'o chaca cha' ni: lcaa ñat̄i nu ntsu'u cha' j̄i'ḡ lo'o na', nu nchcu'ḡ cha' jna' lo'o xa' ñat̄i, jua'a na', chcu'ḡ na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' tya'a tso'o na' laca ñat̄i bi'. ³³Lo'o jua'a lcaa ngu' nu nchcu'ḡ lo'o xa' ñat̄i cha' ná ntsu'u cha' j̄i'ḡ ngu' lo'o na', jua'a na', chcu'ḡ na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' si'i tya'a tso'o na' laca ñat̄i bi'.

Ná stu'ba cha' j̄i'ḡ ñat̄i chalyuu xqui'ya Jesús

³⁴'Ná culacua ti' m̄ cha' t̄i ti tyi'ḡ tyiquee ñat̄i chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na'. Ná caca jua'a. Lye la xu'ḡ tya'a ngu' xqui'ya na'; ³⁵xu'ḡ tya'a sca ñat̄i lo'o sti yu xqui'ya na', xu'ḡ tya'a sca nu cuna'a lo'o xtya'a cho' xqui'ya na', xu'ḡ tya'a cuxii j̄i'ḡ ngu' lo'o xtya'a laa cho'. ³⁶Xu'ḡ tya'a ngu' jua'a ña'a cuayá' caca lcaa tya'a ngu' tya'a cusu'ḡ ngu'.

³⁷'Tso'o tsa lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' j̄i'ḡ sti ngu', j̄i'ḡ xtya'a ngu'; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'. Lo'o jua'a tso'o lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' j̄i'ḡ sñi' ngu', masi sñi' qui'yu, masi sñi' cuna'a; pana si xti

la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'. ³⁸Lo'o jua'a ná taca ñacui ngu' cha' na' laca Xu'na ngu', si ná nti' ngu' bi' tya'a ngu' lo'o na' tyucuii nu culu'u na' jil'i ngu' cha' tsa' ngu'. Ntsu'u cha' xñi ngu' tyucuii bi', masi cjuui xa' ñati jil'i ngu' bi' xqui'ya cha' jna'. ³⁹La cui' jua'a ngu' nu ná ndyujuii ñati jil'i xqui'ya cha' lye la ndu'ni tyaca'a ngu' jil'i ycu' ca ti ngu', ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ngu' bi'; pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ngu' si cjuui ñati jil'i xqui'ya cha' jna'.

Cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' nde loo la

⁴⁰Chaca cha' ni: lo'o ta ñati su tyi'i ma to' tyi ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'i na' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a, lo'o ta ngu' su tyi'i na' lo'o ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'i ycu' Ndyosi lo'o ngu', cha' la cui' ycu' Ndyosi laca nu cua nda Ni 'na lija' na' ca nde. ⁴¹Lo'o si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu laca tu'ba jil'i ycu' Ndyosi, cha' cuentya jil'i ycu' Ndyosi ndya'a ñati bi', tso'o tsa caca jil'i ngu' bi' nde loo la. Li' tyacua sca cha' tso'o nu cua nguxco'o ycu' Ndyosi cuentya jil'i ngu' bi', stu'ba ti caca jil'i ngu' bi' lo'o jil'i nu laca tu'ba bi'. Lo'o jua'a si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu tso'o tsa tyiquee xqui'ya cha' ndaquiya' yu cha' jil'i ycu' Ndyosi, stu'ba caca jil'i ngu' bi' lo'o jil'i nu tso'o tsa tyiquee bi' nde loo la, cha' cua nguxco'o ycu' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' bi' ca su ntucua ycu' Ni. ⁴²Lo'o jua'a, si ta ñati masi sca sca' ti hitya co'o

ngu' cuañi' re xqui'ya cha' ngu' nu ndyaca tsa'a 'na laca ngu', chañi cha' cua nguxco'o ycu' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jil'i ñati bi' nde loo la.

Nda Juan jil'i ñati cha' tsa' slo Jesús

11 Nu lo'o ndye ngulu'u Jesús cha' bi' jil'i nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a jil'i yu, ndu'u yu ndyaa yu cha' chcu' yu lo'o ngu' tyuu tya'a quichi' nu ndi'i cacua ti; ngulu'u yu jil'i ngu' quichi' bi'.

²Tya nga'a Juan ne' chcu'a, pana cua ndyuna nu Juan bi' jil'i lcaa ña'a cña nu ndyu'ni Jesús nu laca Cristo; bi' cha' ngulo Juan cña jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, cha' tsa' ngu' bi' slo Jesús, ³cha' xcuane ngu' bi' jil'i Jesús cuentya jil'i Juan ndi'ya: —¿Ha chañi cha' nu'u laca ycu' nu cua caa ti? —nacui ngu' bi' jil'i Jesús li'—. ¿Ha tya caa la chaca nu caca ycu' Cristo?

⁴Li' nguxacu' Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Yaa ma cacha' ma jil'i Juan lcaa lo cha' nu nduna ma slo na', lcaa cha' nu ña'a ma slo na' —nacui Jesús jil'i ngu'—. ⁵Cacha' ma cha' nu cua na'a ma ca nde jil'i yu; cacha' ma jil'i cha' ndu'ni na' cha' ndyaca tso'o cloo ngu' nu ngua cuityi', cha' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', cha' ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nduna ngu' nu ngua cu'u jyaca, cha' ndyu'ú ngu' chaca quiya' nu cua ngujuii, cha' nchca cuayá' ti' ngu' ti'i ñi'ya nu cua'ni lya'a ycu' Ni jil'i ñati chalyuu jil'i nu cuxi. ⁶Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu ña'a ti tya nxñi cha' 'na,

masi ná nchca cuayá' tso'o ti' lcaa cha'.

⁷Lo'o cua ndyaa ngu' bi', li' nguxana Jesús nchcui' yu cha' jil'i Juan bi' lo'o nu quiña'a tsa ñati' nu ndi'i cajua:

—Nu lo'o ndyaa mā ne' quixi' su nguti'i Juan ca su ná ndi'i ñati, ¿na ca ngulacua ti' mā cha' ña'a mā ca ndacua? —nacu'i Jesús jil'i ngu'—. ¿Ha na'a mā sca yaca quii nu nchcutá cui'i jil'i? Si'i jua'a. ⁸¿Ni cha' laca ndyaa mā cajua lacua? ¿Ha na'a mā jil'i sca nu qui'yu nu tso'o tsa ña'a ste' yu? Si'i jua'a, cha' nu ngu' nu lacu' ste' tso'o tsa ña'a ni, ndi'i ngu' bi' slo ngu' culiya' nu laca loo. ⁹Ná tyiquee' ngua tii mā cha' laca Juan sca ñati' nu laca tu'ba jil'i ycu'i' Ndyosi. Chañi cha' laca yu jua'a, pana tlyu la cña ngujui jil'i Juan. ¹⁰Ndi'ya nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni la cha' jil'i cña nu ntsu'u jil'i Juan:

Culo na' cña jil'i sca msu 'na cha' tsa yu nde loo nu'u,
cha' saala yu tyucui' su cāa nu'u.

Jua'a nchcui' ycu'i' Ni jil'i Cristo.

¹¹Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā jil'i Juan nu ntyucuatya jil'i ngu', cha' bilya cala sca ñati' chalyuu nu jua'a ntsu'u cña tlyu la jil'i, ñi'ya nu ngua jil'i Juan bi'. Pana cua lijya na' cha' caca na' loo ne' cresiya jil'i ñati; juani cua ña'a ca ñati' nu ngusñi cha' 'na, tlyu la cha' ntsu'u jil'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti' ngu', masi cuañi' ngu'.

¹²Tya lo'o lijya Juan bi' tya clyo hasta juani quiña'a tsa cha' nchcui' ngu', cha' nti' tsa ngu' cha' caca ycu'i' Ndyosi loo jil'i ñati. Lo'o jua'a

ntsu'u tsa ngu' nu lye tsa ndu'ni juersa cha' tyalaa ngu' slo ycu'i' Ndyosi jua'a ti. ¹³Pana cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu'i' Ndyosi sa'ni la ñi'ya caca lo'o xana caca ycu'i' Ni loo ne' cresiya jil'i ñati; la cui' jua'a nchcui' cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, ñi'ya laca cña nu ngulo ycu'i' Ni jil'i ñati. Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa Juan. ¹⁴La cui' bi' laca ñi'ya ngua Elías, nu ngua tu'ba jil'i ycu'i' Ndyosi cua sa'ni; la cui' cua sa'ni nscua cha' cāa nu bi' chaca quiya' juani, si tyaja'a mā xñi mā cha' bi'. ¹⁵Cua'a jyaca tso'o mā jil'i cha' nu nda na' re lo'o mā.

¹⁶Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu tyempo juani. Ndu'ni ngu' ñi'ya si laca ngu' nu sube nu ndya'a ndijya ti cla'be quichi, nu taja ti' jil'i tya'a ndijya ngu' cha' ná nti' ngu' quijya ngu' lo'o tya'a ngu'. Bi' cha' nxi'ya ngu' jil'i tya'a ngu': ¹⁷“¿Ni cha' ná ntyaja'a mā cula quiya' mā? Na nclya'a ya xi jii cha' jil'i mā”, nacui' nu sube bi'. “¿Ni cha' ná ntyaja'a mā ca xñi'i ti' mā lo'o cua? Na nclya'a ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya.” La cui' jua'a ndyu'ni cu'mā ñati' chalyuu juani; xcu'i' na taja ti' mā, ná tso'o ntsu'u tyiquee mā tsiya' ti ña'a mā jil'i tya'a ñati mā. ¹⁸Nu lo'o ñaa Juan bi' ni, ntsu'u quiña'a tsa na nu ná ndacu yu, nu ná ndyi'yu yu. Lo'o li' nchcui' mā jil'i yu: “Ntsu'u cui'i xña'a jil'i yu, bi' cha' ndu'ni yu jua'a”, nacui' mā. ¹⁹Lo'o li' lijya na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati, ndacu na' lcaa lo na lo'o mā, ndyi'yu na' lcaa lo na lo'o mā, lo'o li' nchcui' mā 'na: “iÑa'a mā ña'a! Ndacu tsa

yu jua, cu'bi tsa yu”, nacui mā jil'i tya'a mā. “Ná tso'o yu jua cha' tya'a tso'o yu laca ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”, nacui mā 'na. Nacui mā jua'a cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na', nti' mā; pana caca cuayá' ti' mā nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu' nu nacui' cha' cuentya jil'i ycuil' Ndyosi laca na'.

**Quichì su ná ndaquiya'
ngu' jil'i ycuil' Ni**

²⁰Lo'o li' lye xi nchcui' Jesús cha' jil'i quichì su lu'ba ti ndya'a yu, cha' quiña'a cha' tlyu cua ngua'ni yu slo ngu' ca tyi bi', pana ná ngua tyuju'u ti' ngu' jil'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jil'i ngu'; ná ngxu'tyanu ngu' jil'i cha' cuxi bi'.

²¹—i'Tya'na tsa cu'mā ngu' quichì Corazín! —nacui' Jesús—. i'Tya'na tsa cu'mā ngu' quichì Betsaida! —nacui—. Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'mā, pana ná nguju'u ti' mā tsiya' ti jil'i cha' cuxi nu ndyu'ni mā, ná ngxu'tyanu mā cha' bi'. La cui' jua'a tya sa'ni la xña'a tsa ngu' quichì Tiro lo'o ngu' quichì Sidón, ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui ñi'ya caca tyuju'u ti' ngu' bi' jil'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', ná ngulochu' ngu' jil'i cha' cuxi bi', cha' bilya ña'a ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya nu ña'a cu'mā ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu' bi'. Ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ²²Liñi cacha' na' jil'i mā, cha' caca tso'o la jil'i jyo'o ngu' Tiro lo'o jil'i jyo'o ngu' Sidón, nu lo'o tyalaa tsā tlyu lo'o cua'ni cuayá'

ycuul' Ndyosi jil'i ñati' chalyuu; lye la xcube' Ni jil'i cu'mā li'. ²³Lo'o cu'mā ngu' Capernaum ni, ¿ha tso'o tsa quichì tyi mā nti' mā? ¿Ha laca quichì tyi mā loo jil'i xa' quichì nti' mā? Pana nde loo la quiñu'u tsiya' ti quichì tyi mā, tyaa ycuil' mā ca bilyaa li'. Quiña'a tsa cha' tlyu ngua'ni na' slo cu'mā, lo'o ná jlyu ti' mā 'na tsiya' ti. La cui' jua'a nu ngua sa'ni, xña'a tsa ngua ngu' quichì Sodoma; pana ná na'a jyo'o ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya nu cua na'a cu'mā ngu' Capernaum. Si cua na'a ngu' cha' bi', cua ngua tyuju'u ti' ngu' jil'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu' li', cua ngulochu' ngu' jil'i cha' cuxi bi'; tya nscua quichì tyi ngu' bi' juani lacua. ²⁴Liñi cacha' na' jil'i mā, cha' caca tso'o la jil'i jyo'o ngu' Sodoma bi' tsā tlyu lo'o cua'ni cuayá' Ni jil'i ñati' chalyuu; lye la xcube' Ni jil'i cu'mā li'.

Tì ti tyi'i tyiquee ngu' xqui'ya Jesús

²⁵Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ycuil' Ndyosi Sti yu:
—Cua'ni tlyu na' jinu'u, Sti na'; la cui' nu'u laca Xu'na ya, masi nde cua, masi nde chalyuu —nacui' Jesús jil'i ycuil' Ndyosi—. Tsa xly'a'be hì cha' cua ngua'ni nu'u cha' ngua cuayá' ti' ñati' nu ná jlo tso'o ti' nquicha'; pana xa' ñati' ñi'ya nti' ngu' tii, ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' cha' jinu'u. Masi ngu' nu nchca tsa jil'i, masi ngu' nu jlo tsa ti' lcaa cha' jinu'u nti' ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ngu' bi'. ²⁶Chañi cha' jua'a nti' ycuil' nu'u, cha' caca cuayá' ti' ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti.
²⁷Lo'o li' tya ngulu'u la Jesús xi jil'i ngu':

—Lcaa chacuaya' jii' Sti na' ndyanu ya' na'. Ni sca ñati' ná jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na nu laca Sñi' ycuu' Ni; sca ti ycuu' Ndyosi Sti na' jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na. Lo'o jua'a, ni sca ñati' ná jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jii' Sti na'; sca ti na' nu laca Sñi' ycuu' Ni jlo ti' na', lo'o jua'a culu'u na' cha' bi' jii' ñati' nu subi na' jii' cha' ca tsa'a ngu' 'na. ²⁸Lcaa cu'ma nu nga'aa talo ma cha' ti'i tsa cña nu ntsu'u jii' ma nde chalyuu, nti' ma, caa ma tyu'u cha' jii' ma lo'o na' juani; ta na' chacuayá' cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma li'. ²⁹Xñi ma cña nu ta na' jii' ma, lo'o li' ca tsa'a ma lcaa cha' 'na. Tya'na tsa ti' na' ña'a na' jii' ma, lo'o jua'a talo tsa tyiquee na' jii' ma; ti' ti tyi'i tyiquee ma lo'o cua ngüiti na' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jii' ma. ³⁰Cha' tso'o laca cha' nu ca tsa'a ma 'na; ná tucui cha' bi', lo'o jua'a lasa ti cña nu ta na' jii' ma.

**Nsuu ngu' si'yu trigo
tsa nu ndi'i cña' ngu'**

12 Lo'o ngua tsa ta'a nu ndi'i cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya trigo jii' ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jii'. Cua ntyute' ngu' nu ndyaca tsa'a jii', bi' cha' ngusuu ngu' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' ña'a ye'e ti. ²Li' na'a ngu' fariseo cha' ndyu'ni ngu' jua'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—¿Ha ná jlo ti' ma cha' ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na cña juani, cha' tsa nu ndi'i cña' na laca? —nacui' ngu' bi' jii' Jesús—. Nu ngu' cua nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ¿ni cha' laca ndyu'ni ngu' cña juani lacua?

³Lo'o li' nguxacui' Jesús cha' jii' ngu' bi':

—¿Ha bilya chcuu' ma lo quityi jii' ycuu' Ndyosi nu nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui' Jesús jii' ngu'—. Ngua sca tsa ntyute' tsa yu li', lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. ⁴Pana jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta jii' ycuu' Ndyosi lo mesa ne' ni'i nu cuentya jii' Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i bi', ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñati' jii'; sca ti jii' ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ngu' xlyá bi'. ⁵Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, cha' ngu' sti jo'ó ni, ná nga'a cña' sti jo'ó ne' laa tonu lo'o ndyaca tsa nu ndi'i cña' ngu'; ntsu'u cña nu ndu'ni ngu' sti jo'ó bi'. Pana la cui' ti ná ntsu'u qui'ya jii' ngu' bi' cuentya jii' ycuu' Ndyosi —nacui' Jesús jii' ngu' fariseo bi'—.

⁶Chañi cha' nu nchcui' na', sca cha' nu ndulo la jii' ma que laa tonu bi' jii' ma. ⁷Ná ndube ti' ma ñi'ya nu nchcui' cha' nu nacui' ycuu' Ndyosi, nu nscua lo quityi ndi'ya: “Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma jii' tya'a ñati' ma”, nacui' Ni, “bi' cña nu tso'o la cha' cua'ni ma. Pana ná nti' na' cha' ta ma quiña'a tsa msta 'na; ni na'ni scu' ma, ná ndu'ni cha' ta ma 'na.” Si cua ngua cuayá' ti' ma ñi'ya nchcui' cha' nu nscua lo quityi bi', ná sta ma qui'ya jii' ngu' cha' cuiñi ti. ⁸Lo'o jua'a ta na' chaca cha' lo'o ma, cha' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati' ni, laca na' loo, masi tsa nu ndi'i cña' ngu'.

Cha' jii' sca yu quicha nu nchcu' ya'

⁹Lo'o li' ndu'u Jesús, ndyaa yu xa' quichi, ndyatí yu ne' laa jii' ngu'

judío cajua. ¹⁰Li' na'a yu cha' ndi'i sca nu qui'yu nu quicha ya', cha' cua nchcu' tyucuí sca tsu' ya'. Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' quicha tsa ta'a, nu lo'o nga'a cha' tyi'i cña' na? —nacui ngu' ji'i Jesús.

Nti' tsa ngu' bi' sta ngu' qui'ya hichu' Jesús. ¹¹Lo'o li' nguxacui yu cha' ji'i ngu':

—¿Ha ná culo ma' ji'i sca xlya' ji'i ma' si tyú ni' ne' tyuu? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Culo ma' ji'i ni' tu'ni, masi tsa ta'a laca. ¹²Lo'o ñati ni, ndulo la cha' ji'i ñati que ji'i sca xlya', bi' cha' ntsu'u chacuayá' xtyucua na ji'i ñati, masi tsa nu tacati tsa ji'na, nu ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na cña.

¹³Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'u ya' —nacui Jesús ji'i.

Lo'o nchquiñi nu quicha bi' ya', hora ti ndyaca tso'o ya' nu quicha, stu'ba ngua bi' lo'o chaca tsu' ya'.

¹⁴Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu ngu' fariseo bi' ji'i yu, ndu'u ngu', ndyaa ngu'; ngua ti' ngu' si caja ñi'ya caca cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ñi'ya nscua cha' ji'i Jesús lo quityi cua sa'ni

¹⁵Pana ngua cuaya' ti' Jesús lcaa ña'a cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' fariseo, bi' cha' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i. Quiña'a tsa ngu' ngutu'u lca'a ngu' ji'i yu, lo'o jua'a ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ¹⁶Lo'o li' ngulo yu cña ji'i ngu' nu ngua quicha bi', cha' ná cacha' ngu' tilaca laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o ngu'. ¹⁷Tya sa'ni

cua nda ycui' Ndyosi sca cha' lo'o jyo'o Isaías cuentya ji'i Cristo. Ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

¹⁸Ña'a ma' ji'i msu 'na nu cua ngusubi na' ji'i, nacui ycui' Ni. Tyaca'a tsa bi' jna', lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i yu bi'.

Cua'ni na' cha' ca'ya Xtyi'i ycui' na' lo yu bi', cha' chcui' yu lo'o lcaa ñati, masi si'i ngu' judío laca ngu'.

Culu'u yu ji'i ngu' ñi'ya laca cha' liñi nu ndu'ni na' lo'o ñati, nacui ycui' Ndyosi.

¹⁹Ná xuu tya'a yu, ni ná xi'ya yu cui;

ná cañi xtyi'i yu laja calle ti.

²⁰Ycui' ca yu xtyucua yu ji'i ngu' cha' xñi la ngu' cha' jna', masi nti' ngu' ñi'ya nti' sca yaca quii nu cua catsa ti, cha' nguna'a tsa ti' ngu'.

Lo'o jua'a culu'u yu ji'i ngu' cha' caca cuayá' la ti' ngu' lcaa cha' nu cuentya ji'i ycui' na', masi cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ngu', masi laca ngu' ñi'ya laca sca candil nu cua tyubi' ti.

Jua'a tyijiloo nu cha' liñi bi' ji'i cha' cuxi.

²¹Ndu ti' ñati tyucui ña'a chalyuu cha' cua caa ti yu.

Jua'a nscua cha' ji'i Cristo lo quityi bi'.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

²²Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i chaca nu quicha slo Jesús; cua ngusñi cui'i xña'a ji'i, bi' cha' ngua cu'u tu'ba yu, jua'a ngua cuityi' yu. Hora ti ngua'ni Jesús jo'o ji'i nu quicha bi',

cha' xa' nchcui' yu, xa' nda Jesús xee ndyu'u cloo yu. ²³Ndube tsa ti' lcaa ngu' nu na'a jil'i cha' bi' li'.

—¿Ha la cui' nu ñat'i tya'a jil'i jyo'lo David bi' laca nu qui'yu re? —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

²⁴Lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' bi', xa' ña'a cha' nchcui' ngu' bi' jil'i Jesús:

—Sca ti chacuayá' jil'i Beelzebú nu laca xu'na lcaa lo cui'i cuxi, sca ti jua'a nchca jil'i nu qui'yu re culo jil'i cui'i cuxi nu ngusñi jil'i ñat'i —nacui' ngu' fariseo bi'.

²⁵Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Si tya'be tya'a ngu' sca nasiyu xqui'ya cha' nxuu tya'a ngu' nu laca loo, tye cha' jil'i ngu' bi' jua'a ti li' —nacui' Jesús jil'i ngu'—. Lo'o jua'a si xuu tya'a ngu' sca quichi' ti, tye cha' jil'i ngu' bi' jua'a ti; masi xuu tya'a ngu' nu ndi'i sca ni'i ti, la cui' ti cha' caca, tye cha' jil'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tyaa ngu' li'. ²⁶La cui' jua'a ná talo Satanás si xuu tya'a ycu'i' Satanás lo'o msu jil'i ycu'i'; tye cha' jil'i nu xña'a yala ti li'. ²⁷¿Ha cha' liñi nchcui' ma lacua, nu lo'o nchcui' ma cha' chacuayá' jil'i Beelzebú nclyo na' jil'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' ma tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i ma ni, nclyo ngu' jil'i cui'i cuxi chacuayá' jil'i ycu'i' Ndyosi, nacui' ngu'. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' ma lacua; caca cuayá' ti' ma si cha' liñi nchcui' ma, si cha' cuiñi ti nchcui' ma. ²⁸Pana chacuayá' jil'i Xtyi'i ycu'i' Ndyosi nclyo na' jil'i cui'i cuxi, bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' cua ngxana cha' laca ycu'i' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ñat'i.

²⁹Sca ñat'i nguula ni, ná caja ñi'ya tyat'i ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba jil'i yu; sca ti si sca' ngu' jil'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u jil'i yu bi' li'.

³⁰Ñat'i nu ná ntaja'a xñi cha' jna', na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñat'i nu ná nxyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' jil'i tya'a ñat'i ngu' cha' ná xñi tya'a ngu' cha' jna' lacua.

³¹Bi' cha' ndacha' jil'i ma juani cha' taca cui'ya ycu'i' Ni cha' clyo ti' jil'i ñat'i xqui'ya lcaa qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu', masi cuxi tsa nchcui' ngu' jil'i ycu'i' Ni; pana lo'o cuxi tsa nchcui' ngu' jil'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycu'i' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycu'i' Ni cha' clyo ti' jil'i ngu' bi' tsiya' ti.

³²Cui'ya Ni cha' clyo ti' jil'i ñat'i nu nchcui' cha' cuxi jna' nu cua nda Ni 'na lijya'a cha' caca na' ñat'i; pana lo'o chcui' ngu' cha' cuxi jil'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycu'i' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycu'i' Ni cha' clyo ti' jil'i ngu' bi' lcaa tsa lo'o tyi'i ngu' chalyuu, masi tyucui tyempo nde loo la.

Nslo na sca yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'

³³Sca yaca ni, si tso'o yaca, ta si'yu tso'o li'; lo'o jua'a si ná tso'o yaca, ná ta si'yu nu cacu na li'. Jlo ti' na si tso'o yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'. ³⁴Pana, iñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma! Ná nchca chcui' ma cha' tso'o laja lo'o ntsu'u tsa cha' cuxi tyiquee ma; ñi'ya nu ntsu'u tyiquee scaa na, jua'a ndyu'u cha' nu nchcui' na. ³⁵Cua ña'a ca ñat'i nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'a ca ñat'i nu cuxi tyiquee, cuxi

ti nchcui' ngu' bi' li'. ³⁶Ta na' sca cha' lo'o mā juani: nu lo'o tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'í lcaa ñati, li' ntsu'u cha' cacha' lyiji ycui' ca ngu' ji'í lcaa cha' cuxi nu cua nchcui' ngu' nde chalyuu. ³⁷Li' cui'ya Ni cuentya ji'í lcaa cha' nu cua nchcui' mā chalyuu; ñacu' Ni ji'í mā si ntsu'u qui'ya ji'í mā lo'o ycui' Ni, jua'a si ná ntsu'u qui'ya ji'í mā.

Ngua ti' ñati cuxi ña'a sca cha' tlyu

³⁸Lo'o li' nga'a xi mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' fariseo nga'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui' ngu' bi' ji'í Jesús li'—, cua'ni nu'u sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ya ji'í.

³⁹Li' nguxacu' Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—Na xña'a tsa mā ca ta'a mā, cha' xcui' ndijña mā cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya mā ji'í; laca mā ñati nu ná jlyu ti' ji'í ycui' Ndyosi tsiya' ti —nacui' Jesús ji'í ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' mā na laca ngua ji'í jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi cua sa'ni la. ⁴⁰Ñi'ya ndyanu nu Jonás bi' nde ne' cualya tonu bi' sna tsā lo'o sna talya, jua'a na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, tyanu na' ne' tyuu sna tsā lo'o sna talya. ⁴¹Lo'o tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'í lcaa ñati, li' sta jyo'o ngu' Nínive qui'ya ji'í cu'mā nu lu'ú chalyuu juani. Cacha' ngu' jyo'o bi' lcaa ña'a cha' nu ndyuna ngu', cha' nu nda jyo'o Jonás lo'o ngu' tyempo bi', cha' li' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'í lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; nguxtyanu ngu' ji'í cha' cuxi bi'

xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'í ycui' Ni. Pana ná stu'ba cha' nu ngulu'u jyo'o Jonás bi' ji'í ngu' sa'ni lo'o cha' nu nlyu'u na' ji'í mā juani; tlyu la cha' ji'í ycui' Ndyosi laca nu nlyu'u na' ji'í mā juani, pana ná nduna cu'mā cha' bi' tsiya' ti. ⁴²Lo'o caca cuayá' chalyuu ni, la cui' jua'a tyatu jyo'o reina nu ngua loo ji'í ngu' nde Sur, cha' sta nu cuna'a bi' qui'ya ji'í cu'mā nu lu'ú chalyuu juani. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'ya ngua lo'o ndyaa ycui' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi' tyi ma' reina bi'; pana cua ngujui cha' ji'í ma' cha' ngua tsa ji'í Salomón bi', cha' tso'o tsa cui' nu nda yu. Bi' cha' ndyalaa ma' slo nu rey bi' cha' cuna ma' cui' nu nda nu cusu' bi', masi xti la cha' ngulu'u jyo'o Salomón bi' que cha' nu nlyu'u na' ji'í mā juani. Tlyu la cha' ji'í ycui' Ndyosi laca nu nlyu'u na' ji'í mā juani, pana ná nduna mā tsiya' ti.

Cui'í cuxi nu xtyuu chaca quiya'

⁴³Lo'o xtyanu cui'í cuxi ji'í sca ñati, li' tya'a yu'u cui'í bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsa cui'í cuxi bi' tsaana su chca'a cña' xi. Lo'o ná quije su chca'a cña' bi' ni, ⁴⁴li' ñacu': “Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'í na' clyo”. Jua'a culacua ti' cui'í cuxi bi'. Lo'o tyalaa cui'í bi' slo ñati bi', li' ña'a cui'í bi' cha' tya laja ndi'í cresiya ji'í ñati su ngutu'ú nquicha'; si'í cha' ngua tso'o la ñati bi'. ⁴⁵Hora ti tsa cui'í chaca quiya' tsaana ji'í tya tyacati tya'a cui'í nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'í bi' ji'í ñati bi', cha' caja su tyi'í cui'í bi' lo'o ñati nti'.

Ca cuxi la cha' jil'i ñati bi' li', cha' quiña'a la cui'l'i xñi jil'i li'. La cui' jua'a cuxi la caca cha' jil'i ñati nu ndil'i nde chalyuu juani, cha' xña'a tsa ngu'.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

⁴⁶Tya nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ndyalaa xtya'a lo'o tya'a Jesús, ndu ngu' nde liya' cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús. ⁴⁷Li' ndacha' sca ñati jil'i Jesús:

—Xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u, ndu ngu' nde liya' —nacui' yu jil'i Jesús—. Cua nti' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u.

⁴⁸Li' nguxacui' Jesús cha' jil'i nu qui'yu bi':

—¿Tilaca nu chañi ca laca xtya'a na'? —nacui' Jesús jil'i—. ¿Tilaca nu chañi ca laca tya'a na'?

⁴⁹Lo'o li' ngulu'u ya' yu jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na ñi'ya ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya ndulo tya'a na' 'na —nacui' Jesús—. ⁵⁰Tya'a na' laca lcaa ngu' nu ndu'ni ñi'ya nu nti' Sti na' nu ntucua nde cua' cha' cua'ni ngu'; ñati bi' laca ñi'ya laca xtya'a na', ñi'ya laca tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a.

Cuij jil'i ñati nu ndyataa si'yu

13 La cui' tsá bi' ndu'u Jesús toni'l'i, ndyaa yu to' tayu' bi', cha' chca'a xi ca bi'. ²Li' ndyu'u ti'l'i quiña'a tsa ñati slo Jesús, bi' cha' ndyat'i yu ne' yaca ni'l'i piti, ndyaca'a yu xi li'. Lo'o jua'a ndyanu ñati quiña'a bi' to' hitya ti bi'. ³Lo'o li' nchcui' Jesús xi cuij lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua

ti' Jesús culu'u yu jil'i ngu'. Ndi'ya nchcui' yu:

—Ngua sca tsá ndyaa sca ñati cataa si'yu trigo —nacui' Jesús—. ⁴Li' lo'o nscui' yu si'yu bi', ndyú xi si'yu lo yuu tacalya to' tyucuij; hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni'. ⁵Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su lati tu'ba yuu nscua chu' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana xti tsa yuu ntsu'u chu' quee bi', ⁶bi' cha' ná ngua xñi suu chu' quee bi', ni ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua. ⁷Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su ngutu' lti quiche'; yala la nguluu lti quiche' bi' chaca quiya', ni ná nda bi' chacuayá' caluu calya trigo tsiya' ti. ⁸Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' lo yuu tso'o, su tso'o tsa nguluu calya; ngutu'u tsa si'yu lo juu' bi' li', hasta sca siyento tya'a si'yu nda sca juu', hasta snayala tya'a si'yu nda chaca juu', hasta calaa tyii tya'a si'yu nda chaca juu'. ⁹Cua'a jyaca ma jil'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' nti' ma cuna ma cha' tso'o bi'.

Ni cha' nda Jesús cuij bi'

¹⁰Lo'o li' ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cacua la slo Jesús. Nchcuane ngu' jil'i yu li':

—¿Ni cha' ndacha' nu'u cha' bi' jil'i ngu' jua, ñi'ya nti' si nchcui' nu'u sca cña cua' ti? —nacui' ngu' bi' jil'i Jesús.

¹¹Li' nguxacui' Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u cuaana ti jil'i jyo'o cusu', ñi'ya caca lo'o caca ycui' Ni loo

ne' cresiya ji'í ñati. Xa' ñati nu ná ngusñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuii nu nchcui' na'; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. ¹²Ñati nu jlya ti' cha' nu nduna ngu' ji'í ycuí' Ndyosi, tya ta la Ni cha' lo'o ngu' bi', cha' jua'a tso'o la xñi ngu' cha' ji'í ycuí' Ni; pana ñati nu ná jlya ti' cha' bi', nu ná nti' taquiya' ngu' ji'í cha' bi', cua'ni ycuí' Ni cha' ná caca ji'í ngu' xñi ngu' cha' ji'í ycuí' Ni tsiya' ti. ¹³Bi' cha' nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya tyu'u liñi cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nti' ñacui cha' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' jna'. ¹⁴Lo'o ña'a na ji'í ngu' bi', li' caca cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'í ycuí' Ndyosi nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nacui cha' bi':

Ná tyiquee' cuna ma cha' bi',
pana ná caca cuayá' ti' ma
ñi'ya nti' ñacui cha' nu cua
ndyuna ma, nacui ycuí' Ni.
Ná tyiquee' ña'a ma cha' bi',
pana ná ta ma cuentya tsiya'
ti ni cha' laca nu cua na'a ma.

¹⁵Tacalya tsa cresiya ji'í ngu' tya'a ma, cha' ná nti' ngu' taquiya' ngu' jna'.

Ná nduna tso'o ngu', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' cha' jna'.

Ná nti' ngu' ta ngu' cuentya, bi' cha' ná nchca ji'í ngu' ña'a tso'o ngu'.

Ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' cha' cuxi nu ntsu'u ji'í ngu', bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'í ngu' ji'í cha' cuxi bi', nacui ycuí' Ndyosi.

Jua'a nscua lo quityi ji'í ycuí' Ni.

¹⁶Pana tso'o ntsu'u tyiquee ma cha' tya ntucua yaala cloo ma, tya ntucua yaala jyaca ma, cha' ta tso'o ma cuentya ji'í sca cha' nu nchcui' ycuí' Ni. ¹⁷Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' quiña'a ngu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a tsa ngu' nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'í ycuí' Ndyosi, cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'í cha' nu ña'a ma juani, cha' ña'a ngu' ji'í; cua ntajatya tsa ngu' ji'í cha' nu nduna ma juani, cha' cuna ngu' ji'í. Pana ngujuii ngu' bi' li', masi bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'í cuii ji'í
ñati nu ndyataa si'yu

¹⁸Ndi'ya laca cha' nu nda nu cuii ji'í ñati nu ndyataa si'yu trigo bi': ¹⁹Lo'o cuna ñati cha', ñi'ya nu caca lo'o laca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ñati bi' ni cha' laca bi', hora ti cua'ni xu'na cuiñaja cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa xñi ngu' bi' cha' tso'o bi'. Laca ñati bi' ñi'ya laca lo'o ndyú si'yu to' tyucuii ti. ²⁰Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chu' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o nu ji'í ycuí' Ndyosi. ²¹Pana si'lyá ti' xa' ñati ji'í ngu' bi', si xtyí lo'o ñati ji'í ngu' xqui'ya cha' tso'o nu cua ndyuna ngu' bi', ná talo ngu' li'. Laca ngu' bi' ñi'ya laca lo'o ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chu' quee bi', cha' ná ndalo calya bi', ndyanaa bi' li'. ²²Si'yu nu ndyalú lo yuu su ngutu

lti quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi', pana ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' bi' ñi'ya caca ji'i ngu' nde chalyuu, cha' nti' tsa ngu' caca culiya' ngu'. Bi' cha' ná nchca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni sca cña tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²³Lo'o jua'a si'yu nu ndyalú su ntsu'u yuu tso'o ni, bi' laca ñi'ya laca ngu' nu cua ndyuna cha' tso'o bi', lo'o nchca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; xcui' na ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' tso'o tsa cha' nu tyu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a laca ngu' bi' ñi'ya laca yuu tso'o bi'. Ntsu'u sca ti juu trigo nu nda hasta sca siyento tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu.

**Cuii ji'i quixi' nu ntyucua
laja xtya trigo**

²⁴Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chcui' na' chaca cha' lo'o cu'ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Laca ycui' Ni ñi'ya laca sca ñati nu ndyataa xcui' si'yu tso'o lo xtya trigo ji'i. ²⁵Lo'o ngua talya, li' ngujua' ngu'. Pana laja lo'o laja' ti xu'na xtya bi', li' ñaa tya'a cusuu yu, ngusañi si'yu quixi' laja xtya trigo ji'i yu. Lo'o ndye ngusañi si'yu quixi' bi', ndyaa tya'a cusuu yu bi' li'. ²⁶Stu'ba ti ntyucua tyucuaa lo si'yu, lo'o si'yu trigo, lo'o quixi' bi'; tso'o tsa ndyaluu calya bi' nquicha'. Tiya' la li' na'a ngu' cha' si'i xcui' si'yu tso'o nu cua ndyataa bi' nu ntyucua; tyucui ña'a lo xtya bi'

nguixa' ntyucua trigo lo'o quixi'. ²⁷Li' hora ti ndyaa msu slo xu'na xtya bi', ndyaa cacha' ngu' ji'i yu ñi'ya ndyaca: “Cusu’”, nacui ngu' ji'i xu'na cña bi', “¿ha si'i xcui' si'yu tso'o ndyataa nu'u lo yuu jua? ¿Ni cha' laca ntyucua tsa xa' quixi' laja calya juani?” ²⁸Lo'o li' nguxacui nu xu'na cha' ji'i msu bi': “La cui' tya'a cusuu na' ngua'ni cha' lya' ti' lo'o calya 'na lacua”, nacui xu'na xtya ji'i ngu'. “¿Ha nti' nu'u cha' tsa ya scuaa ya quixi' bi', cusu'?” nacui msu ji'i xu'na xtya li'. ²⁹“Ná tso'o jua'a”, nacui xu'na xtya ji'i ngu'. “¿Ñi'ya ta si lo'o calya trigo scuaa ma li'? ³⁰Tso'o la jatya na xi cha' caluu tyucuaa lo, ña'a cuayá' nu cumi trigo bi'. Li' clyo culo na' cña ji'i ngu' cha' tsa ngu' xi'yu ngu' quixi', cha' tyaaca' cuentya yane ti cha' tyaqui lo quiii'; li' caca clacua, nu lo'o si'yu ngu' lcaa trigo cha' tyu'u co'o ne' ja'ba.”

Cuii ji'i si'yu cuxee

³¹Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa sca ñati ne' lo'o ji'i yu. ³²Sube tsa si'yu cuxee bi', pana tonu tsa yaca laca lo'o nguluu bi', ña'a cuayá' nu ñaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati lo yaca bi'.

Cuii ji'i scua tiye'

³³Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo

ne' cresiya ji'i ñati —nacu'i Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca sa ycu' scua tiye', nu xñi sca nu cuna'a cha' su'ba ji'i lo sna sca' catyá xlyá; quixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacu'i lcaa scua bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³⁴Ngulu'u Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua jua'a, cha' xcui' cuii ti nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'; ná ngulu'u yu ni sca cha' ji'i ñati bi' si ná lo'o sca cuii nda yu. ³⁵Cua nchcui' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la ji'i cha' bi'. Ndi'ya nchcui' yu:

Lo'o cuii ti chcui' na' lo'o ngu' cha' culu'u na' sca cha' ji'i ngu', nacui' Ni.

Chcui' na' ji'i sca cha' nu ntsu'u cuatsi' ti tya lo'o ngüiñá na' chalyuu re.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu'

³⁶Lo'o li' ngxu'tyanu Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati bi', ndyaa nde ni'i. Li' ndyalaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo, nchcuane ngu' ji'i yu li': —Cusu', culu'u nu'u ji'i cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cuii nu cuentya ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu' —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁷—Tso'o —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o nclyu'u na' ji'i ñati ni, ndu'ni na' ñi'ya laca si ndyataa na' si'yu tso'o lo xtya 'na. ³⁸Lo'o xtya 'na ni, bi' laca tyucui ña'a chalyuu; lo'o jua'a calya trigo nu ndyaluu lo'o ntyucua si'yu tso'o, bi' laca ñi'ya laca ñati nu cua nda chacuaya' cha' caca Ni loo ne'

cresiya ji'i ngu'. Lo'o nu quixi' bi' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu xña'a, ³⁹cha' tya'a cusuu na' laca nu ngusañi si'yu quixi' bi' lo xtya 'na; la cui' nu xña'a laca bi'. Tsa nu lo'o xana clyaja xtya ni, bi' laca ñi'ya laca tsa tlyu lo'o tye chalyuu; lo'o ñati nu si'yu quixi' lo xtya bi' ni, bi' laca ñi'ya laca xca ji'i ycu'i Ndyosi. ⁴⁰Lo'o xuti'i ngu' quixi' cha' tyaqui, jua'a laca ñi'ya caca ji'i ñati lo'o tye chalyuu. ⁴¹Tsa bi', na' nu cua lijyaa cha' caca na' ñati, ta na' ji'i xca 'na cha' xuti'i xca bi' ji'i lcaa ñati nu ngulu'u qui'i ji'i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tyu'u ti'i lcaa ñati nu cuxi tyiquee, cha' ná ntsu'u chacuayá' tyanu ngu' bi' ca su laca ycu'i Ndyosi loo. ⁴²Li' xcuaa xca ji'i ngu' bi' lo qui'i tlyu; xi'ya tsa ngu' ca bi' li', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'. ⁴³Pana tyanu lcaa ngu' nu lubii tyiquee ca su laca ycu'i Ndyosi Sti na loo; caca ndubi tsa ña'a loo ngu' bi' li', ñi'ya ndubi xee cuichaa, xqui'ya cha' ngua lubii cresiya ji'i ngu' tsiya' ti cuentya ji'i ycu'i Ni. Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma, si chañi cha' nti' ma cuna ma.

Cuii ji'i sca yu'ba nu quiña'a nga'a nu nguatsi' ne' yuu

⁴⁴Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu'i Ni loo ne' cresiya ji'i ñati; laca ñi'ya laca sca yu'ba nu quiña'a tsa nga'a. Nguxatsi' ngu' ji'i yu'ba nu quiña'a nga'a bi' ne' yuu ne' lo'o ji'i ngu'. Nde loo la, li' nquije ji'i chaca ñati mala ndyu'u cuatsi' bi', chaa tsa ti' yu li'; bi' cha' hora ti xa' ndacu' yu yuu

lo su nguatsi' yu'ba bi', ndu'u yu ndyaa yu lquichí cha' cujui' yu lcaa na nu ntsu'u jilí yu, cha' caja cñi jilí yu cha' cui'ya yu ña'a tsaca lo'o bi' su nguatsi' yu'ba nu quiña'a nga'a bi'. Jua'a ngua cha' ngujui yu'ba nu quiña'a nga'a bi' jilí yu.

Cuii jilí sca perla nu quiña'a tsa nga'a

⁴⁵Lo'o chaca cha' hcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycuí Ni loo ne' cresiya jilí ñati. Laca bi' ñi'ya laca si ncllyana tsa sca ñati jilí perla nu tso'o tsa ña'a. Jlo ti' yu na ca nu ndyaana yu, bi' cha' tyiquee' ncllyana yu jilí perla tso'o cha' cui'ya yu jilí, nti' yu. ⁴⁶Lo'o li' nquije sca perla nu quiña'a tsa nga'a jilí yu bi'; hora ti ndyujui' yu lcaa na nu ntsu'u jilí yu, cha' cui'ya nu sca ti perla bi', cha' nga'aa ntsu'u na tso'o la cui'ya yu, nti' yu.

(Cua nda Jesús tyucuaa cuii bi' lo'o ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' sca ti cha' bi' ndulo tsa ji'na, cha' quije chalyuu cucui su laca ycuí Ndyosi loo ne' cresiya ji'na.)

**Cuii jilí taraya nu tsa
ngu' cuta cualya lo'o**

⁴⁷—Lo'o chaca cha' hcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycuí Ni loo ne' cresiya jilí ñati —nacuí Jesús—. Laca ñi'ya laca sca taraya tlyu nu ntucu' ngu' jilí lo hitya tyujo'o cha' xñi cualya, lo'o li' lcaa lo cualya ndyatí ne' taraya bi'. ⁴⁸Li' tyojolaqui ngu' jilí taraya ngutsa'a bi' cha' tyu'u ca to' hitya, tyaca'a ngu' xi cha' subi ngu' jilí lcaa cualya nu tso'o; su'ba ngu' cualya tso'o bi' ne' hcubi, xcuaa ngu' cualya nu ná tso'o bi'. ⁴⁹Lo'o jua'a

caca tsa tlyu lo'o tye chalyuu; li' caa xca jilí ycuí Ndyosi cha' sa'be tya'a xca bi' jilí lcaa ñati, cha' ná stu'ba tyilí ngu' nu xña'a tyiquee lo'o ngu' nu lubii tyiquee. ⁵⁰Xcuaa xca bi' jilí ñati xña'a lo quí' tlyu, masi xi'ya tsa ngu' bi' li'; ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'.

**Cha' jilí na nu quiña'a nga'a,
masi cucui, masi cusu'**

⁵¹¿Ha ngua cuayá' ti' ma lcaa cha' nu ngulu'u ca na' jilí ma juani? —nacuí Jesús jilí ngu' li'.

—Ngua cuayá' ti' ya —nacuí ngu' jilí.

⁵²Li' xa' nguxacuí Jesús cha' jilí ngu' nu ndyaca tsa'a jilí:

—Sca mstru cha' jo'ó ni, si ngusñi yu cha' jna', si ngua tsa'a yu ñi'ya caca lo'o laca ycuí Ndyosi loo ne' cresiya jilí ñati —nacuí Jesús—, li' laca yu bi' ñi'ya laca sca nu culiya' nu ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'u co'o toni'i jilí; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu, bi' cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu caca culu'u yu jilí xa' ñati, masi cha' cusu', masi cha' cucui.

Ndyalaa Jesús nde quichí Nazaret

⁵³Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cuii bi' jilí ngu', li' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'í. ⁵⁴Ca tiya' la nu lo'o ndyalaa yu quichí tyi yu, li' ndyatí yu ne' laa jilí ngu' jua, ngulu'u yu xi jilí ngu' nu ndi'í ne' laa bi'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li':

—¿Mala ngua tsa'a nu qui'yu re lcaa cha' nu nchcui' yu? —nacuí ngu' jilí tya'a ngu'—. ¿Ñi'ya ngua jilí yu cha' nchca jilí yu ndu'ni yu cha' tlyu? ⁵⁵La cui' sñi' cuitiyi yaca

laca yu re. ¿Ha si'li? Lo'o María laca xtya'a yu; lo'o Jacobo, lo'o José, lo'o Simón, lo'o Judas, ngu' bi' laca tya'a yu re. ⁵⁶Lo'o jua'a nu cuna'a tya'a yu ni, tya ndi'i ngu' quichi re. ¿Macala ngua tsa'a yu cha' bi' lacua?

⁵⁷Jua'a ngua cha' chij nti' ngu' ña'a ngu' jii Jesús, bi' cha' ndi'ya nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa seli' ndu'ni tlyu ngu' jii sca ñati' nu laca tu'ba jii' ycu' Ndyosi — nacui' Jesús jii' ngu'—. Sca ti quichi tyi yu, ná nduna ngu' bi' cha' nu nchcui' yu tsiya' ti; ni tya'a yu, ná ndaquiya' ngu' jii' yu.

⁵⁸Xti tsa cha' tlyu ngua'ni Jesús quichi bi'. Ná jlya ti' ngu' jii' tsiya' ti, bi' cha' ná ngua'ni yu quiña'a cha' tlyu ca bi'.

Ngujuii Juan nu ntyucuatya jii' ngu'

14 La cui' tyempo bi' cua ndyuna Herodes cha' jii' Jesús, lo'o nu Herodes bi' laca loo jii' ngu' Galilea tyempo bi'. ²Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o msu jii':

—La cui' jyo'o Juan nu ntyucuatya jii' ngu', la cui' bi' laca nu qui'yu jua —nacui' Herodes—. Cua ngujuii yu, pana ndyu'ú yu chaca quiya' nti' na', bi' cha' nchca jii' yu cua'ni cha' tlyu jua'a.

³Ntsii Herodes bi' ni, cha' cua ngusni yu jii' Juan bi' tya tsubi' la, ngusca' yu jii' lo'o ngusu'ba yu jii' ne' chcuá. Ngua'ni nu cusu' bi' cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías clyo'o Felipe tya'a ycu' Herodes bi'. ⁴Tya lu'ú nu Juan bi' lo'o nchcui' lo'o Herodes ndi'ya:

—Ná ntsu' chacuayá' tyi' nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui' Juan jii' Herodes.

⁵Nu ngua li' ngua ti' Herodes cujuui jii' Juan bi', pana ndyutsii yu jii' ñati, cha' ngua ti' ngu' cha' cua nchcui' Juan cha' jii' ycu' Ndyosi lo'o ngu'. ⁶Lo'o ngua tsa' ngula nu Herodes bi', li' ngua'ni yu sca ta'a. Tyuu tya'a ngu' ndyu'u ti' ngu' slo yu, lo'o li' ñaa nu cuna'a sñi' Herodías, ndyula quiya' su ntucua ycu' Herodes. Ngua chaa tsa ti' nu cusu' bi' li', ⁷bi' cha' ngua'ni yu jura cha' ta yu lcaa na nu jña cho' bi' jii' yu. ⁸Li' ndacha' xtya'a nu cuna'a bi' jii', na ca nu jña cho' jii' Herodes. Ti'í tsa ti' Herodías ña'a jii' nu Juan bi', bi' cha' ngua ti' cujuui jii' Juan.

—Hique Juan nu ntyucuatya jii' ngu' nta' —nacui' nu cuna'a cuañi' bi' jii' Herodes li'—. Caa lo'o ngu' jii' scua' que yu ne' sca tsi'yu —nacui'.

⁹Ngua xñi' xi ti' Herodes nu laca loo bi' li'; pana cua ngua'ni yu jura slo lcaa ngu' nu ndya'a ta'a, bi' cha' ngulo yu cña cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu nacui' nu cuna'a bi'. ¹⁰Ngulo yu cña jii' sendaru cha' tsa si'yu cu' ngu' scua' que Juan ca ne' chcuá. ¹¹Li' ngusta ngu' scua' que yu bi' ne' tsi'yu, ñaa lo'o ngu' jii' bi' li', nda ngu' jii' nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyaa lo'o tsi'yu bi' slo xtya'a.

¹²Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a jii' Juan, ngüi'ya ngu' jii' jyo'o bi', cha' tsa lo'o ngu' jii' cha' tyatsi'. Lo'o cua nguxatsi' ngu' jii', li' ndyaa ngu' ndacha' ngu' jii' Jesús ñi'ya ngua cha' bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu
ca'yu mil tya'a ñati

¹³Lo'o ndyuna Jesús ñi'ya nu ngua jii' jyo'o Juan, ndyatí yu ne'

yaca ni'i cha' tyu'u yu chaca to' tayu'; ngua ti' yu tsaá sca se'i ca ne' quixi' su ná ntsu'u ñati. Pana yala ti ngua cuayá' ti' quiña'a ñati cha' ndyaa yu cajua, bi' cha' lo'o ti ndyaa lca'a ngu' ji'i yu, masi quiya' ti ngu' lijya ngu' nde to' hitya ti. Lo'o ngu' tyuu tya'a quichi' ndyaa ngu'. ¹⁴Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' to' hitya, li' ngutu'u Jesús; na'a yu cha' cua ndyalaa quiña'a tsa ñati cajua li'. Tya'na tsa ti' yu ji'i lcaá ngu' bi', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha nu ndya'a ngu' lo'o. ¹⁵Tyucui tsa ndi'i ngu'; lo'o cua ngusii, li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Ne' quixi' ntsu'u na re. Ná ntsu'u ñati cacua ti su ndi'i na re —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a cua ngusii tsa juani. Tso'o la masi culo nu'u cña ji'i nu ngu' quiña'a cua cha' tsaá ngu' lcaá quichi' ca ndacua, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu'.

¹⁶—Cu'ma ta ma na cacu ngu' bi' ca nde ti —nacui Jesús—. Ná nga'a cha' tyaa ngu'.

¹⁷Ndube xi ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' li':

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' ntsu'u ji'na ca nde, cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u tucua tya'a ti cualya nde. Tsa bi' ti cha'.

¹⁸Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caa lo'o ma ji'i ca nde —nacui ji'i ngu'.

¹⁹Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' xi lo quii. Li' ndaya' yu ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' bi' lo'o ji'i nu tucua tya'a cualya bi'; nxña'a yu nde cua li', ndya xlyá'be ji'i ycu'i' Ndyosi, lo'o li' nguxana yu nsa'be yu xlyá

lo'o cualya bi', nda yu yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i ñati bi'. ²⁰Jua'a ngua cha' ndyacu lcaá ngu', ña'a cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'. Li' nxuti'i ngu' lcaá yu'be nu ndyanu, lo'o jua'a ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ²¹Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu ngu' slo Jesús tsa bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube.

Ndya'a Jesús lo hitya tayu'

²²Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyati' ngu' ne' yaca ni'i cha' tsaá ngu' nde loo la su tsaá ycu'i' ca chaca tsu' tayu' bi'; tyanu ycu'i' cha' chcui' salya' lo'o nu quiña'a tsa ñati bi', ngua ti' yu. ²³Lo'o cua ndyaa lcaá ngu' bi', li' ndyaa Jesús nde sii' ca'ya cha' chcui' lo'o ycu'i' Ndyosi su ndu yu ycu'i' ti yu. Lo'o cua tsaá ti cuichaa, tya ndu Jesús ycu'i' ti nde sii' ca'ya. ²⁴Laja li' tyijyu' ndya'a yaca ni'i bi' lo tayu'. Lqui'ya ti nxna yaca ni'i bi', xqui'ya cha' lye tsa ndyatü clyoo' lo hitya, cha' lye tsa ndyaca cui'i. ²⁵Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a lo hitya ti; ²⁶pana lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ndya'a yu lo hitya ti, ndyutsii tsa ngu' li'.

—iCua lijya sca jyo'o! —nacui ngu'.

Li' ngusi'ya tsa ngu' cha' ndyutsii ngu'. ²⁷Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' laca, ná cutsii ma.

²⁸Li' nguxacu'i Pedro cha' ji'i:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca, cusu'? —nacui Pedro ji'i Jesús—. Si chañi

cha' nu'u laca, culo nu'u cña 'na lacua, cha' lo'o na' tya'a na' lo hitya cha' tyalaa na' ca su ndu nu'u.

²⁹—Caa nu'u ca nde —nacui Jesús ji'i Pedro li'.

Lo'o li' ngutu'u Pedro ne' yaca ni'i, ndya'a yu lo hitya cha' tyalaa yu ca su ndu ycu' Jesús. ³⁰Pana hora ti ngua tii yu cha' lye tsa ndyaca cui'i, ndyutsii tsa yu li', nguxana cha' nclyu'u yu ne' hitya li'. Lo'o ti ngusi'ya yu ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, culo nu'u 'na ne' hitya re.

³¹Hora ti ngusni Jesús ya' Pedro.

—Xti tsa tyempo ndalo nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na —nacui Jesús ji'i Pedro bi'—. ¿Ni cha' ná jlya tso'o ti' 'na?

³²Lo'o li' ndyalaa lo'o Jesús ji'i Pedro ca su ndacui yaca ni'i, ndyatí ngu' ne' bi' li'; hora ti ngua ti cui'i li'. ³³Ngua'ni tlyu ngu' nu ndi'i ne' yaca ni'i bi' ji'i Jesús, lo'o ti ndatu sti' ngu' slo yu.

—Chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi —nacui ngu' ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

³⁴Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', ndyalaa ngu' nde Genesaret. ³⁵Lo'o ndyuloo ngu' nu ndi'i cajua ji'i Jesús, li' hora ti nda ngu' cha' ndyaa lcaa quichi su cacua ti, cha' caca cuayá' ti' ngu' bi' cha' cua ndyalaa Jesús. Li' yaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús. ³⁶Ndijña ngu' chacuayá' ji'i yu cha' cala' ngu' quicha bi' masi quiya' ste' ti yu; lo'o ndyala' ngu' quicha bi' ste' yu, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

Na laca nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ñati

15 Li' ndyalaa sca taju ngu' tlyu slo Jesús. Ngu' quichi Jerusalén laca ngu' bi', ngu' fariseo lo'o ngu' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa laca ngu' bi'.

²—¿Ni cha' ná tso'o ndu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Ná stu'ba ndu'ni ngu' lo'o cha' nu cua nda jyo'o cusu' lo'o na sa'ni la, cha' tyaati' tso'o ya' na nu lo'o bilya cacu na. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ná ndu'ni ngu' jua'a —nacui ngu' li'.

³Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' tlyu bi':

—Lo'o cu'ma ni —nacui Jesús ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca xti la cha' ntsu'u tyiquee ma' ji'i cña nu ngulo ycu' Ndyosi ji'na? Lo'o jua'a lye tsa ndube ti' ma' ji'i scaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na. ⁴Cua nchcui' ycu' Ndyosi lo'o na: “Tucuá ma' cña nu nchcui' sti ma', nu nchcui' xtya'a ma'”, nacui Ni. “Lo'o jua'a si chcui' ma' cha' cuxi ji'i sti ma', ji'i xtya'a ma', li' ntsu'u cha' cujuui ngu' ji'i ma'”, nacui Ni. ⁵Pana cu'ma ni, xa' lo cha' nchcui' ma' juani. Nclyu'u ma' cha' tso'o tsa laca si ndi'ya chcui' na lo'o sti na, lo'o xtya'a na: “Cua nda na' lcaa na nu ntsu'u 'na ji'i ycu' Ndyosi, bi' cha' nga'aa caca xtyucua na' ji'i ma' juani”. ⁶Jua'a laca cha' cuxi nu nclyu'u ma' ji'i ngu', cha' nga'aa cua'ni tlyu ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'; jua'a nchcui' ma', masi xa' ña'a ngulo ycu' Ndyosi cña ji'na. Nga'aa tso'o cha' nu nda ycu' Ni lo'o na, nti' ma'; tso'o la cha' nu nda jyo'o cusu'

cha' cua'ni na, nti' mā cuentya
ji'i mā. ⁷Cuiñi tsa mā, cha' tucua
cha' ntsu'u tyiquee mā. Tya sa'ni
la nchcui' jyo'o Isaías cha' liñi ji'i
cu'mā. Ndi'ya cha' nu nguscua jyo'o
bi' lo quityi:

⁸Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha'
tu'ba ti ngu', nacui' ycu'i Ni.
Si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni
tlyu ngu' 'na.

⁹Na cuiñi tsa ngu' re, cha' nacui'
ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu'
'na, masi nclu'u ngu' cha' nu
nchcui' ñati' ti ji'i tya'a ngu';
pana nacui' ngu' cha' nclyu'u
ngu' cha' jna' ji'i tya'a ngu'.

Jua'a nguscua jyo'o Isaías bi'
cuentya ji'i ycu'i Ndyosi.

¹⁰Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu
quiña'a tsa ñati' nu ndi'i cajua cha'
cāa ngu' cacua la xi, cha' chcui' yu
lo'o ngu' li':

—Cua'a jyaca mā —nacui' Jesús ji'i
ngu'—, cha' caca cuayá' tso'o ti' mā
—nacui'—. ¹¹Si'i sca na nu ndacu
ti ngu' nu ndu'ni cha' caca cuxi
tyiquee ngu'; cha' nu ndyu'u nde
tu'ba ngu', masi lcaa cha' nu nchcui'
ngu' ni, xqui'ya cha' bi' caca cuayá'
ti' na si ngunu'u tyiquee ngu'.

¹²Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i cacua la slo Jesús.

—Ná ndiya ti' nu ngu' fariseo bi'
lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui'
nu'u —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

¹³—Ycu'i Ndyosi Sti na' nu ntucua
nde cua, xcuaa Ni lcaa quixi' nu
si'i na cuiñi nu ndyataa Ni, cha'
ná tso'o quixi' bi' —nacui' Jesús ji'i
ngu'—. ¹⁴Lo'o jua'a ná tso'o ngu'
fariseo jua cuentya ji'i ycu'i Ni, bi'
cha' nga'a cha' xtyanu mā ji'i ngu'
bi'; ñi'ya nti' ngu' cuityi', jua'a nti'

ngu' fariseo jua —nacui' Jesús—.
Si culu'u sca nu cuityi' tyucui' ji'i
chaca yu tya'a cuityi' ti yu, tyú
tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha'
ni tsaca ngu' ná nchca ña'a ngu'
tyucui' su li'ya ngu' li'.

¹⁵Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:
—Culu'u nu'u ji'i cua ñi'ya ndyu'u
cha' nu nda cui' ji'i na nu ndacu
ngu' —nacui'—. Ná nchca cuayá' ti'
ya.

¹⁶—¿Ha lo'o cu'mā, ná ngua
cuayá' ti' mā? —nacui' Jesús ji'i ngu'
bi' li'—. ¹⁷¿Ha bilya ta mā cuentya?
Lcaa na nu tyati' nde tu'ba ngu' ni,
nteje tacui na bi' nde ne' ngu'. Lo'o
tsaa ngu' liya', tye lyiji cha' ji'i li'.

¹⁸Pana sca cha' nu nchcui' ngu' ni,
stu'ba laca bi' lo'o cha' nu ntsu'u
ne' cresiya ji'i ngu'; xqui'ya cha' nu
nchcui' ngu', bi' cha' nchca cuayá'
ti' xa' la ñati' si cua ngunu'u tyiquee
ngu' bi'. ¹⁹Ca ne' cresiya ji'i ñati'
ni, ca bi' ntsu'u suu lcaa cha' cuxi:
masi cjuui ngu' ji'i tya'a ngu', masi
tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa'
ñati', masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa'
ñati', masi cuaana ngu' na nu ntsu'u
ji'i tya'a ngu', masi chcui' ngu' cha'
cuiñi ji'i tya'a ngu', masi chcui' ngu'
cuentyu ji'i tya'a ngu'. ²⁰Si ntsu'u
cha' cuxi bi' ne' cresiya ji'i ngu', bi'
laca nu ndu'ni ñu'u ji'i tyiquee ngu';
pana lo'o cacu na sca na ni, masi
bilya tyaati' tso'o ya' na, ná sca cha'
cua'ni lo'o cresiya ji'na, cha' si'i jua'a
caca cuxi tyiquee na.

**Jlya ti' sca nu cuna'a xa'
tsu' ji'i Jesús**

²¹Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa nde
loyuu su cuentya quichi' Tiro lo'o
loyuu su cuentya quichi' Sidón; lo'o

nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i ndyaa ngu' lo'o. ²²Lo'o li' ñaa sca nu cuna'a ca tyi quichi bi' slo Jesús, ngusi'ya tsa nu cuna'a bi' jil'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u 'na, Xu'na —nacu' nu cuna'a bi' jil'i Jesús—. Nu'u nu laca la cui' ñati tya'a jil'i jyo'o cusu' David, cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na'. Nxalú tsa cui'i jil'i sñi' na'.

²³Ni sca cha' ná nguxacu' Jesús jil'i nu cuna'a bi'. Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o Jesús:

—Culo nu'u cña jil'i nu cuna'a re cha' tsa ma' xa' se'i —nacu' ngu' jil'i Jesús—, cha' nxi'ya tsa ji'na.

²⁴—Nda ycu' Ni 'na lijya na' nde chalyuu cha' sca ti lo'o ngu' Israel chcu' na' —nacu' Jesús li'—, cha' ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi' —nacu'.

²⁵Li' cacua la ndyalaa nu cuna'a bi', ndyatú sti' slo Jesús.

—Xu'na —nacu' jil'i Jesús—, xtyucua nu'u jil'i cua.

²⁶Li' nguxacu' Jesús cha' jil'i nu cuna'a bi':

—Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' cacu xne' ti —nacu'.

²⁷—Chañi cha' nu nchcui' nu'u, Xu'na —nacu' nu cuna'a bi'—, pana tya ntsu'u chacuayá' jil'i xne' cha' cacu ni' satya ti nu ndyalú to' mesa laja lo'o ndyacu xu'na ni'.

²⁸—Chañi cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacu' Jesús jil'i—. Caca cha' nu nti' nu'u lacua —nacu'.

Hora ti ndyaca tso'o sñi' nu cuna'a bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i quiña'a ngu' quicha

²⁹Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa, ndyalaa yu ca to' tayu' Galilea bi'. Ndyaa yu xi to' tayu' bi', li' ndyacu' yu xi sii' calya cha' chca'a yu xi ndejuu. ³⁰Quiña'a tsa ñati ndyalaa slo yu li'; ndya'a lo'o ngu' jil'i quiña'a tsa ngu' quicha, lo'o ngu' nu quicha quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o ngu' cu'u, lo'o nu cu' ya', nu cu' quiya', leaa lo nu quicha. Nsta ngu' jil'i ngu' quicha bi' lo yuu slo Jesús, lo'o ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' li'. ³¹Ndube tsa ti' ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' cha' xa' nchcui' ngu' nu ngua cu'u, xa' ngua tso'o tyucui ña'a ya' ngu' nu ngua cu' ya', xa' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', xa' tyaca' xee ña'a ngu' nu ngua cuityi'. Li' lye tsa ndyu'ni tlyu ngu' jil'i ycu' Ni nu laca ycu' Ndyosi jil'i ngu' Israel xqui'ya cha' ndyaca tso'o leaa ngu' quicha bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu jacua mil tya'a ñati

³²Lo'o li' ngusi'ya Jesús jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' caa ngu' slo. Nchcui' lo'o ngu' li':

—Tya'na tsa ti' na' jil'i nu ngu' quiña'a re —nacu' Jesús jil'i ngu' bi'—. Cua sna tsá ndya'a ngu' lo'o na' juani, lo'o nga'aa ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti. Ná tso'o culo na' cña jil'i ngu' re cha' tyaa ngu' ña'a lo'o jbi'ña ti ndya'a ngu', cha' ná talo ngu' tyucui jua'a.

³³Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o:

—¿Macala caja na cacu ngu' ji'na? Ne' quixi' nga'a na re su ná ndi'i ñati

—nacui ngu' jil'i Jesús—. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o na re.

³⁴—¿Ni lcu'a tya'a xlyá ntsu'u jil'i ma? —nacui Jesús jil'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o jil'i ya —nacui ngu' jil'i—, lo'o ntsu'u xi cualya sube —nacui ngu'.

³⁵Li' ngulo Jesús cña jil'i nu ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' lo yuu. ³⁶Li' ngusñi Jesús nu cati tya'a xlyá bi' lo'o cualya bi', ndya xlyá'be jil'i ycu'i Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá lo'o cualya bi', nda yu'be bi' jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' ta ngu' jil'i nu ngu' quiña'a bi'. ³⁷Li' ndyacu lcaa ngu' xlyá bi' ña'a cuayá' nu nguaala' jil'i ngu'. Lo'o nxuti'i ngu' lcaa yu'be nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', li' ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ³⁸Jacua mil tya'a nu qui'yu ndyacu tsá bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube; lcaa bi' ndyacu. ³⁹Lo'o ndye ndyacu ngu', li' nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i sube, ndu'u yu ndyaa yu nde loyuu Magdala lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús nti' ngu'

16 Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu, si caca tyijiloo ngu' jil'i yu nti' ngu'. Nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' culu'u sca cha' tlyu jil'i ngu', sca cha' tlyu nu tyu'u tucua nde cua chacuayá' jil'i ycu'i Ndyosi. ²Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu':

—Nu cu'ma ni, ndi'ya nchcui' ma lo'o cua tsaa ti cuichaa: “Lubii

cua caca la quee, cha' tso'o tsa ña'a nscua coo tyubi' cua juani”, nacui ma. ³Lo'o ndi'ya nchcui' ma nde tlyu lo'o ña'a ma nde cua: “Ca'ya tyo juani cha' lye xi ña'a coo cua, ngata tsa ña'a coo”, nacui ma. ¿Ni cha' laca, cha' jlo tsa ti' ma ñi'ya caca sca tsá nu lo'o ña'a ti ma nde cua? Pana ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'ya caca jil'i cu'ma ngu' nasiyu re tyempo juani. ⁴Na xña'a tsa tyiquee ma ca ta'a ma cha' xcui' nti' ma cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ma jil'i; laca ma ñati nu ná jlyu ti' jil'i ycu'i Ndyosi tsiya' ti —nacui Jesús jil'i ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma na laca nu ngua jil'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba jil'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la.

Nga'aa nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li', ndu'u yu ndyaa.

Ngu' fariseo laca ñi'ya nti' scua tiye'

⁵La cui' tsá bi', cua nteje tacui ngu' lo tayu' lo'o yaca ni'i bi'. Ngutu'u ngu' chaca tsu', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús cha' cua ngujlyaa ti' ngu' cha' qui'ya lo'o ngu' xlyá teje' cha' cacu ngu' tyucui. ⁶Lo'o li' ndi'ya nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tii ti ti' ma tyi'i ma —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Cui'ya ma cuentya ñi'ya ndu'ni scua tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo —nacui.

⁷Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o tya'a ngu':

—Cha' ná lo'o xlyá teje' ndya'a na, bi' cha' nchcui' nu cusu' cha' jil'i scua tiye' lo'o na —nacui ngu'.

⁸Pana, ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' ndube ti' mā cha' ná lo'o xlyá teje' lijya mā? —nacui jil'i ngu' bi'—. Xti tsa cha' jlya ti' mā jil'i ycuí' Ndyosi. ⁹¿Ha chañi cha' bilya caca cuayá' ti' mā? ¿Ha ná ntsu'u ti' mā jil'i nu ca'yu tya'a ti xlyá teje' nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati tsubi'? Tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a ndyanu lo'o ndye ndyacu ngu' tsá bi'. ¹⁰Jua'a nu cati tya'a xlyá teje' nu ndyacu nu jacua mil tya'a ñati ni, la cui' ti cha'; tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a nu ndyanu lo'o ndyacu ngu' li'. ¹¹¿Ni cha' laca nga'aa nda mā cuentya, cha' ná nchcui' na' cha' jil'i xlyá nu ndacu ngu' lo'o nacui na' cha' jil'i scua tiye'? Xa' cacha' na' jil'i mā, cui'ya mā cuentya ñi'ya ndu'ni scua tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo.

¹²Ngua cuayá' ti' ngu' li' cha' nchcui' Jesús jil'i lcaa cha' cuxi nu nclu'u ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo jil'i ngu', cha' nga'aa tso'o xñi ngu' cha' bi'; si'i cha' jil'i scua tiye' nu ndya' xlyá lo'o nu nti' Jesús chcui' tsá bi'.

**Ndacha' liñi Pedro cha'
ycui' Cristo laca Jesús**

¹³Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' loyuu su cuentya quichí Cesarea de Filipino. Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, nchcuane yu jil'i ngu' li':

—¿Na laca nacui ñati cuentya 'na? ¿Tilaca laca na' nu cua nda Ni 'na lijya nde cha' caca na' ñati? —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

¹⁴—Ntsu'u ñati nu nacui cha' laca nu'u jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' tya tsubi' la —nacui ngu' jil'i

Jesús—. Lo'o xa' ñati ni, nacui ngu' cha' jyo'o Elías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu nacui cha' jyo'o Jeremías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nacui cha' chaca quiya' cua ndyu'ú chaca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuí' Ni nu ngua sa'ni, la cui' bi' laca nu'u, nacui ngu'.

Jua'a nacui ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús. ¹⁵Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'mā ni, ¿tilaca laca na' nti' mā?

¹⁶Hora ti nguxacui Simón Pedro cha' jil'i Jesús li':

—Cristo laca nu'u —nacui—. Sñi' ycuí' Ndyosi nu lu'ú ca laca nu'u.

¹⁷—Tso'o ntsu'u tyiquee nu'u Simón, sñi' Jonás —nacui Jesús jil'i li'—. Si'i ñati chalyuu ti nu ngulu'u cha' bi' jinu'u; pana ycuí' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua, nda Ni cha' bi' nu ngua'ya hique nu'u. ¹⁸Pedro naa nu'u, lo'o jua'a caca nu'u ñi'ya laca sca quee quiya' ni'i. Nu lo'o nchcui' nu'u tsá, cha' liñi laca nu nchcui' nu'u; bi' laca suu cha' jil'i ñati 'na, cha' tso'o tsa ndyanu tachaa cha' nu nchcui' nu'u jua'a. Ná taca jil'i cuiñaja, ni cui' cuxi, ni jyo'o, ni tsaca ñati, ná taca jil'i ngu' tsiya' ti tyijiloo ngu' jil'i ñati 'na, masi cajaa ñati 'na xqui'ya cha' cuxi. ¹⁹Ta na' lcaa chacuayá' jna' jinu'u, cha' taca tyatí ñati 'na ca su laca ycuí' Ndyosi loo. Nu lo'o ná cua'ni clyu ti' nu'u jil'i ñati xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycuí' Ndyosi Sti na' jil'i ñati bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' nu'u jil'i ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni jil'i ñati bi'.

²⁰Li' ngulo Jesús cña jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' ná cacha' ngu' jil'i ni sca ñati cha' Cristo laca ycu'i yu.

**Nda Jesús cha' lo'o ngu'
cha' cua cajaa ti ycu'i'**

²¹Lo'o tyempo bi' nguxana Jesús ngulu'u yu jil'i ngu' cha' ntsu'u cha' tsa'a yu nde quich'i Jerusalén. Pana ca quich'i bi' tyacua cha' ti'f' jil'i yu xqui'ya cha' xcube' tsa ngu' cusu' bi' jil'i yu; jua'a sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lcaa ngu' bi' xcube' ngu' jil'i yu ña'a cuayá' nu cujuui ngu' jil'i yu. Pana tyu'ú yu chaca quiya' tsa nchca tyuna, nacui yu.

²²Li' ngusñi Pedro ya' Jesús cha' chcu'i lo'o:

—Cua'ni tya'na ti' ycu'i Ndyosi jinu'u, Xu'na —nacui Pedro jil'i—. Ná caca bi' ñi'ya nu nacui nu'u.

²³Hora ti nguxtyacui Jesús, na'a jil'i nu Pedro bi'.

—Tyu'utsu' nu'u Satanás, cha' nga'aa cua'a nu'u 'na —nacui Jesús jil'i Pedro—. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycu'i Ndyosi nclacua ti' nu'u juani; ñi'ya nu nclacua ti' ñati chalyuu ti, jua'a nclacua ti' nu'u juani.

²⁴Li' ngulu'u la Jesús jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi':

—Si ntsu'u ñati nu chañi cha' nti' ngu' tsa'a ngu' lo'o na' —nacui—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' jil'i lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' jil'i, cha' tya'a ngu' lo'o na' lcaa tsa, masi cujuui ñati jil'i ngu' bi' xqui'ya na'. ²⁵Chcuna' chalyuu jil'i ñati nu xcui' nclacua tsa ti' ñi'ya caca tso'o jil'i ycu'i ca; pana quije chalyuu jil'i ngu' ca slo ycu'i Ni si tyaja'a ngu', masi cujuui ñati jil'i ngu'

xqui'ya na'. ²⁶Ná tyanu cha' tso'o jil'i ngu' nu lo'o cajaa ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu; nguna' lcaa chalyuu jil'i ngu' bi' li', cha' ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu jil'i ngu'. ²⁷Chañi cha' chaca quiya' caa na' nu cua nda Ni 'na lijya na' cha' caca na' ñati, stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xca jil'i ycu'i Ndyosi; ndubi tsa ña'a loo na' lo'o xee jil'i ycu'i Ndyosi Sti na' li'. Lo'o li' ta na' xcaya' ngu', ni cña nu cua ngua'ni scaa ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu. ²⁸Cha' liñi nchcu'i na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca na' loo ne' cresiya jil'i ñati, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

**Cua ngutsa'a ña'a tyucui
ña'a loo Jesús ndu slo ngu'**

17 Lo'o cua ndya'a scu'a tsa, li' ndyaa lo'o Jesús jil'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan tya'a ngula Jacobo bi'; jacua tya'a ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua. ²Li' laja lo'o na'a ngu' jil'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu li'; ndubi tsa ña'a loo yu ñi'ya ndubi xee cuichaa li'. Ñi'ya sca xee nu ngati tsa, jua'a ngati tsa ña'a ste' yu. ³Lo'o li' ndu'u tucua jyo'o Moisés lo'o jyo'o Elías, ndu ngu' nchcu'i ngu' lo'o Jesús. Lo'o nu ngu' tya'a ndya'a Jesús bi', na'a ngu' jil'i ngu' bi'. ⁴Li' nchcu'i Pedro lo'o Jesús: —Xu'na —nacui Pedro jil'i—, tso'o tsa cha' nga'a ya re —nacui—. ¿Ha tso'o nti' nu'u si cuiñá na' sna tya'a chcua'ya? Tsaca laca su tyi'i ycu'i nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i La Elías.

⁵Pana laja lo'o nchcui' Pedro, li' ndu'u tucua sca coo nu ngatī tsa ña'a, nu ndubi tsa ña'a, ngüixii chu' ngu', tyucui ña'a su ndū ngu'. Li' nguañi xtyi'i sca ñati. Hora ti ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca Sñi' na', tyaca'a tsa yu 'na —nacui Ni—.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i yu. Cua'a tso'o jyaca mā jil'i leaa cha' nu hcui' Sñi' na' re lo'o mā.

⁶Lo'o ndyuna nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cha' nu nchcui' ycui' Ni cuentya jil'i Jesús, li' nclýu ngu' bi' nde lo yuu cha' ndyutsii tsa ngu' bi'. ⁷Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' bi'.

—Tyatu mā —nacui Jesús jil'i ngu'—, ná cutsii mā tsiya' ti.

⁸Laja li' nxña'a nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi' su ndū jyo'o bi' tsa la, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndū ngu' bi'; sca ti Jesús ndū ca bi' li'.

⁹Lo'o lijya nda'ya ti'i ngu' sii' ca'ya bi', li' ngulo Jesús cña jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Ná cacha' mā jil'i xa' ñati ñi'ya ngua cha' nu cua na'a mā lo xlya ca'ya jua tsa —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Nu lo'o cua ngujuii ycui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cacha' mā cha' bi' jil'i xa' ñati.

¹⁰Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús:

—¿Ni'ya ndyu'u cha' nu nchcui' cha' jo'ó lacua? Nchcui' cha' clyo la ntsu'u cha' cā jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya' —nacui ngu' jil'i.

¹¹—Chañi cha' cā Elías clyo cha' cua'ni cho'o jil'i leaa lo na —nacui Jesús—. ¹²Pana cha' liñi cacha' na' jil'i mā juani cha' cua ñaa nu laca Elías; ná ndyuloo ngu' jil'i, bi' cha' cua ngua'ni cuxi ngu' lo'o. Lo'o jua'a xcube' ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

¹³Li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' jil'i jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' laca cha' nu cua nchcui' ca Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca yu cuañi' nu nxalú cui'i cuxi jil'i

¹⁴Lo'o cua ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', xa' ndyalaa ngu' su ndi'i ngu' quiña'a lo'o nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús bi'. Hora ti ñaa sca nu qui'yu, ndyatu sti' yu slo Jesús, nchcui' yu bi' lo'o li':

¹⁵—Cua'ni tya'na ti' nu'u jil'i sñi' na', cusu' —nacui yu bi' jil'i Jesús—. Quicha tsa ti' sñi' na' cha' lu'ba tsa nxalú cui'i cuxi jil'i yu; ndu'ni cui'i bi', cha' lu'ba tsa nclýu yu lo quii', lu'ba ti nxyú jil'i yu lo hitya. ¹⁶Ñaa lo'o na' jil'i nu quicha bi' slo ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, pana ná ngua jil'i ngu' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o yu.

¹⁷—Ná jlya ti' cu'mā tsiya' ti —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya jil'i mā. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'mā, nga'aa talo na' jil'i mā tsiya' ti. Pana cā lo'o mā jil'i nu quicha jua slo na' juani.

¹⁸Li' ngulo Jesús cña jil'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' tsiya' ti jil'i nu quicha bi'. ¹⁹Ca tiya' la xi nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús su ntucua ycui' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua jil'i ya culo ya jil'i cui'i cuxi bi' lacua? —nacui ngu' jil'i Jesús.

²⁰Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Xti ti cha' jlya ti' ma jil'i ycuil' Ni, bi' cha' ná ngua jil'i ma —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' si chañi ca cha' jlya ti' ma cha' jil'i ycuil' Ndyosi, masi tsa lo cua sca si'yu cuxee ti nu piti tsa, si jua'a ti jlya ti' ma cha' jil'i Ni, li' taca chcui' ma lo'o ca'ya cua nde: “Tyu'utsu' nu'u tyaa nu'u chaca se'i cajua la”, ñacui ma jil'i. Lo'o li' taquiyá' ca'ya bi' cha' nu nchcui' ma lo'o, tyu'utsu' ca'ya bi' tsa chaca se'i li'. Ná ntsu'u cha' nu ná caca cua'ni ma si chañi ca cha' jlya ti' ma 'na. ²¹Lo'o jua'a cha' culo ma jil'i cui'i cuxi bi' ni, ná ca culo ma jil'i cui'i bi' si ná cua'a ma xi jil'i ycuil' ca ma; tso'o si ná cacu ma tyaja laja lo'o chcui' ma lo'o ycuil' Ndyosi cuentya jil'i nu quicha bi'. Jua'a cua'ni ma ña'a cuayá' nu tyu'u cui'i bi' tyaa.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa ycuil' yu

²²Lo'o li' tya ndya'a ngu' xi loyuu su cuentya Galilea, nu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i. Laja lo'o ndya'a ngu' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ntsu'u sca ñati nu kujui' cresiya 'na jil'i ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ²³cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana tyu'ú na' chaca quiyá' tsá nchca tyuna li'.

Ngua xñi'i tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

Nda ngu' cñi cuentya jil'i laa tonu

²⁴Cua tsá xi ndyalaa ngu' quichi Capernaum, lo'o li' ndyalaa xi ngu'

nu laca cña ne' laa slo Pedro; nxuti'i ngu' bi' cñi cuentya jil'i laa tonu nu ntucua nde Jerusalén. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Pedro:

—Nu mstru jil'i ma ni, ¿ha lo'o yu nda yu cñi ne' laa bi'? —nacui ngu' jil'i Pedro.

²⁵—Nda yu —nacui Pedro jil'i ngu' li'.

Nu lo'o cua ndyalaa Pedro toni'i, li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ñi'ya nti' nu'u, Simón? —nacui Jesús jil'i Pedro—. ¿Ti jil'i nlyo ngu' nu laca loo cñi? ¿Ha culo ngu' cñi jil'i sñi' ngu' nti' nu'u? ¿Ha si'i jil'i xa' ñati culo ngu' cñi?

²⁶—Jil'i xa' ñati nlyo ngu' nu laca loo cñi, si'i jil'i sñi' —nacui Pedro li'.

—Chañi hi. Ná lo'o sñi' ngu' nda caya' cuentya jil'i cha' bi' lacua —nacui Jesús jil'i Pedro—. ²⁷Pana ná nti' na cha' ca ñasi' ngu' ji'na, ngu' nu laca loo ne' laa tonu, bi' cha' yaa clya nu'u to' tayu' cha' cu nu'u chcuá xñi cualya lo hitya, cha' xñi nu'u jil'i sca cualya. Li' taya' nu'u jil'i cualya nu caja jinu'u clyo, scana tu'ba cualya bi', cha' culo nu'u cñi nu ntsu'u tu'ba ni'; tyu'u scua cñi bi' cha' ta nu'u cñi jil'i ngu' cuentya jinu'u, lo'o jua'a cuentya jna'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' jil'i ycuil' ca ngu'

18 La cui' tyempo bi' ndyalaa lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i slo Jesús cha' chcui' ngu' lo'o:

—¿Tilaca laca nu ndulo la cha' jil'i ca su laca ycuil' Ndyosi loo? —nacui ngu' jil'i Jesús.

²Li' ngusi'ya Jesús jil'i sca nu piti cha' caa slo yu, cha' tyatu nu piti slo ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

³—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma — nacui Jesús ji'í ngu' bi'—, cha' ná caca tyatí ma cha' ji'í ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'í ma si ná cha'a cha' tyiquee ma; nga'a cha' caca tyiquee ma ñi'ya laca tyiquee nu piti re, cha' ná tyixi ndu'ni ngu' sube. ⁴Sca ñati nu laca ñi'ya laca nu piti re, sca ñati nu ná tyixi tyiquee, nu ná nti' tyijiloo ji'í tya'a cha' caca ycui' sca ñati tlyu, bi' laca nu ndulo la cha' ji'í ca su laca ycui' Ndyosi loo. ⁵Nu lo'o xtyucua ma ji'í sca ñati ñi'ya nti' nu piti re xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma cha' jna', la cui' jua'a na nxyucua ma 'na laca.

**Cuxi tsa caca ji'na si ntsu'u
sca qui'ya nu ndiya la ti' na**

⁶Si ntsu'u ñati nu ndatsaa ji'í xa' ñati cha' cua'ni ngu' cha' cuxi', masi tatsaa ñati bi' ji'í nu piti re cha' cua'ni yu cha' cuxi, tso'o la masi tyaaca' sca quichi tonu yane ñati cuxi bi', lo'o li' xtyú ngu' ji'í ñati bi' lo hitya tyujo'o cha' tye cha' ji'í tsiya' ti; tso'o la si cajaa ñati nu jua'a ndu'ni, cha' nga'aa tatsaa ji'í xa' la ngu' sube cha' cua'ni ngu' cha' cuxi. ⁷Itya'na tsa ñati chalyuu re! Ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ñu'u ji'í tyiquee ñati. Lcaa hora ntsu'u cha' cuxi jua'a nde chalyuu, pana tlyu tsa cha' caca ji'í ñati nu ndatsaa ji'í tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tlyu tsa cha' ti'í tyacua ji'í ñati bi' nde loo la.

⁸Nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'í, masi tiji' tsa ti' ma ji'í sca cha' bi' ñi'ya laca si ya' ma laca, ñi'ya laca si quiya' ma laca. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye

ji'í ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'í, lo'o li' ná tyalaa ma su nga'aa tye tsiya' ti cha' tyaqui quii'. ⁹La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma sca cha' cuxi nu ña'a ma ji'í, nga'a cha' xtyanu ma cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si culo ma ji'í ycui' cloo ma cha' nga'aa taquiya' ma ji'í cha' cuxi bi' tsiya' ti. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'í, cha' li' ná tsaa ma nde ca bilyaa su ná tye tsiya' ti cha' tyaqui quii'.

**Cuii ji'í sca xlya' nu cua
nguna' ji'í ngu'**

¹⁰Ná tso'o si ná taquiya' ma ji'í sca ñati 'na, masi ji'í sca nu piti. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' ntsu'u xca ca su ntucua ycui' Ni cuentya ji'í lcaa ngu' sube bi'; lcaa hora ntsu'u chacuayá' chcui' xca bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cuentya ji'í nu ngu' sube ji'í. ¹¹Cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu chacuayá' ji'í ycui' Ndyosi cha' caca na' ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'í ñati nu cua nguna' chalyuu ji'í xqui'ya cha' cuxi.

¹²¿Ñi'ya nti' ma ni? Cua ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'í sca ñati, lo'o li' nguna' tsaca ji'í yu. ¿Ñi'ya cua'ni yu li'? Ndi'ya cua'ni yu ñacui' na': xtyanu yu ji'í taju xlya' quiña'a bi' sii' ca'ya su tso'o ti ndi'í ni', cha' tsaa yu tsaana yu ji'í xlya' nu nguna' ji'í yu bi'. ¹³Lo'o quije bi' ji'í yu, ca chaa tsa ti' yu li', cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'í nu sca ca xlya' nu cua nguna' ji'í yu; pana ná ntsu'u cha' culacua ti' yu ji'í nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a xlya' nu ndyanu tso'o ti. ¹⁴Ñi'ya nu

ndu'ni nu xu'na xlya' bi', cha' ná chcuna' ni sca xlya' ji'í yu, la cui' jua'a ndu'ni ycuí' Ndyosi Sti ma nu ntucua nde cua, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' chalyuu ji'í ni tsaca ñati xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'í. Ná nti' ycuí' Ni tsiya' ti cha' tye cha' ji'í ngu', masi sube tsa ngu' nti' ma.

**Ntsu'u cha' cua'ni clyu
ti' na ji'í tya'a na**

¹⁵Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a ma nu ngua'ni sca cha' cuxi lo'o ma, li' tsa ma slo ngu' tya'a ma bi', cha' cuaana ti cacha' ma ji'í ngu' bi' ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' lo'o ma. Tso'o tsa li' si tyaja'a ngu' tya'a ma bi' cuna ngu' cha' nu chcuí' ma lo'o ngu'; ca xñi'í ti' ngu' li', xqui'ya cha' cua ngua'ni ngu' cha' cuxi bi'. Li' xa' caca stu'ba cha' ji'í ma lo'o ngu' tya'a ma bi'. ¹⁶Pana si ná tyaja'a ngu' tya'a ma bi' cuna ngu' cha' nu nchcuí' ma lo'o ngu', tso'o la si tsa ma slo ngu' bi' chaca quiya'; pana lo'o xi xa' la ngu' tya'a ma tsa ma li', cha' lo'o ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcuí' tyucuaa ma, cha' caca ngu' bi' testigo. ¹⁷Lo'o li', si ná tyaja'a ngu' tya'a ma bi' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'í tucua sna tya'a ma, li' cacha' ma cha' bi' ji'í taju ñati ji'í cu'ma, nu stu'ba ndu'ni tlyu ma ji'í ycuí' Ndyosi. Lo'o li' si ña'a ti ná tyaja'a nu ngu' tya'a ma bi' taquiya' ngu' ji'í cha' nu nchcuí' ca ta'a taju tya'a ma lo'o ngu', li' nga'aa cua'ni tya'a ma lo'o ngu' bi' lacua. Ñi'ya si cua laca ngu' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'í lo'o ycuí' Ndyosi tsiya' ti, ñi'ya si laca ngu' msu ji'í ngu' xa' tsu' nu cui'ni ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ji'í ma, jua'a cua'ni ma lo'o ngu' bi' li'.

¹⁸'Cha' liñi laca nu nchcuí' na' re, cha' lo'o ná cua'ni clyu ti' ma ji'í ñati xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycuí' Ndyosi ji'í ñati bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' ma ji'í ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'í ñati bi'.

¹⁹'Chaca quiya' cacha' ji'í ma cha' chañi cha' cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua lcaa cha' nu ndijña ma ji'í Ni, masi tucua tya'a ti ma ndu ma, si stu'ba cha' nu ntsu'u tyiquee tyucuaa ma. ²⁰Lo'o na' nga'a na' lo'o ma macala su ndyu'u ti'í tucua sna tya'a ti ma chacuaya' 'na.

²¹Li' ñaa Pedro cacua la cha' cacha' ji'í Jesús:

—Xu'na —nacuí ji'í Jesús—, ¿ni lcaua quiya' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'í yu tya'a na' lo'o ndyu'ni yu cha' cuxi lo'o na'? —nacuí—. ¿Ha tso'o cati quiya' cua'ni clyu ti' na' ji'í yu?

²²Li' nguxacuí Jesús cha' ji'í Pedro:

—Ná chcuí' na cha' cati ti quiya' —nacuí Jesús—. Tso'o cua'ni clyu ti' na ji'í tya'a na masi snayala tyii ntucua cati quiya' —nacuí.

**Cuii ji'í msu nu ná nti' cua'ni
clyu ti' ji'í tya'a msu yu**

²³'Chcuí' na' chaca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'í ñati: Chcuí' na' cha' ji'í sca rey nu ngua ti' cua'ni tye tane', cha' ndacuí tsa msu ji'í. ²⁴Lo'o nguxana ca ti nclyacua ti' rey jua'a, hora ti ndu'u tucua ngu' slo rey bi', ñaa lo'o ngu' ji'í sca msu nu ndacuí tyuu tsa miyu paxu ji'í. ²⁵Ná ntsu'u cñi tsiya' ti ji'í msu bi', cha' tya tane' bi' ji'í xu'na

yu; bi' cha' ngulo xu'na yu cña cha' cujuil' ngu' jil'i msu bi', lo'o jil'i clyo'o yu, lo'o jil'i ca ta'a sñi' yu, lo'o lcaa na nu ntsu'u jil'i msu bi' ca caya' cha' tya cñi nu ndacui jil'i xu'na yu li'.²⁶ Ndyutsij tsa msu bi' li', nclýu yu lo yuu su ndu xu'na yu. Li' ndyatú stí' slo yu cha' jña xi tyempo jil'i xu'na yu: "Xu'na", nacui msu bi' jil'i rey, "talo xi 'na. Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la." ²⁷ Ngua tya'na ti' xu'na msu bi' jil'i li', ngua'ni clyu ti' jil'i msu jil'i cuentya jil'i tane' bi'. "Cua ndye tane' jinu'u juani. Nga'aa ndacui nu'u jna'", nacui xu'na yu jil'i yu. Cua ndu'u msu bi' ndyaa li'. ²⁸ Tyucui nde su ndyaa yu, li' ndyagua tya'a yu lo'o tya'a msu yu nu ndacui xti ti cñi jil'i yu. Hora ti ngusñi yu yane tya'a, tyaala tsa ngua'ni yu jil'i tya'a msu yu. "¿Ni hora tya nu'u cñi nu ndacui nu'u 'na?" nacui yu jil'i tya'a msu yu. ²⁹ Lo'o nu ndacui xti ti cñi bi' ni, ndyatú stí' slo msu tyaala bi', ndijña xi cha' clyu ti' jil'i yu tyaala bi', cha' caca tya'na ti' yu jil'i: "Talo nu'u xi 'na", nacui jil'i nu tyaala bi'. "Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la xi." ³⁰ Pana nu msu tyaala bi' ni, ná ngua tya'na ti' yu jil'i tya'a msu yu tsiya' ti; hora ti ngusta yu qui'ya jil'i ca toni'i cña, cha' su'ba ngu' jil'i ne' chcuá ña'a cuayá' nu tya cñi nu ndacui jil'i yu. ³¹ Lo'o cua na'a lcaa tya'a msu yu ñi'ya ngua cha' cuxi nu ngua'ni yu tyaala bi', xñi'i xi ti' ngu' cuentya jil'i nu nga'a ne' chcuá bi' li'. Bi' cha' ndyaa ngu' ca slo xu'na ngu' bi', ndacha' ngu' lcaa cha' bi' jil'i xu'na, ñi'ya nu

ngua jil'i nu ndacui cñi bi'. ³² Hora ti ngusi'ya xu'na yu jil'i msu tyaala bi' cha' xa' tyaá yu ca slo. "Cuxi tsa tyiquee nu'u", nacui xu'na jil'i msu tyaala bi'. "Cua ngüijña nu'u cha' clyu ti' 'na, lo'o jua'a ngua'ni clyu ti' na' jinu'u nquicha', masi quiña'a tsa cñi ndacui nu'u 'na. ³³ Lo'o juani ni, ¿ni cha' ná ngua'ni tya'na ti' nu'u jil'i tya'a msu nu ndacui xti ti cñi hi, ñi'ya ngua'ni tya'na ti' na' jinu'u?" ³⁴ Ngua ñasi' tsa xu'na msu bi' jil'i msu tyaala bi' li', ngulo cña cha' xñi policia jil'i, cha' su'ba ngu' jil'i ne' chcuá, cha' xcube' ngu' jil'i ña'a cuayá' nu tya msu tyaala bi' lcaa cñi nu ndacui jil'i xu'na yu. Bi' laca cuii jil'i rey lo'o msu jil'i.

³⁵ Ñi'ya ngua'ni rey bi' —nacui Jesús jil'i ngu'—, jua'a cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua lo'o lcaa ma nu ná tyucui tyiquee ma ndyi'ya ma cha' clyu ti' jil'i tya'a ma.

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' jil'i clyo'o ngu'

19 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' ndu'u yu loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu nde loyuu su cuentya Judea. Nteje tacui Jesús sta'a Jordán, ² lo'o quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a jil'i yu cha' cua'ni yu jo'o jil'i lcaa nu quicha nu lijya lo'o ngu' bi'; ngua'ni Jesús jo'o jil'i ngu' quicha bi', ngua tso'o ngu' bi' li'.

³ Laja li' lijya xi ngu' fariseo slo Jesús cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu si caca tyijiloo ngu' jil'i yu, ngua ti' ngu'.

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya jil'na cha' xtyanu sca ñati jil'i clyo'o yu tsiya' ti, si nga'aa nti' yu jil'i nu cuna'a bi'? —nacui ngu' jil'i Jesús.

4—¿Ha bilya chcuil' mā lo quityi cha' jil'i ycuil' Ndyosi? —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. “Clyo ngüinā Ni jil'i ñati, sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a”, jua'a nscua lo quityi bi'. ⁵Lo'o jua'a ndi'ya nacui Ni: “Bi' cha' tyu'utsu' sca nu qui'yu slo sti yu, slo xtya'a yu, cha' caja clyo'o lo'o sca nu cuna'a, cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu'”. ⁶Nga'aa si'i tucua tya'a ñati laca ngu', cua laca jil'i ngu' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' jil'i clyo'o ngu', cha' cua nda ycuil' Ndyosi cha' clyo'o jil'i ngu'.

⁷Li' nguxacui ngu' bi' cha' jil'i Jesús: —¿Ni cha' laca ngulo jyo'o Moisés cña ji'na lacua? Cha' tso'o jil'i sca nu qui'yu, nacui jyo'o cusu' bi', si culo yu sca quityi cha' xtyanu yu jil'i nu cuna'a nu laca clyo'o yu.

⁸Xa' nchcuil' Jesús lo'o ngu' bi' li': —Ná ndaquiya' mā jil'i ycuil' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' nda jyo'o Moisés chacuayá' jil'i mā cha' xtyanu mā jil'i clyo'o mā lo'o sca quityi ti —nacui Jesús jil'i ngu'—. Pana si'i jua'a ngua ti' ycuil' Ni tya lo'o ngüinā Ni chalyuu. ⁹Cuentya jna' ni, ta na' sca cui' lo'o mā juani: Si ntsu'u sca ñati nu nguxtyanu jil'i clyo'o cha' caja clyo'o lo'o xa' nu cuna'a, ngua'ni tyucuaa ti' yu lo'o nu cuna'a clyo'o yu. Sca ti si clyo'o yu ngua'ni suba' lo'o xa' nu qui'yu, liñi cha' xtyanu yu jil'i nu cuna'a bi' li'. La cui' jua'a, nu cuna'a nu cua nguxtyanu clyo'o jil'i bi', si xa' caja clyo'o lo'o chaca ñati, cha' suba' cua'ni ngu' bi' li'.

¹⁰Lo'o li' nchcuil' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o Jesús: —Tso'o la si ná caja clyo'o na tsiya' ti, si jua'a laca cha' jil'i ngu' qui'yu lo'o clyo'o ngu' —nacui ngu'.

¹¹—Ntsu'u tsa ngu' qui'yu nu ná talo ngu' cha' ntucua ngu' ycuil' ti ngu' —nacui Jesús jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li'—. Sca ti si culo ycuil' Ndyosi cña jil'i sca ñati cha' ná caja clyo'o, li' talo yu cha' ná cala' jil'i sca nu cuna'a tsiya' ti, si xtyucua ycuil' Ndyosi jil'i yu bi'. ¹²Ntsu'u tyuu lo cha' nu ndu'ni cha' ná nchca caja clyo'o sca nu qui'yu: ntsu'u ngu' nu quicha ngu' tya lo'o ngula ngu'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu quicha ngu' xqui'ya cha' ngua'ni ñu'u ñati jil'i ngu' bi'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu cua ngusubi ycuil' Ndyosi jil'i cha' cua'ni ngu' cña jil'i Ni, bi' cha' tso'o la masi ná caja clyo'o ngu' bi' li', nti' ngu', cha' sca ti ycuil' Ndyosi caca loo jil'i ngu' li', nti' ngu'. Nu qui'yu bi' ni, ycuil' yu nda yu cuentya si caca jil'i yu tyi'i yu ycuil' ti yu; tso'o si talo yu bi' tyi'i yu ycuil' ti yu lacua.

Ngulacua Jesús jil'i nu sube

¹³Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' jil'i tyuu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha' sta ya' ycuil' Jesús hique nu sube bi', cha' chcuil' yu lo'o ycuil' Ndyosi cuentya jil'i nu sube bi'. Li' ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús jil'i ngu' bi', ¹⁴pana hora ti nchcuil' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li':

—Ta mā chacuayá' jil'i nu sube cha' caa ngu' slo na' —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Ná cua'a mā jil'i nu sube bi'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu sube jil'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati jil'i ycuil' Ndyosi nu lo'o caca Ni loo ne' cresiya jil'i ngu'.

¹⁵Li' ngusta ya' Jesús hique nu sube bi'. Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁶Ca tiya' la li' ñaa sca nu qui'yu cuañi' slo Jesús.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u — nacui' yu ji'i Jesús—. Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha' nu'u jna': ¿Na laca nu tso'o cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui' yu.

¹⁷Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ni cha' nchcui' nu'u cha' tso'o tsa ndu'ni na'? —nacui' Jesús ji'i yu bi'—. Sca ti ycu' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. Pana taquiya' nu'u ji'i lcaa cña nu ngulo ycu' Ndyosi ji'i ma, si nti' nu'u caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'u.

¹⁸—¿Ñi'ya nu laca cña bi' nti' nu'u? —nacui' yu cuañi' bi' ji'i.

Li' ngulu'u Jesús xi cha' ji'i yu bi':

—Ná cjuui ma ji'i tya'a ñati ma. Ná cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati, ni ná cuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ma. Ná chcui' ma cuentyu ji'i tya'a ñati ma.
¹⁹Lo'o jua'a cua'ni tlyu ma ji'i sti ma, ji'i xtya'a ma. Cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' ma ji'i ycu' ca ti ma.

²⁰Li' nguxacui' yu bi' cha' ji'i Jesús:

—Tya lo'o cuañi' na' ndaquiya' na' ji'i lcaa cña bi' lcaa tsá —nacui' yu cuañi' bi' ji'i Jesús—. ¿Ha tya ntsu'u la cha' nu tya lyiji cua'ni na' lacua? —nacui'.

²¹—¿Ha chañi cha' nti' nu'u cha' ca lubii cresiya ji'nu'u, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'u? —nacui' Jesús ji'i yu bi'—. Si chañi cha' nu nchcui' nu'u, yaa clya cjuui'

nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u; tyu'u cñi cha' ta nu'u ji'i ngu' ti'i li'. Lo'o li' sta ycu' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jinu'u ca su ntucua ycu' Ni. Lo'o cua ngua'ni nu'u cha' bi', li' caa nu'u slo na' cha' tya'a nu'u lo'o na'.

²²Lo'o ndyuna yu cuañi' bi' cha' nu nda Jesús lo'o yu, ndu'u yu ndyaa yu li'; xñi'i xi ti' yu cha' nchcui' Jesús cha' bi', cha' culiya' tsa yu.

²³Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacui'—, tucui tsa caca ji'i ngu' culiya' cha' tyati' ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. ²⁴Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'ya nti' sca camello, lasa la cha' bi'; tucui la tyalaa sca ngu' culiya' ca su laca ycu' Ni loo.

²⁵Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Tilaca laca nu taca ji'i clyaa ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' tyalaa ca slo ycu' Ndyosi lacua? —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

²⁶—Bi' laca sca cha' nu ná nhca cua'ni ni sca ñati chalyuu; pana ycu' Ndyosi ni, nhca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui' Jesús ji'i ngu'.

²⁷Li' nchcui' Pedro xi lo'o Jesús:

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'ya nu nacui' nu'u cha' cua'ni ya —nacui' Pedro ji'i Jesús—. ¿Na laca caja ji'i ya nde loo la li'?

²⁸—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacui' Jesús ji'i ngu'—,

cha' nu lo'o caca chalyuu cucui bi' ni, li' caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; tsa tuca na' ca su tso'o tsa ña'a ca bi', cha' cua'ni cuayá' na' jil'i lcaa ñati chalyuu li'. Lo'o cu'ma nu ndya'a ma lo'o na', tiya' la tyucua ma lo tii tyucuaa tya'a yaca nu tso'o tsa ña'a, cha' cua'ni cuayá' ma jil'i tya'a ñati ma, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel bi'. ²⁹Lo'o jua'a cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' tsa tyijyu' cha' cua'ni ngu' cña cuentya jna', nu nguxtyanu lcaa na nu ntsu'u jil'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' jil'i ngu' bi' jua'a ti; masi tyi ngu', masi tya'a ngula ngu', masi sti ngu', masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u jil'i ngu', masi xtyanu ngu' lcaa cha' bi', pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ngu'. Lo'o jua'a xa' caja quiña'a la cha' jil'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' jil'i ngu' bi' ngua ti' ngu'. ³⁰Pana nu ngu' nu tyu'u tuca lo'o cua tye ti cha' bi' laca ngu' nu caca nde loo la; nu ngu' nu ndu'u tuca clyo, bi' ngu' laca nu tyanu nde chu' la li'.

Cuii jil'i ngu' nu ndya'a ne' xña jil'i ñati

20 'Chaca cha' nti' na' chcu' lo'o ma juani, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya jil'i ñati. Chcu' na' sca cuii cuentya jil'i sca nu laca xu'na msu. Ngua sca tsã nde tlya ndu'u yu ndyaa yu lcaya' cha' chcu' yu lo'o ngu' nu caca msu jil'i, si cua'ni ngu' cña ne' lo'o jil'i yu ca su ndyataa yaca si'yu losu' tyixi. ²Ta yu xcaya' msu ñi'ya nu nda ti ngu' tyempo bi', nacui xu'na msu bi' jil'i ngu'; tso'o tsa nti' ngu' msu

bi', si caja tsa lo cua caya' jil'i ngu'. Li' ndu'u msu bi' ndyaa ngu' ne' lo'o jil'i yu bi', cha' cua'ni ngu' cña. ³Nu lo'o cua ndye sna hora ntsu'u ngu' cña, li' ndyaa xu'na ngu' bi' lcaya' chaca quiya'. Ndacua na'a yu jil'i xa' la ñati, pana ndu ti ngu' cha' bilya caja cña jil'i ngu'. ⁴Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi': "Yaa clyo ma, cua'ni ma cña ne' lo'o 'na. Stu'ba cua'ni ma cña lo'o msu 'na, cha' cua ntsu'u ngu' ndyu'ni ngu' cña 'na juani. Ta na' caya' tso'o jil'i ma li'", nacui yu. Hora ti ndyaa ngu' ne' xña jil'i xu'na msu bi' li'. ⁵Lo'o li' xa' ndyaa xu'na msu bi' lcaya' nde hora, jua'a chaca quiya' na'a yu jil'i xi xa' la ngu' cha' na ndu ti ngu'. La cui' ti cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li', lo'o li' la cui' jua'a ngua chaca quiya' hora cua sna nde ngusii. ⁶Nu lo'o cua ngusii la ña'a ti tya ndu xi ñati lcaya' bi'. Nchcui' xu'na msu bi' lo'o ngu' li': "¿Ni cha' laca na ndu ti ma ca nde tyucui tsã?", nacui yu jil'i ñati bi'. "¿Ha ná ntsu'u cña jil'i ma lacua?" ⁷"Ná ntsu'u ñati nu nti' msu juani", nacui ngu' jil'i. "Yaa clyo ma cua'ni ma xi cña ne' lo'o 'na lacua", nacui xu'na msu bi' jil'i ngu' li'. ⁸Tiya' la li' lo'o cua tyaa ti cuichaa, li' nchcui' xu'na cña bi' lo'o nu laca loo jil'i msu: "Xi'ya nu'u jil'i lcaa msu juani cha' ta nu'u xcaya' ngu'", nacui. "Clyo ta xcaya' msu nu ndyalaa ca ti. Cuati su cua tye, li' ta nu'u xcaya' ñati nu ndyalaa tya tlya la." ⁹Li' ndyalaa ngu' nu nguxana ca ti cña ca slo yu, pana nda yu xcaya' ngu' ñi'ya si ntsu'u ngu' cña tyucui tsã. ¹⁰Ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' nu nguxana cña tya tlya la slo yu. Ngulacua ti' msu bi' cha' quiña'a la cña caja xcaya'

ngu' li', pana stu'ba ti ngujui xcaya' lcaa msu ji'i. ¹¹Nasi' xi msu nu nguxana cña tya tlya li'. ¹²“Tyucui tsa ngua'ni ya cña jinu'u”, nacui msu bi' ji'i xu'na. “Masi tyique' tsa cua nde hora, ña'a ti tya ngua'ni ya cña jinu'u. Lo'o juani, stu'ba ngujui xcaya' lcaa tya'a ntsu'u ya cña, masi sca hora ti ngua'ni ngu' jua cña jinu'u”, nacui msu nu nguxana cña nde tlya bi'. ¹³Li' nguxacui xu'na cña bi' cha' ji'i msu ñasi' bi': “Si'i cha' cuxi nu ndyu'ni na' lo'o ma. ¿Ha si'i na cua ngüiñi cha' jna' lo'o ma ni tsa lo xcaya' nu ta na' ji'i ma? Lo'o jua'a, tsa lo cua cñi xcaya' cu'ma nda na' ji'i ma juani. ¹⁴Xñi ma xcaya' ma, tyaa ma li'. Ná ntsu'u cha' ca ñasi' cu'ma 'na. Si nti' na' cua'ni na' cha' stu'ba xcaya' cu'ma lo'o nu xa' la msu nu xti ti hora ngua'ni cña, tso'o tsa lacua. ¹⁵Ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni na' ñi'ya nu nti' ti na' cua'ni na' lo'o cñi 'na. ¿Ha si'i jua'a? ¿Ni cha' laca liye' ti' ma ña'a ma 'na, cha' tso'o ti xcaya' nda na' ji'i lcaa msu 'na?”, nacui xu'na msu bi'. ¹⁶Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha', bi' laca ngu' nu caca nde loo la; ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' laca ngu' nu tyanu nde chu' la —nacui Jesús—. Cua ndacane Ni ji'i quiña'a tsa ñati cha' cua'a jyaca ngu' ni cha' nda Ni, pana cua laca ti ñati nsubi Ni ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i Ni.

**Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
cha' cua cajaa ti ycu'i'**

¹⁷Tya ndya'a ngu' tyucui cha' tsa ngu' ca quichi Jerusalén. Li' ndu'utsu' Jesús xi to' tyucui lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca

tsa'a ji'i, cha' chcu'i' xi lo'o ngu' bi' li':

¹⁸—Jlo ti' ma cha' tyacui na tyaa na tyucui nde ca'ya juani, cha' cua tsa ti na nde Jerusalén —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' tsa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li', chcu'i' ngu' cha' ntsu'u qu'ya 'na, cha' xqu'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. ¹⁹Li' tsa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo, cha' xtyí lo'o ngu' bi' 'na. Lo'o jua'a quiji' ngu' bi' 'na lo'o reta, cuju'i' ca'a ngu' bi' 'na lo crusi li'. Pana, tsa nchca tyuna, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacui Jesús.

**Ndijña xtya'a Jacobo sca
cha' tso'o cuentya ji'i sñi'**

²⁰Lo'o li' yaa xtya'a Jacobo lo'o Juan ca slo Jesús. Zebedeo laca sti tyucuaa nu qu'yu bi'. Stu'ba ti yaa nu cuna'a bi' lo'o tyucuaa sñi', li' ndyatú sti' ma' slo Jesús cha' jña ma' sca cha' tso'o ji'i. ²¹Li' nchcuane Jesús ji'i nu cuna'a bi': —¿Na laca nti' nu'u? —nacui Jesús ji'i.

—Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' cha' stu'ba ti chca'a sñi' na' lo'o nu'u ca su caca nu'u loo nde loo la —nacui nu cuna'a bi'—. Culo nu'u cña cha' chca'a tsaca yu la'a tsu' cui' jinu'u, chaca yu bi' chca'a yu la'a tsu' coca jinu'u —nacui.

²²Li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qu'yu bi':

—Ná nchca cuayá' ti' ma ñi'ya laca cha' nu ndijña ma 'na juani —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca

ji'ḷi mā chcube' mā ñi'ya nu chcube' na', ñi'ya ca si ta ngu' sca taná nu clyaa' tsa cha' co'lo na? ¿Ha talo mā si xcube' ngu' ji'ḷi mā ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' jna', nu lo'o cujuui ngu' 'na?

—Taca ji'ḷi cua —nacui ngu' bi' li'.

²³—Chañi cha' lo'o cu'ma co'lo mā taná clyaa' nu ntsu'u cha' co'lo na' bi', lo'o jua'a chcube' mā ñi'ya nu chcube' na' —nacui Jesús ji'ḷi ngu'—. Pana ná ntsu'u chacuayá' ta na' sca se'ḷi nde sii' na' cha' chca'a mā lo'o na' nde loo la, cha' cua laca ngusubi ycu' Ndyosi Sti na' ji'ḷi ñati' nu chca'a nde sii' na' tyempo bi'.

²⁴Lo'o ndyuna nu chaca tii tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi Jesús, chii' tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'ḷi Jacobo lo'o ji'ḷi tya'a yu li'. ²⁵Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'ḷi lcaa ngu' bi', cha' tyu'u ti'ḷi ngu' slo.

—Jlo ti' mā cha' nu laca loo ji'ḷi ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui Jesús ji'ḷi ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi—. Lye tsa nclo ngu' nu laca loo bi' cña ji'ḷi ngu' ca quichi' tyi ngu'; ²⁶pana nu cu'ma ni, ná cua'ni mā jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua mā ji'ḷi tya'a ñati' mā, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni mā, si cua nti' mā cha' caca mā loo ji'ḷi ngu'.

²⁷Lo'o jua'a, si nti' mā cha' ndulo la cha' ji'ḷi mā cuentya ji'ḷi ngu' tya'a mā, ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'ya si laca mā msu ji'ḷi tya'a mā, masi ná lo'o caya'. ²⁸Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati', ná lijya na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycu' na' laca na' msu ji'ḷi ñati', bi' cha' lijya na'. Na cua lijya na' cha' cajaa na' cha' cati' qui'ya nu ntsu'u ji'ḷi ñati', cha' cua'ni lyaá na' ji'ḷi quiña'a tsa ñati' li' —nacui Jesús ji'ḷi ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'ḷi tucua tya'a ngu' cuityi'

²⁹Cua ndyalaa ngu' quichi' Jericó. Cua tyu'u ti ngu' tya'a ngu' li', lo'o jua'a quiña'a tsa ñati' ndu'u lca'a ji'ḷi Jesús. ³⁰To' tyucui su tyeje tacui ngu' nga'a tucua tya'a ngu' cuityi'; cua ndyuna ngu' cuityi' bi' cha' ycu' Jesús nteje tacui tyucui jua, bi' cha' cui' ngusi'ya ngu' ji'ḷi yu: —Xu'na, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'ḷi ya. Jlo ti' ya cha' la cui' ñati' tya'a ji'ḷi jyo'o David laca nu'u —nacui ngu' cuityi' bi' ji'ḷi Jesús.

³¹Pana ná ndiya ti' nu ngu' quiña'a bi', cha' lye tsa ngusi'ya ngu' cuityi' bi' ji'ḷi Jesús.

—Cuaana ti cu'ma —nacui ngu' ji'ḷi ngu' cuityi' bi'.

Ná ndyuna ngu' cuityi' bi', cui' la ngusi'ya ngu' bi' li':

—Xu'na, nu'u nu laca la cui' tya'a ñati' ji'ḷi jyo'o David —nacui ngu' cuityi' bi' ji'ḷi Jesús—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'ḷi ya.

³²Li' ndyatú Jesús, ngusi'ya ji'ḷi ngu' cuityi' bi', cha' caa ngu' slo.

—¿Na laca nti' mā cha' cua'ni na' lo'o mā? —nacui Jesús ji'ḷi ngu' bi' li'.

³³—Xu'na —nacui ngu' bi' ji'ḷi—, nti' ya cha' tyaca' tso'o xee cloo ya ña'a ya chaca quiya'.

³⁴Tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'ḷi ngu' bi'. Ngusta sne ya' yu chu' si'yu cloo ngu' bi' li', lo'o hora ti tyaca' tso'o xee loo ngu', ña'a ngu' chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', nguta'a ngu' bi' lo'o Jesús.

Ngua'ni chi' ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

21 Cua ngulala ti tyalaa ngu' quichi' Jerusalén. Cua tyeje

tacui ti ngu' sca quichí sube ti su naa Betfagé, sii' ca'ya Olivos ndi' quichí bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'í tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

²—Yaa mā nde lquichí re — nacui—. Yala ti quije sca huru nu ndu ndyaaca' ji'í mā; ndu ni' lo'o sñi' ni'. Xati' mā ji'í na'ni bi', cha' tyaa lo'o mā ji'í ni' ca nde. ³Pana si xcuane ngu' ji'í mā: “¿Ni cña cua'ni mā lo'o huru jua?” Li' ñacui mā ji'í ngu' bi': “Ntsu'u cña cuentya ji'í ycu' nu Xu'na na cha' cua'ni huru re”. Li' hora ti ta ngu' chacuayá' ji'í mā cha' caa mā caa lo'o mā ji'í ni'. ⁴La cui' ji'í cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

⁵Cacha' mā ji'í ngu' quichí Sión: “Ña'a mā ña'a cha' cua lijya ti nu laca loo ji'í mā.
Ná tyaala nu cusu' bi', hichu' huru ti ntyucua yu.
Sca huru cuañi' laca ni', sñi' na'ni nu ndy'ya yu'ba laca huru cuañi' bi'.”

⁶Lo'o li' ndyaa nu tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í lquichí bi', ñi'ya nu ngulo Jesús cña ji'í ngu'. ⁷Ñaa lo'o ngu' ji'í huru bi' lo'o sñi'. Li' ngusta ngu' ste' ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni'. Li' ndyaa tucua Jesús hichu' ni'. ⁸La cui' jua'a nu quiña'a tsa ñati' nu ndi'í ca bi' nguscana ngu' ste' ngu', ngusta ngu' ji'í tyucui' cha' caja tyucui' tso'o su ñaa Jesús ntucua hichu' huru bi'. Xa' la ñati' ngusi'yu sta' yaca cha' sta ngu' tyucui' su ñaa yu. ⁹Lo'o lcaa ngu' nxi'ya ngu' cha' chaa ti' ngu', masi ngu' nu

ndyaa nde loo la, masi ngu' nu ñaa nde chu' la; chaa tsa ti' lcaa ngu' bi'.

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati' tya'a ji'í jyo'o rey David laca nu'u —nacui' ngu' ji'í Jesús—. Tso'o tsa cua'ni ycu' Ni lo'o nu'u cha' lijya nu'u lo'o chacuayá' ji'í ycu' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'í ycu' Ndyosi —nacui' ngu'.

¹⁰Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichí Jerusalén, ndyatí ngu' to' lo'o quichí bi'. Ndube tsa ti' ngu' quichí bi' li'. Cui' tsa nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu lijya re? —nacui' ngu'.

¹¹Li' nguxacui' nu quiña'a tsa ñati' bi' cha' ji'í ngu' quichí bi':
—Jesús Nazaret laca nu nde.
Loyuu su cuentya Galilea laca quichí tyi yu. Tu'ba ji'í ycu' Ndyosi laca yu re —nacui' ngu'.

Ngulo'o Jesús ji'í ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹²Lo'o li' ndyalaa Jesús to' laa tonu su ndu'ni tlyu ngu' ji'í ycu' Ndyosi. Ndyatí yu ndyaa yu ne' laa bi'. Li' ngulo'o yu ji'í lcaa ngu' nde liya', ngu' nu ndyujui' yu'ba nde ne' laa bi', jua'a lcaa ngu' nu ndi'í ndy'ya yu'ba bi'; nguxasu Jesús mesa su nchcutsa'a ngu' cñi' ji'í ngu', nguxasu yu yaca su ntucua ngu' nu ndujui' paloma.

¹³—Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'í ycu' Ndyosi cuentya ji'í laa re —nacui' Jesús li'—: “Ni'í su caca chcui' lcaa ñati' lo'o ycu' Ndyosi, jua'a ñacui' ngu' cha' ji'í ni' 'na, nacui' Ni.” Jua'a nscua lo quityi, pana juani, cua ngua'ni mā cha' to'

tyi ngu' cuaana laca ni'i re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁴Li' ñaa xi ngu' cuityi' ca su ndu Jesús ca ne' laa tonu bi', lo'o jua'a ñaa xi ngu' nu quicha quiya'; ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi' li'. ¹⁵Na'a sti jo'ó nu laca loo cha' tlyu nu ngua'ni Jesús; lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', na'a ngu' ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi'. Lo'o jua'a na'a ngu' cha' ndi'i tyuu tya'a nu sube, cha' cuij tsa nchcui' nu sube bi' ndyu'ni chi' ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati' tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'u —nacui' nu sube bi'.

Nu lo'o ndyuna ngu' tlyu bi' ñi'ya nu nchcui' nu sube, ngua ñasi' tsa ngu' nu laca loo bi' li'. ¹⁶Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—¿Ha ná ndyuna nu'u cha' cuiñi nu nchcui' nu sube re cuentya jinu'u? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

—Cua ndyuna na' —nacui' Jesús li'—. Si'i cha' cuiñi laca cha' nu nchcui' nu sube re. ¿Ha bilya chcui' ma lo quityi nu nscua sca cha' ndi'ya?:

Ndula tu'ba cubi', ndula tu'ba nu sube cuañi';

chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycu'i' Ndyosi.

¹⁷Ndu'u Jesús ndyaa li'; ndu'u yu quichi' tlyu, ndyaa nde sca quichi' piti nu naa Betania. Ca bi' ngujua' yu talya.

Ngua'ni Jesús cha' ngüityi sca yaca quityi

¹⁸Ca chaca tsá ngxu'tyuu Jesús ñaa nde quichi' tlyu bi', ntyute' yu li'. ¹⁹Lo'o li' na'a yu sca yaca quityi

nu ndu to' tyucuij. Ndyaa na'a yu ji'i yaca bi' si ntsu'u si'yu lo yaca bi' cha' cacu yu; pana ná ntsu'u si'yu lo, xcu'i' laca' ti ntsu'u lo. Li' nchcui' Jesús ji'i yaca bi':

—Nga'aa tyu'u tsiya' ti si'yu lo yaca cua chaca yija —nacui'.

Hora ti ngüityi yaca bi'. ²⁰Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—¿Na laca ngua ji'i yaca quityi bi', cha' tsa tsiya' ca ngüityi yaca bi'? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

²¹Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacui'—. Si chañi cha' jlya ti' ma ji'i ycu'i' Ndyosi, si si'i cha' tucua ti cha' ntsu'u tyiquee ma nchcui' ma lo'o Ni, lo'o cu'ma caca ji'i ma cua'ni ma sca cha' tlyu jua'a. Si'i cha' quityi sca yaca ti chcui' ma lo'o ycu'i' Ndyosi li', masi taca chcui' ma lo'o ca'ya jua ndi'ya: “Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o”, ñacui' ma ji'i. Lo'o li' jua'a caca ji'i, cha' tyu'utsu' ca'ya bi'.

²²Lcaa lo cha' nu jña ma ji'i ycu'i' Ndyosi ni, si chañi cha' jlya ti' ma ji'i ycu'i' Ni, caja cha' bi' ji'i ma li'.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá ji'i ycu'i' Ndyosi

²³Nu lo'o ndyalaa ngu' quichi' tlyu bi', li' xa' ndyatj Jesús ndyaa ne' laa tonu bi'; nclyu'u yu ji'i ñati' chaca quiya'. Lo'o li' na'a sti jo'ó nu laca loo lo'o xa' la ngu' cusu' nu laca loo, na'a ngu' ji'i Jesús. Hora ti ñaa ngu' bi' slo yu cha' xcua'ne ngu' cha' ji'i yu li':

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u ñi'ya nu ndyu'ni nu'u juani? —nacui' ngu'

nu laca loo bi' ji'i Jesús—. ¿Ma nde ngujui chacuayá' cua jinu'u? —nacui ngu' bi' ji'i.

²⁴—Lo'o na' xcuane na' sca cha' ji'i mā lacua, ñi'ya xacui mā cha' 'na li' —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Si caja ñi'ya xacui mā cha' re 'na, lo'o na' xacui na' cha' ji'i mā li'; cacha' liñi na' ji'i cu'mā tilaca laca nu nda chacuayá' 'na, cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndyu'ni na' re li'. ²⁵Tso'o lacua, nu lo'o tya ntyucuatya Juan ji'i ngu', ¿ha chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi ngua bi'? ¿Ha chacuayá' ji'i ñati ti ngua bi'?

Li' cuaana ti nchcui' ngu' nu laca loo bi' lo'o tya'a ngu'!

—¿Ñi'ya xacui na cha' ji'i yu? Si ñacu' na: “Chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi ntyucuatya Juan bi' ji'i ngu'”, ná tso'o tyu'u cha' jua'a; hora ti ñacu' yu ji'na li': “¿Ni cha' ná ngusñi mā cha' nu nchcui' yu lacua?” ²⁶Lo'o si ñacu' na: “Chacuayá' ji'i ñati ti ntyucuatya Juan bi'”, la cui' ti ná tso'o si ñacu' na jua'a, cha' lcaa ngu' jlya ti' ngu' cha' chañi cha' ngua Juan bi' tu'ba ji'i ycu' Ndyosi.

²⁷Bi' cha' ndi'ya nguxacui' ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—Ná jlo ti' ya —nacui' ngu' bi'.

—Tso'o lacua —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Ni na', ná cacha' na' ji'i mā tilaca laca nu nda chacuayá' 'na cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndu'ni na'.

²⁸Tya ngulu'u la Jesús xi cha' ji'i ngu' li':

—Chcui' na' sca cui' re lo'o mā, lo'o li' xacui' mā cha' jna' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Cua ndi'i sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi'

qui'yu ji'i. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o sñi' nu ngula clyo: “Sñi'”, nacui' ji'i sñi' clyo bi', “yaa nu'u cua'ni cña ne' lo'o 'na juani, su ntsu'u yaca si'yu losu' tyixi 'na”. ²⁹“Ná tsa'a”, nacui' sñi' yu li'. Pana tsa cua tsa ti xi ngua tyuju'u ti' sñi' cha' ná ndaquiya' ji'i sti, lo'o li' ndu'u ndyaa cña bi'. ³⁰Lo'o la cui' ti cña bi' ngulo sti ji'i nu chaca sñi' yu. “Tsa'a na', ná cube ti' nu'u”, nacui' yu cuañi' bi' ji'i sti. Pana cha' cuiñi ti nchcui', cha' ná ndyaa cña ji'i sti. ³¹¿Ñi'ya nti' cu'mā ni? Nu tyucuaa qui'yu cuañi' bi' ni, ¿tilaca laca nu ngua'ni cña nu ngua ti' sti ngu' cha' cua'ni ngu'?

—Sñi' clyo yu, bi' laca bi' —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

—Chañi cha' ji'i mā —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' ntsu'u ngu' cuxi, ñi'ya nti' nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu', ntsu'u ngu' bi' nu yala la tyatí cha' ji'i ycu' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'; jua'a ntsu'u nu cuna'a calle ti nu yala la tyatí ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Pana cu'mā ni, tiya' tsa tyalaa cu'mā ca su ntucua ycu' Ni. ³²Nu lo'o ñaa jyo'o Juan bi' ni, xcui' cha' liñi nchcui' yu lo'o mā. Liñi tsa ngua'ni yu, pana ná ngua'ni cuentya mā tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' yu lo'o mā. Lo'o nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' ni, cua ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' Juan bi' li'; jua'a nu cuna'a calle bi', ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Juan. Masi cua na'a mā ñi'ya jlya ti' nu ngu' cuxi tyiquee bi' cha' nu ngulu'u Juan, ná

nchca caca tyuju'u ti' mā jil'i qui'ya nu ntsu'u jil'i ycuil' ca mā, xqui'ya cha' ná ngusñi mā cha' nu nchcui' Juan bi' tsiya' ti.

Cuij jil'i msu xña'a

³³Nde chcui' na' chaca cuij lo'o mā: Ngua sca ngu' culiya', li' ndyataa yu quiña'a tsa yaca si'yu losu' tyixi. Ngusu'ba yu culiya' bi' sca lo'o hichu' yaca bi' li', xcuil' yaca ye'e ndya' lo'o bi'. Lo'o jua'a ngüñá yu sca pilya cha' tyatá si'yu losu' ndacua, cha' tyu'u hitya tyixi nu ntsu'u jil'i si'yu bi'. Li' ngüñá yu sca ni'i su tyu ngu' cua jil'i cña bi'.

'Li' nda nu xu'na yuu bi' yuu ngüijña xi xa' la ñati, cha' cua'ni ngu' cña ne' lo'o jil'i yu, cha' ntsu'u sca cña tsaa yu tyijyu'. ³⁴Tiya' la lo'o cua ngulala ti tyempo xuu ngu' si'yu bi', tyijyu' ndi'i xu'na yuu bi'. Li' ngulo yu cña jil'i ngu' msu jil'i yu cha' tsaa ngu' ca su ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o jil'i, cha' tsaa squi'ya ngu' msu bi' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyanu jil'i xu'na yuu bi'. ³⁵Pana lo'o na'a ti nu ngu' nu ndyu'ni cña bi' jil'i ngu' msu nu ngulaa bi', hora ti ndaya' ngu' jil'i ngu' msu bi'; ngujui'i ngu' jil'i tsaca yu, ndyujuii ngu' jil'i chaca yu, ngujui'i ngu' quee jil'i xi xa' la ngu'. ³⁶Li' nda xu'na yuu bi' jil'i chaca latya msu, cha' ndyaa ngu' slo nu ngu' nu ndyu'ni cña bi'; pana na'a ti ngu' bi' jil'i msu bi', li' la cui' ti cha' cuxi ngua'ni ngu' bi' lo'o msu bi'.

³⁷Ca tiya' la li' nda xu'na yuu bi' jil'i sñi' ycuil' ca ndyaa slo ngu' nu ndyu'ni cña bi'. “Ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' jil'i sñi' ycuil' na'”, ngua ti' xu'na yuu bi'. ³⁸Pana na'a

ti ngu' bi' jil'i sñi' nu culiya' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Sñi' ycuil' ndyalaa juani”, nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'. “Nu cua caca xu'na yaca si'yu re nde loo la, bi' cha' tso'o la si cujuui na jil'i yu, cha' tyanu lo'o re cuentya jil'na”, nacui' ngu' bi'. ³⁹Lo'o li' ndaya' ngu' bi' jil'i sñi' xu'na yuu bi', ndyaa lo'o ngu' bi' jil'i yu nde chu' lo'o, ndyujuii ngu' bi' jil'i yu li'.

⁴⁰¿Na laca cua'ni xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' xña'a nu ndyu'ni cña ne' lo'o jil'i yu, nu lo'o tyaa yu chaca quiya', nti' mā? —nacui' Jesús jil'i ngu' li'.

⁴¹—Cujuii clya xu'na yuu bi' jil'i lcaa ngu' tyaala bi' —nacui' ngu' jil'i Jesús—. Lo'o li' ta yu yuu bi' jña xa' ñati cha' cua'ni ngu' cña lo yuu bi'. Culana xu'na yuu bi' jil'i ñati tso'o nu tyaja'a ta xi si'yu jil'i yu, caya' lo yuu bi'; ta ngu' si'yu lcaa yija' lo'o ndyaca tyempo nu nxuu ngu' si'yu bi'.

⁴²Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mā lo quityi jil'i ycuil' Ndyosi? Ndi'ya nscua cha':

La cui' quee tonu nu ngxucaaa cuityi ni'i jil'i clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi' nti' ngu', juani cua ngujui cña cua'ni quee bi';

ndu' bi' su ndulo la cha' jil'i cuentya jil'i ycuil' Ndyosi.

Ycuil' Ndyosi ngua'ni cha' jua'a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na jil'i cha' tlyu bi'.

Jua'a nchcui' cha' nu nscua lo quityi nu ngua tya sa'ni; ⁴³bi' cha' cacha' liñi na' jil'i mā juani, cha' nga'aa ta ycuil' Ndyosi chacuayá' tyat' cu'mā cha' jil'i Ni cha' caca Ni loo ne'

cresiya jil'i mā. Pana ta Ni chacuayá' tyalaa xa' la ñatī ca slo ycuī Ni, si tso'o ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' cña jil'i Ni. ⁴⁴Lo'o cha' jil'i quee tonu bi' ni, na' laca ñi'ya laca quee tonu bi'; ñi'ya nu ngua'ni cuityi ni' i lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni mā lo'o na'. Pana si nti' ñatī tacu' ngu' lo cha' jna', nga'aa tso'o tyi' i ñatī bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñatī chalyuu, tye cha' tsiya' ti jil'i ñatī nu ná ntaja'a xñi cha' jna' nu lo'o yaa ngu' nde chalyuu.

⁴⁵Sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo ni, nu lo'o ndyuna ngu' cuii nu cua nchcui' ca ti Jesús lo'o ngu', nu nchcui' cha' jil'i ngu' tyaala nu ngua'ni cña ne' lo'o jil'i nu culiya' bi', lo'o jua'a nu nchcui' cha' jil'i ngu' cuityi ni' i nu ná tso'o, li' ngua tii ngu' nu laca loo bi', cha' nchcui' ca'a Jesús cha' jil'i ycuī' ngu' bi'. ⁴⁶Lye tsa ngua ti' ngu' bi' taya' ngu' jil'i Jesús, cha' cujuui ngu' jil'i, ngua ti' ngu'; pana ná ngua jil'i ngu' bi', cha' ndyutsii ngu' jil'i nu ñatī quiña'a bi', cha' quiña'a tsa ngu' jlya ti' ngu' cha' laca Jesús sca ñatī nu laca tu'ba jil'i ycuī' Ndyosi.

Cuii jil'i ta'a su ngujui clyo'o ngu'

22 Nchcui' Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':

²—Chcui' na' chaca cha' lo'o mā cha' caca cuayá' ti' mā ñi'ya caca lo'o laca ycuī Ni loo ne' cresiya jil'i ñatī —nacuī Jesús li'—. Caca bi' ñi'ya ngua sca tsā lo'o ngua ta'a ngujui clyo'o sñi' rey. Ngua'ni rey ta'a li'. ³Ngulo cña jil'i msu jil'i cha' tsa ngui, tsa chcuī' ngu' lo'o lcaa ñatī nu ntsu'u cha' jil'i lo'o rey, cha' cua ndyalaa tsā nu caca ta'a bi';

pana ná ntaja'a ñatī bi' caa ngu' slo rey nu ngua tsā ta'a bi'. ⁴Xa' ngulo rey bi' cña jil'i msu jil'i, cha' tsa ngui slo ñatī bi' chaca quiya': “Chcui' mā lo'o lcaa ñatī bi', cha' cua laca ngua'ni cho'o na' scuaa cha' cacu ngu'; cua ndyujui na' bata lo'o chqueru. Cua laca ntsu'u xlyaa cacu ngu' juani, si cua'ni ngu' cha' tso'o caa ngu' ta'a re yala ti, cha' cua ngujui clyo'o sñi' na'”, nacui' rey jil'i msu jil'i. ⁵Pana ná ndu'u tucua ñatī bi', cha' ná ndube ti' ngu' cha' ngujui clyo'o sñi' rey bi'; ndyaa ngu' cña ne' quixi', ndyaa xi xa' la ngu' ndyujui' ngu' yu'ba jil'i ngu'.

⁶Lo'o jua'a xi xa' la ñatī bi' ni, ndaya' ngu' jil'i msu bi', nxyty' lo'o ngu' jil'i msu bi'; cuati jua'a ntsu'u su ngujui' ngu' jil'i msu bi' ña'a cuayá' nu ndyujui' ngu' jil'i. ⁷Nu lo'o ndyuna rey cha' nu ngua'ni ngu' bi' lo'o msu jil'i, ngua ñasi' tsa rey bi' ña'a jil'i ñatī xña'a bi'. Li' ngulo rey cña jil'i sendaru jil'i cha' cujuui ngu' jil'i lcaa ñatī xña'a bi', cha' su'ba ngu' quii' tyaquī quichī tyi ñatī bi'.

⁸Li' nchcui' rey lo'o msu jil'i chaca quiya': “Cua ngua'ni cho'o na' scuaa cha' caca ta'a ngujui clyo'o sñi' na'”, nacui' rey bi'. “Pana nu ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tsā cha' caa ngu' ta'a ca slo na', ná ntaja'a ngu' bi' caa, bi' cha' ná cacu ngu' bi' scuaa tso'o nu ntsu'u 'na tsiya' ti. ⁹Tso'o la tsa clya mā nde calle tlyu juani; chcui' mā lo'o lca ti tya'a ñatī nu ña'a mā jil'i nde calle jua, cha' caa ngu' ta'a ca slo na'.” ¹⁰Li' ndu'u ngu' msu bi' ndyaa ngu' nde calle; nchcui' ngu' lo'o cua ña'a ca ñatī nu ndyacia tya'a ngu' lo'o, masi ñatī tso'o, masi ñatī cuxi. Li' ndyu'u ti' i

lcaa ñati bi' slo rey ña'a cuayá' nu ngutsa'á ni'í jil'í rey, ndi'í quiña'a tsa ñati nu cua ndyalaa ta'a slo rey bi'.

¹¹Li' ndyatí ycuí' rey bi', ndyaa nde ni'í cha' chcuí' lo'o lcaa ñati nu ndi'í ni'í bi'. Li' na'a rey cha' nga'a sca nu qui'yu nu ná lacu' late' jil'í ta'a. ¹²Li' nchcuane rey jil'í nu qui'yu bi': "Chocue", nacuí, "¿ni cha' ndyatí nu'ú ni'í re lo'o ná lacu' nu'ú late' jil'í ta'a nu cua nda na' jinu'ú?" Pana ná ngujui ñi'ya xacuí nu qui'yu bi' cha' jil'í rey li'; ¹³bi' cha' ngulo rey bi' cña jil'í msu jil'í: "Xñi ma jil'í nu qui'yu re, sca' ma ya' yu, lo'o jua'a sca' ma quiya' yu. Lo'o li' xcuaa ma jil'í yu nde ca bilyaa su talya tsa ña'a, ca su nxi'ya tsa ngu' ndi'í ngu', ca su lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'", nacuí rey bi'. ¹⁴Lo'o ycuí' Ndyosi ni, ndacane Ni jil'í quiña'a tsa ñati cha' cua'a jyaca ngu' jil'í lcaa cha' nu nchcuí' Ni, pana cua laca ti ñati nu nsubi Ni jil'í cha' caca ngu' ñati jil'í Ni.

Cha' jil'í cñi cña loo ngu'

¹⁵Li' ndu'u ngu' fariseo ndyaa ngu' cha' quiñi cha' jil'í ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu caca jil'í ngu' cñilo'o ngu' jil'í Jesús cha' chcuí' yu sca cha' cuxi. ¹⁶Li' ngulo ngu' bi' cña jil'í xi ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a cha' jil'í ngu' fariseo, cha' chcuí' cuayá' ngu' cuañi' bi' lo'o Jesús, ngua ti' ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' slo Jesús lo'o xi xa' la ñati nu ndya'a lo'o taju ngu' nu cuentya jil'í rey Herodes.

—Mstru —nacuí nu ngu' cuañi' bi' jil'í Jesús li'—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'ú; la cui' cha' liñi nu ntsu'u jil'í ycuí' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'ú jil'í ngu'. Ná

ndube ti' nu'ú ñi'ya ndañi cha' nu nchcuí' ngu' jinu'ú; sca ti cuayá' nti' nu'ú ña'a nu'ú jil'í lcaa ñati, masi ngu' ti'í, masi ngu' tonu. ¹⁷Tyu'u cha' clyu ti' jinu'ú, cacha' nu'ú cha' liñi jil'í ya: ¿Ha tso'o si ta na cñi cña loo na jil'í rey tlyu nu ndi'í xa' tsu' bi'?

¹⁸Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu nclayaca ti' ngu' bi', bi' cha' ndi'ya nguxacuí yu cha' jil'í ngu':

—Cuiñi tsa cu'ma ni. ¿Ni cha' laca nchcuí' cuayá' ma lo'o na'? —nacuí Jesús jil'í ngu' bi'—. ¹⁹Culu'u ma sca cñi 'na, la cui' tya'a cñi plata nu nda na jil'í ngu' nu nxñi cñi cña loo na.

Li' ñaa lo'o ngu' jil'í sca cñi plata bi' slo Jesús.

²⁰—¿Tilaca nu ca jil'í lcuí' nga'a chu' cñi re? —nacuí Jesús jil'í ngu' bi'—. ¿Ti jil'í laca xtañi nu nscua re? —nacuí.

²¹—Xtañi rey tlyu nu ndi'í xa' tsu', bi' nga'a chu' cñi cua —nacuí ngu' li'.

—Tso'o —nacuí Jesús li'—, jil'í rey tlyu bi' tya ma cñi cña loo nu nga'a cha' ta ma jil'í lacua, lo'o jua'a jil'í ycuí' Ndyosi tya ma lcaa na nu ntsu'u cha' tya ma jil'í Ni.

²²Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' nchca tsa jil'í Jesús xtyacuí cha' lo'o ngu'. Ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu' li'.

Nchcuane ngu' jil'í Jesús ñi'ya caca lo'o tyu'ú ñati chaca quiya'

²³Lo'o la cui' tsa bi' ñaa xi ngu' saduceo slo Jesús, bi' laca sca latya ñati nu nchcuí' cha' nga'aa tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujui ngu'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' jil'í Jesús li':

²⁴—Mstru —nacui ngu' bi' jil'i—, sa'ni la nda jyo'o Moisés sca cha' lo'o na cuentya jil'i tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujui tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña jil'i tya'a ngula yu nu ntucua ycu' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a nu ngua clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' chcui' ngu' jil'i sñi' clyo ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujui bi' laca bi', cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujui bi'. Jua'a nchcui' Moisés sa'ni la. ²⁵Ndi'ya ngua sca quiya': Ntsu'u cati tya'a nu qui'yu tya'a ngula, tya'a quichi tyi ya. Li' ngujui clyo'o nu ngula clyo, pana yala tsa ngujui yu, lo'o bilya caja sñi' yu. Li' ndyanu nu cuna'a bi' cuentya jil'i tya'a yu. ²⁶Li' ngujui clyo'o nu cuna'a bi' chaca quiya'. La cui' jua'a, yala ti ngujui chaca nu qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. Jua'a ngua jil'i ca ta'a ngu' qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. ²⁷Ca su ndye, li' ngujui nu cuna'a bi'. ²⁸Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ñi'ya nu laca clyo'o ca nu cuna'a bi', cha' ca ta'a cati tya'a nu tya'a ngula ngu' ngujui clyo'o ngu' lo'o?

²⁹Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Ná jlo ti' ma tsiya' ti, cha' ná nchca cuayá' ti' ma jil'i quityi jil'i ycu' Ndyosi; ná nchca cuayá' ti' ma cha' nchca tsa jil'i ycu' Ni cua'ni Ni cña tonu. ³⁰Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' ca bi'; tyi'j' ngu' li' ñi'ya ndi'j' xca jil'i ycu' Ndyosi ca slo Ni. ³¹Chañi cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'. ¿Ha bilya chcui' ma cha' lo quityi nu nchcui' ycu' Ndyosi lo'o ma? Ndi'ya nchcui'

quityi bi': ³²“Ycui' Ndyosi Xu'na Abraham laca na’,” nacui Ni, “ycui' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', lo'o la cui' ti ycu' Ndyosi Xu'na Jacob laca na’”, nacui Ni. Ná nacui quityi bi' cha' na cua ngua ycu' Ndyosi Xu'na ngu' bi'; ña'a ti tya laca ycu' Ndyosi Xu'na ngu' bi' juani, lo'o jua'a laca ycu' Ndyosi Xu'na lcaa ñati lu'ú.

³³Lo'o ndyuna nu quiña'a tsa ñati nu nga'a slo cha' nu nclyu'u Jesús bi', ndube tsa ti' ngu' jil'i cha' bi' li'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya jil'i ycu' Ndyosi

³⁴Nu lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' cua ngua'ni Jesús ngana jil'i nu ngu' saduceo bi', li' ndyu'u ti'j' lcaa ngu' fariseo bi' slo Jesús. ³⁵Lo'o jua'a nga'a sca ngu' fariseo nu jlo tsa ti' lcaa cha' jil'i ycu' Ndyosi nu nguscua jyo'o Moisés. Li' nchcuane yu jil'i Jesús cha' chcui' cuayá' yu lo'o:

³⁶—Mstru —nacui yu bi' jil'i Jesús—, ñi'ya cha' laca nu ndulo la jil'na cha' cua'ni na, cha' nu nda ycu' Ni lo'o jyo'o Moisés sa'ni la?

³⁷Li' nguxacui Jesús cha' jil'i yu bi':

—“Ntsu'u cha' tyucui tyiquee ma tyu'u cha' jil'i ma lo'o ycu' Ndyosi; nu lo'o lubii ti cresiya jil'i ma, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique ma, tyu'u cha' jil'i ma lo'o Ni”. ³⁸Bi' laca cha' nu tlyu la, nu ndulo la jil'na cha' cua'ni na. ³⁹Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' tlyu: “Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma jil'i tya'a ñati ma, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' ma jil'i ycu' ca ma”. ⁴⁰Suu lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya jil'i ycu' Ndyosi laca tyucuaa

cha' bi', lo'o jua'a suu lcaa cha' nu nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni laca cha' bi'.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i Cristo

⁴¹Laja lo'o tya ndyu'u ti'i lcaa ngu' fariseo bi' su ndu Jesús, li' nchcuane yu sca cha' ji'i ngu':

⁴²—¿Ñi'ya nti' cu'ma cuentya ji'i Cristo nu ntsu'u cha' caa? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Tilaca ngua jyo'o cusu' ji'i nu Cristo bi' nti' ma?

—Ñati tya'a ji'i jyo'o rey David caca nu bi' —nacui ngu' ji'i.

⁴³Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' re nti' cu'ma, cha' cua nchcui' jyo'o David cha' Xu'na yu laca nu Cristo bi'? Cua ngulu'u Xtyi'i ycu'i' Ndyosi cha' bi' ji'i David, bi' cha' nchcui' yu ndi'ya:

⁴⁴Ycu'i' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui ji'i Cristo nu Xu'na na' ndi'ya:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' 'na, ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tya'a cusuu jinu'u, cha' caca nu'u loo ji'i lcaa ca cha'”, nacui Ni ji'i Cristo.

⁴⁵Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i Cristo. ¿Ñi'ya caca chcu'i' na cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David bi' laca Cristo lacua?

⁴⁶Ná ntsu'u ni sca ñati ca bi' nu ngua ji'i xacui' cha' ji'i Jesús li'. Lo'o jua'a xa' la tsá nde loo la nga'aa nchcuane ngu' cha' ji'i yu tsiya' ti, cha' ntsij ngu' ji'i, ñi'ya nu xacui Jesús cha' ji'i ngu'.

Ngusta Jesús qui'ya ji'i ngu' fariseo lo'o jua'a ji'i mstru cha' jo'ó bi'

23 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i

slo yu, jua'a lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

²—Nu ngu' fariseo bi', lo'o mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa ni, jlo ti' ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu ngucua jyo'o Moisés lo quityi. ³Bi' cha' tso'o cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi' ji'i ma, tso'o taquiya' ma ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi'; pana ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' bi'. Tso'o ti nclu'u ngu' cha' jo'ó bi', pana ná ndaquiya' ycu'i' ca ngu' cha' bi'. ⁴Lo'o jua'a nu ngu' fariseo bi' ni, nclyo ngu' cña ji'i tya'a ngu' cha' tonu tsa yu'ba qui'ya ngu'; ti'i tsa yu'ba nsta ngu' bi' scu ñati, pana ycu'i' ca ngu' ni, ná sicua ngu' yu'ba bi' tsiya' ti. ⁵Lcaa cha' nu ndu'ni nu ngu' bi' ni, ndu'ni ngu' ji'i cha' ña'a ti ñati ji'i ngu'; bi' cha' ndyaaca' juata su nscua cha' ji'i ycu'i' Ndyosi hique ngu', lo'o jua'a scu ngu', cha' nti' ngu' cha' chcu'i' ñati ji'i ngu' cha' tacati tsa ndu'ni ngu'. Lo'o jua'a nchcu' ngu' bi' payu nu tonu tsa lsu ndacui lo cha' ña'a ñati ji'i. ⁶Nu lo'o ndya'a ngu' bi' sca ta'a, li' ndyaca'a ngu' su tso'o la ña'a nti' ngu'; cuati jua'a ne' laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ngu' bi'. ⁷La cui' jua'a, si tyacua tya'a ñati lo'o ngu' bi' nde calle, lo'o chcu'i' ñati bi' lo'o ngu', na cua'ni chi ñati loo nti' ngu' fariseo bi'; jua'a cua nti' ngu' cha' ñacui ñati ji'i, cha' mstru laca ngu'. Jua'a nti' ngu' bi'.

⁸Pana cu'ma ni, ná tso'o si ñacui ngu' ji'i ma cha' mstru laca ma; tso'o la si sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' sca ti mstru ntsu'u ji'i ma, bi' laca Cristo. ⁹Lo'o jua'a ná nga'a cha' ñacui ma cha' sti ma laca sca ñati chalyuu ti, cha' sca

ti ycuil' Ndyosi nu ntucua nde cua, bi' laca Sti ma. ¹⁰Lo'o jua'a ná ta ma chacuayá' jil'i ñati cha' chcuil' ngu' jil'i ma cha' xu'na ngu' laca ma, cha' sca ti Cristo laca Xu'na ma nu chañi ca. ¹¹Nu cu'ma nu ndulo la cha' jil'i ma cuentya jil'i tya'a ma, nga'a cha' cua'ni ma cua ña'a ca cña nu culo lcaa tya'a ma jil'i ma, masi laca ma loo jil'i ngu'. ¹²Ñati nu nti' cha' caca tlyu la cuentya jil'i tya'a ngu', ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ca tiya' la; pana ñati nu ná ndu'ni tyixi lo'o tya'a ngu', nu ná nti' tyijiloo jil'i tya'a ngu', bi' laca nu chañi cha' caca tlyu la cuentya jil'i cu'ma.

¹³'i Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Na ndacu' ma tyucuii jil'i ngu', cha' ná caca tyatí ngu' cha' jil'i ycuil' Ndyosi, cha' ná caca ycuil' Ni loo ne' cresiya jil'i ngu'. Ni ycuil' ma, ná caca tyatí ma cha' bi', lo'o jua'a ná nda ma chacuayá' cha' tyatí xa' la ñati cha' bi'.

¹⁴'i Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Nxlyaa ma nil'i nu ntsu'u jil'i nu cuna'a ti'i, lo'o li' tyiquee' nchcui' ma lo'o ycuil' Ndyosi slo ñati cha' ña'a ti ñati jil'i ma. Ná ca cuayá' ti' xa' ñati lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jil'i ma li'. Bi' cha' lye la chcube' ma ca nde loo la.

¹⁵'i Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tyijyu' tsa ndya'a ma, masi tyucuii nde lo yuu ti, masi tyucuii nteje tacui ma tyujo'o ndya'a

ma, cha' clyana ma jil'i ñati, masi sca ti ñati nu tyaja'a xtyanu jil'i nu xa' la jo'ó nu ndu'ni tlyu yu jil'i, cha' xñi yu cha' nu culu'u cu'ma jil'i yu. Li' culu'u ma jil'i yu cha' caca yu sñi' cuiñaja nu tlyu la que cu'ma, cu'ma nu ntsu'u cha' tsa ma ca bilyaa.

¹⁶'i Tya'na tsa cu'ma! Na cua nti' ma culu'u ma jil'i xa' ñati; pana cuityi' ycuil' ca cu'ma, cha' ná nda ma cuentya tsiya' ti. Ndi'ya nchcui' ma: "Si cua'ni ngu' jura cuentya jil'i laa tonu re cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca", nacui ma. "Pana si cua'ni ngu' jura cuentya jil'i na oro nu ntsu'u ne' laa cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'", nacui ma. ¹⁷i Ple tsa cu'ma, na cuityi' tsa ma! ¿Na laca nu ndulo la cha' jil'i nti' ma? ¿Ha tlyu la cha' jil'i na oro nu ntsu'u ne' laa bi'? ¿Ha tlyu la cha' jil'i laa tlyu su ntsu'u na oro bi', nti' ma? Sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'. ¹⁸Lo'o jua'a chaca cha' nchcui' ma: "Si cua'ni ngu' jura cuentya jil'i mesa nu ntsu'u ne' laa re, cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca", nacui ma. "Pana si cua'ni ngu' jura cuentya jil'i msta nu nsta ngu' lo mesa bi', cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'", nacui ma. ¹⁹i Chañi cha' cuityi' cu'ma! ¿Na laca nu ndulo la cha' jil'i, nti' ma? ¿Ha tlyu la cha' jil'i msta bi'? ¿Ha tlyu la cha' jil'i mesa su nscua msta bi', nti' ma? Sca ti cuayá' laca cha' bi'; ²⁰bi' cha' nu lo'o cua'ni ngu' jura cuentya jil'i mesa bi', cha' cua'ni ngu' sca cña, stu'ba ndyu'ni ngu' jura cuentya jil'i na nu nscua lo mesa bi'. ²¹Lo'o jua'a,

si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i laa tonu re, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi, cha' lo'o ne' laa bi' ndya'a ycu'i' Ni. ²²La cui' ti cha' ni, si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i sca na nu ntsu'u nde cua, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i su tlyu ca su ntucua ycu'i' Ni, lo'o jua'a cuentya ji'i ycu'i' Ni li'.

²³'iTyana tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tacati tsa ndu'ni ma lo'o ycu'i' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i ma; si ntsu'u tii tya'a laca' tyunu' xlya ji'i ma ni, masi si'yu hañi, masi si'yu comino, hora ti nda ma tsaca ji'i ycu'i' Ndyosi li', masi ná ndaquiya' ma ji'i cha' nu ngulu'u Ni, nu ndulo la cha' ji'i. Cua nacui' ycu'i' Ndyosi cha' liñi ti cua'ni cuayá' ma ji'i ñati, lo'o jua'a nacui' Ni cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i ñati, cha' jlya tso'o ti' ma ji'i ycu'i' Ni; pana ná nduna ma cha' bi'. Ntsu'u cha' taquiya' ma ji'i cha' nu ndulo la bi', masi tya cua'ni ma cha' tso'o ñi'ya nu ndyu'ni ti ma nu lo'o nda ma msta' sube ti bi'. ²⁴Nti' ma culu'u ma cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ji'i xa' ñati; pana na cuityi' ycu'i' ca ma, cha' ndyacu' hique ma ji'i lcaa cha' liñi bi'. Ñi'ya laca si nsuibii ma hitya cha' co'o ma, cha' ná co'o ma na'ni sube nu ntsu'u lo hitya bi', pana ná ndu'ni cuentya ma ji'i, si cua ntyucui' ma sca na'ni tlyu la, ñi'ya nti' sca camello.

²⁵'iTyana cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tso'o tsa ndyaati' loo ma, ndyaati'

chu' cuaña' ma, ñi'ya nti' ndyaati' sca tasa, ndyaati' sca ca'ña; pana nde ne' cresiya ji'i ma xcui' cha' cuxi ntsu'u, cha' nti' ma xlyaa ma na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, cha' lya' ti' ma ji'i ñati. ²⁶Na cuityi' ma, lcaa cu'ma ngu' fariseo. Clyo cua'ni lubii ma ne' cresiya ji'i ycu'i' ca ma, cha' tyanu lubii tyucui' ña'a ma li', ñi'ya nti' ndyaati' sca tasa, sca ca'ña.

²⁷'iTyana tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó lo'o cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Ñi'ya sca ni'i sube nu ndu' chu' cuaá nu ndu'ni ngati' ngu' ji'i, tso'o tsa ña'a ni'i bi' li', la cui' jua'a laca cu'ma. Pana xcui' tyijya jyo'o ntsu'u ne' cuaá bi', xcui' na tyucu ntsu'u bi'. ²⁸Lo'o jua'a cu'ma ni, tso'o tsa ña'a ma nde chu' ma, liñi tsa ndu'ni ma nti' ñati; pana lo'o ña'a ycu'i' Ndyosi ca nde ne' ma, tucua cha' ntsu'u tyiquee ma, cuxi tsa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, nti' Ni.

²⁹'iTyana tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tso'o tsa ña'a ni'i sube nu ndiñá ma chu' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu cua yaa nchcui' cha' ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o ñati nu ngua sa'ni la; tso'o tsa ndalya' ma ji'i ni'i bi' nu ntucua chu' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu tso'o tsa tyiquee nu ngua sa'ni la. ³⁰“Cuxi tsa ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ya cua sa'ni”, nacui' ma. “Si cua nguti'i' ya chalyuu nu ngua tyempo bi', ná lo'o cua ndyujuii ya ji'i ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi bi'”, nacui' ma. ³¹Jlo ti' ma cha' laca ma la cui' tya'a ñati' lo'o jyo'o cusu' ji'i ma nu cua ndyujuii ji'i ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni; ña'a ti cuxi tyiquee ma juani, ñi'ya

nu cuxi tyiquee jyo'o cusu' jil'i ma nu ngua li'. ³²Tso'o lacua. Tya cua'ni la ma cha' cuxi nu ngua'ni jyo'o cusu' jil'i ma nu ngua sa'ni li'.

³³iÑi'ya nti' cuaña, jua'a nti' cu'ma! Tajua' tsa ndyu'ni ma cha' cuxi. ¿Ha nti' ma cha' clyaá ma jil'i ycuil' Ndyosi cha' ná chcube' ma ca bilyaa? Ná taca jil'i ma jua'a. ³⁴Bi' cha' ta na' jil'i ñati 'na cha' caa ca slo ma; masi ngu' nu laca tu'ba 'na, masi ngu' nu jlo ti' cha' jna', masi ngu' mstru nu cuentya jna', ta na' jil'i ngu' cha' caa ngu' ca slo ma. Jlo ti' na' cha' tyaaala tsa cu'ma; cujuui ma jil'i xi ñati bi', cujuil' ca'a ma jil'i xi xa' la ñati bi' lo crusi, quijil' ma jil'i xi xa' la ñati bi' lo'o reta. Masi ne' laa jil'i ma, cua'ni lya' tsa ti' ma jil'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu culo'o ma jil'i ngu' bi', cha' ná tyanu ngu' bi' quich'i tyi ma tsiya' ti. ³⁵Bi' cha' lacua, tyanu qui'ya jil'i ma xqui'ya cha' cua ndyujuii jyo'o cusu' jil'i ma jil'i quiña'a tsa ñati nu nchcui' cha' liñi tya sa'ni la, tya lo'o ngujuii Abel nu ngua tya clyo la, ña'a cuayá' nu ngujuii Zacarías sñi' Berequías. Nu jyo'o Zacarías ni, cua ndyujuii ngu' jil'i yu su ndu yu ne' laa, ca su laja cla'be to' mesa su ndyaqui msta, nu lo'o cua tsa ti yu ni'i su tacati tsa. Stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya laca si ycuil' ca ma cua ndyujuii ma jil'i jyo'o cusu' bi', cha' la cui' cha' cuxi bi' ntsu'u tyiquee ma juani. ³⁶Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' bilya cajaa ma lo'o tlyu tsa cha' cuxi caca jil'i cu'ma ngu' nasiyu nde xqui'ya qui'ya nu ndyanu jil'i ma.

**Ngusi'ya tsa Jesús xqui'ya
quich'i Jerusalén**

³⁷iTya'nā tsa cu'ma ngu'
Jerusalén! Tucui tsa cha' ntsu'u

jil'i ma. Tya sa'ni la ndyujuii ma jil'i ñati nu ngua'a lo ycuil' Ndyosi cña jil'i, masi ngujui'i ma quee jil'i ngu' nu laca tu'ba jil'i Ni. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' jil'i ma cha' ná ca cuxi jil'i ma. Ñi'ya nti' sca su'u nu nxuti'l' jil'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a ngua ti' na' cua'ni na' lo'o ma; pana ná nda ma chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁸Bi' cha' xñi'l' ti tyanu quich'i tyi ma juani. ³⁹Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' nga'aa ña'a ma 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo lo'o chcui' ma cha' 'na: “Tso'o tsa ndyu'ni ycuil' Ndyosi lo'o ñati nu lijya chacuayá' jil'i ycuil' nu Xu'na na”, ñacui ma li'.

Ngulala ti cati laa tonu

24 Lo'o li' ndu'u Jesús ne' laa tonu bi'; na cua tyaa ti, lo'o lye tsa nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu lo'o yu cha' jil'i laa tonu bi', cha' tso'o tsa ña'a lcaa ni'l' nu cuentya jil'i laa bi'. ²Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Ña'a tso'o ma jil'i lcaa cha' nu ntsu'u jil'i laa tonu re —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' tye laa re cati ña'a cuayá' ni sca quee nu ntsu'u sii' laa re, nga'aa tyanu bi' hichu' tya'a.

Cha' ti'i nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³Li' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos. Ca bi' ndyaca'a Jesús, lo'o li' cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o yu, nchcuane ngu' jil'i:

—Cuacha' nu'u jil'i cua, ¿ni jacua' caca cha' cuxi bi' jil'i laa tonu bi'? Lo'o jua'a, ¿ñi'ya caca cha' lo'o caa nu'u, nu lo'o cua tye ti chalyuu? —nacui ngu' bi' jil'i.

⁴Li' ngulu'u la xi Jesús ji'i ngu' bi':
—Cua'ni tii ti' ma, cui'ya ma
cuentya cha' ná tucui cñilo'o
ji'i ma —nacui—. ⁵Nde loo la caa
tyuu tya'a ngu' cuiñi nu ñacui cha'
cuentya jna' lijya ngu'. “Cristo laca
na'”, ñacui ngu' bi' ji'i ma, lo'o jua'a
cñilo'o ngu' ji'i quiña'a ñati nu jlya
ti' cha' bi'. ⁶Tyempo bi' cañi cha'
nxuu tya'a ngu' nasiyu re lo'o ngu'
xa' nasiyu, lo'o jua'a caja cha' ji'i ma
cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu tyijyu'.
Ná cutsji ma li'. Ntsu'u cha' caca
jua'a, pana tya lyiji tye chalyuu li'.
⁷Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu'
chaca tsu', lo'o jua'a xuu tya'a ñati
sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi
tlyu. Li' caja jbi'ña ji'i ngu', caa
quicha nu xñi ji'i lcaa ngu', lo'o jua'a
tyuu se'i clyacui chalyuu li'. ⁸Pana
lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana
ti cha' chcube' ñati chalyuu, si' na
cua ndye chalyuu li'.

⁹Nu lo'o xana cha' cuxi bi', tejeja'
ngu' ji'i ma cha' xcube' ngu' ji'i ma,
hasta ña'a cuayá' nu cujuui ngu'
ji'i ma, cha' ntsu'u ngu' tyucui ña'a
chalyuu nu caca ti' ti' ngu' ña'a
ngu' ji'i ma xqui'ya na'; ¹⁰bi' cha'
tyuu tya'a ngu' tya'a ma caca taja
ti' ngu' jna', nga'aa talo ngu' cha'
xñi la ngu' cha' 'na li'. Lo'o jua'a
ntsu'u ngu' tya'a ma nu cujuui cuañi'
ngu' ji'i tya'a ma ya' ngu' cuxi, jua'a
ntsu'u ngu' tya'a ma nu caca ti' ti'
ngu' ña'a ngu' ji'i xa' la ngu' tya'a
ma li'. ¹¹La cui' jua'a tyu'u tucua
quiña'a ngu' cuiñi, nu laca tu'ba
ji'i ycu'i Ndyosi, ñacui ngu'. Cñilo'o
ngu' bi' ji'i tyuu tya'a ma, cu'ma nu
laca ma ñati 'na. ¹²Quiña'a tsa cha'
cuxi caca, ña'a cuayá' nu quiña'a
tsa ngu' tya'a ma nga'aa cuañi

tya'na ti' ngu' ji'i xa' la ngu' tya'a
ma. ¹³Pana ná cube ti' ma, lcaa
cu'ma nu talo tyiquee ma ji'i cha'
cuxi bi', cua'ni lya'a na' ji'i cu'ma li',
ña'a cuayá' nu tye chalyuu —nacui
Jesús—. ¹⁴Ntsu'u cha' culu'u ma
cha' jna' ji'i ñati, lcaa cha' tso'o
nu nchcui' na', ñi'ya caca lo'o laca
ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati;
ntsu'u cha' chcui' ma cha' bi' lo'o
ñati tyucui ña'a chalyuu, cha' caca
cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi' nde lcaa
nasiyu. Lo'o li' tye chalyuu.

¹⁵Jyo'o Daniel nu ngua tu'ba
ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni ni, cua
nchcui' yu cuentya ji'i sca na nu
suba' tsa, nu cua'ni ñu'u ji'i lcaa
na lubii. (Caca cuayá' ti' cu'ma ji'i
cha' bi' nu lo'o chcui' ma lo quityi
re.) Nu lo'o ña'a ma cha' ndu na
suba' bi' ca su tacati tsa ne' laa
tonu bi' —nacui Jesús—, ¹⁶li' ca
cuayá' ti' ma cha' tso'o la si xna
lcaa ma nu ndi'i ma nde loyuu su
cuentya Judea, xna ma cha' tyu'u
cuatsi' ma laja ca'ya. ¹⁷Si ndu ñati
que ni'i ji'i tsá bi', nga'aa ta tyempo
tyatí ngu' ni'i cha' culo ngu' yu'ba
nu ntsu'u ji'i ngu'; nga'a cha' ca'ya
clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna
clya ngu' li'. ¹⁸Lo'o jua'a si ntsu'u
ngu' ne' quixi', nga'aa ta tyempo
ji'i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa ngu'
nde to' tyi ngu', cha' squi'ya ngu' te'
quicha' ji'i ngu'; nga'a cha' xna clya
ngu' bi' li'. ¹⁹Lo'o jua'a tya'na tsa
caca ji'i nu cuna'a tana lo'o tyalaa
tsá bi', tya'na tsa ngu' cuna'a nu
ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati'
li'. ²⁰Tso'o si jña ma cha' ji'i ycu'i
Ndyosi cha' ná ntsu'u cha' xna
ma lo'o caca tyempo tlya', cha' ná
ntsu'u cha' xna ma tsá ta'a nu ndi'i

cña' ngu'. ²¹Tyempo lo'o lye tsa chcube' ngu' caca bi', nu lo'o ntsu'u cha' xna ma li'; bilya chcube' ñati chalyuu jua'a tya lo'o ngüiñá ycuí' Ni chalyuu hasta juani, lo'o jua'a nga'aa si'i jua'a chcube' ñati tyempo ca nde loo la. ²²Pana cua nacui ycuí' nu Xu'na na cha' xti ti tsá caca tyempo nu chcube' ngu' jua'a; si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyáá ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana tya'na ti' ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsá caca tyempo cuxi bi'.

²³Nu lo'o caca tyempo bi', si ñacuí ngu': "Ña'a ma ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde"; jua'a si ntsu'u ngu' nu hcui' ndi'ya: "Cua ndyalaa Cristo quichi jua", ná taquiya' ma ji'i cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' li', ²⁴cha' Cristo cuiñi caca nu bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi ngu' cuiñi nu hcui' cha' tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi laca ycuí' ca ngu', nu cuiñi ti cua'ni cha' tlyu cha' cube tsa ti' xa' ñati; cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' nti' ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i ma, lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycuí' Ndyosi ji'i. ²⁵Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i ma juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', ²⁶cha' ná cua'a jyaca ma ji'i ngu' si ñacuí ngu': "Tsa na slo Cristo. Nga'a ycuí' yu ne' quixi' jua juani." Ná tsa ma lo'o ngu' li'. Ná taquiya' ma ji'i ngu' si ñacuí ngu' ji'i ma: "Cuaana ti ndi' yu ne' ni'i jua juani". Ná xñi ma cha' nu hcui' ngu' bi' tsiya' ti. ²⁷Ni'ya laca lo'o ndyubii xee tyi'yu tyucui ña'a nde cua, ña'a lcaa ñati ji'i li'; jua'a caca lo'o caa na' chaca quiya', la cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. ²⁸Nu lo'o

ntsiya sca na tyucu, hora ti tyalaa culexu slo.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa ycuí' nu cua lijya cha' caca ñati

²⁹Nu lo'o cua ndye tsá nu nga'a cha' chcube' ngu', li' yala ti caca talya ña'a xee cuichaa, lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'. Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua ca lo yuu, lo'o jua'a xquiña Ni lcaa na nu ntsu'u nde cua. ³⁰Li' nde cua tyu'u tucua cuayá' nu sta na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Lye tsa caca xñi' ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i cua ña'a ca quichi tyi ngu', xi'ya tsa ngu' li'. Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na cha' lijya na' laja coo nu ndubi tsa ña'a; lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caa na' li'. ³¹Nu lo'o lye cañi cui' hcua, li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xca 'na cha' caa xca bi', cha' xuti' se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycuí' Ni ji'i; macala su ndi'i ngu' tyucui ña'a chalyuu tyu'u ngu' caa ngu' li'.

³²Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na lo'o ña'a na yaca, masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca' bi'; jlo ti' na cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo li'. ³³Lo'o jua'a, lo'o ña'a ma cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ma tsá, li' ca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala ti tyempo lo'o tye cha' re. ³⁴Cha' liñi hcui' na' lo'o ma juani, cha' bilya cajaa lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani lo'o caca cha' nu cua nchcui' na' ji'i tsá. ³⁵Masi tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, masi tye chalyuu re, pana ná tye tsiya' ti cha'

nu nchcui' na' re, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

³⁶Pana tsā bi' ni, ni sca ñati ná jlo ti' ni tsā caca, ni hora caca bi'. Ni xca jil'i ycui' Ndyosi ná jlo ti' ngu', ni na' nu laca nu sca ti Sñi' ycui' Ni, ná jlo ti' na'; sca ti ycui' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi'.

³⁷Ñi'ya ngua lo'o nguti'i jyo'o Noé chalyuu nu ngua sa'ni, jua'a caca tsā nu caā na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ná ca cuayá' ti' ñati ni tsā caca bi'. ³⁸Ñi'ya ngua tyempo jil'i Noé bi', nu lo'o bilya ca'ya tyo clyaa, jua'a caca tsā bi'. Ndi'ya ngua sa'ni: ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; ná ntsu'u cha' ngulacua ti' ngu' tsiya' ti, ngua ti' ngu', hasta ña'a cuayá' nu ndyatí Noé bi' ne' yaca ni'i jil'i. ³⁹Ná ngua tii ngu' hasta ña'a cuayá' nu nguxana ngua'ya tyo clyaa. Li' ndye cha' jil'i lcaa ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' jil'i ycui' Ndyosi. La cui' jua'a caca tsā lo'o caā na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná ca tii ngu' ni tsā caca bi'. ⁴⁰Nu tsā bi' ni, si nga'a tucua tya'a ñati ne' quixi' cha' cua'ni ngu' cña, li' tyaa lo'o xca jil'i ycui' Ndyosi jil'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'; ⁴¹jua'a tsā bi' si nga'a tucua tya'a nu cuna'a sca ni'i cha' coo ngu', li' tyaa lo'o xca jil'i ycui' Ndyosi jil'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'.

⁴²Bi' cha' cua'ni tii ti' mā, cha' ná jlo ti' mā tsiya' ti ni tsā laca nu caā ycui' nu Xu'na mā. ⁴³Ñi'ya nti' sca xu'na ni'i si cua ngua tii yu ni hora nde talya caā sca nu cuaana to' tyi yu. Ná tyiquee' cua tii ti' ti' yu nga'a yu ni'i jil'i yu li', cha' ná ta yu

chacuayá' tsiya' ti tyatí nu cuaana bi' ne' ni'i jil'i yu li'. ⁴⁴Lo'o jua'a lcaa tsā ntsu'u cha' tii ti' tyil'i mā chalyuu, cha' ná tyiquee' tsa tsiya' ca tyu'u tucua na' caā na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. ¿Ñi'ya cua'ni mā si ná ndi'i mā tii ti' ti' mā li'?

Cuii jil'i msu tso'o lo'o msu xña'a

⁴⁵¿Ha ntsu'u ngu' cu'mā nu tyucui tyiquee mā ntaja'a mā cua'ni mā cña 'na? Ndi'ya cua'ni mā lacua: Sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña jil'i yu cha' caca yu loo ne' ni'i jil'i xu'na yu; culo xu'na yu cña jil'i yu cha' xacu yu jil'i lcaa ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ⁴⁶Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caā xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu jil'i yu. ⁴⁷Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu jil'i msu bi' li', cha' caca yu loo jil'i lcaa cña nu ntsu'u jil'i xu'na yu bi'. ⁴⁸Pana sca msu nu xña'a ni, masi ntsu'u cña nu ngulo xu'na yu jil'i yu, ná ndube ti' yu; “Tiya' tsa caā xu'na na'”, culacua ti' yu, bi' cha' hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu. ⁴⁹Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu, cua'ni tyaaala yu jil'i tya'a msu yu; tsa yu cacu yu, tsa yu co'o yu lo'o tya'a cu'bi ti yu li'. ⁵⁰Lo'o li' caā xu'na msu xña'a bi' sca tsā lo'o ná tii yu bi' li', cha' ná jlo ti' msu bi' ni hora tyu'u tucua xu'na yu chaca quiya'. ⁵¹Li' lye xcube' xu'na yu jil'i msu xña'a bi', ña'a cuayá' nu cajaa msu bi'; culo xu'na yu cña jil'i msu bi', cha' tsa yu ca bilyaa su lye tsa nchcube' ngu', ca su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'a ndacu tsa la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'.

Stu'ba ti tsaa yu lo'o ngu' cuiñi nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'.

Cuii ji'i tii tya'a nu cuna'a cuañi'

25 'Ta na' chaca cha' lo'o ma cha' ca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Ndyaa tii tya'a nu cuna'a cuañi' ca to' tyi sca nu cuna'a nu laca cuxii ji'i ngu'; ntsu'u candil ji'i ca ta'a tii tya'a ngu', cha' jatya ngu' ji'i cutsii. ²Tonto xi nclacua ti' ca'yu tya'a nu cuna'a bi', masi tso'o la nclacua ti' nu chaca ca'yu tya'a ngu' cuna'a bi'. ³Nu cuna'a tonto bi' ni, lo'o candil ji'i ngu' ndya'a ngu', pana ná lo'o setye cha' tyu'u ne' candil bi', cha' tyu'u xee ji'i. ⁴Lo'o nu chaca ca'yu tya'a ngu' cuna'a nu tso'o ti nclacua ti', lo'o candil ndya'a ngu', cuati lo'o caatyá setye ndya'a ngu'. ⁵Lo'o li' tyiquee' tsa ntajatya ngu' ji'i nu cutsii bi'; ngua'ya tsa xcalá ngu', ngujua' ngu' li'. ⁶Cla'be talya tsiya' ti nguañi ngusi'ya sca ñati: “Cua lijya cutsii juani”, nacui. “Tyu'u clya ma nde liya' cha' tsaa ma tyacua tya'a ma lo'o yu, cha' tyaa lo'o ma ji'i nde ni'i.” ⁷Hora ti ngue ti' lcaa ngu' cuna'a bi' li', ngusi'yu ngu' nchcubi' ntucua lo mecha ji'i candil ji'i ngu', lo'o cua su'ba ti ngu' xa' setye ne' candil bi'. ⁸Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a tonto bi' ji'i setye. ¿Ma caja bi'? Li' ngüijña ngu' bi' ji'i tya'a ngu': “Ta ma xi setye ji'i cuare, cha' cua tyubi' ti candil ji'i cua”, nacui ngu' tonto bi'. ⁹“Setye nu ntsu'u ne' caatyá ji'i cua, ná tyu'u scua ji'i ca ta'a na cha' tyu'u ne' candil ji'i lcaa na”, nacui ngu' cuna'a bi'. “Tso'o la yaa clya ma ca tienda cha' cui'ya ma la xi.” ¹⁰Laja lo'o ndyaa ngu' cuna'a

tonto bi', cha' cui'ya ngu' la xi setye, li' ndyalaa cutsii. Nu ngu' cuna'a nu cua laca ngua'ni cho'o candil ji'i ngu' ni, ndyaa ngu' nde ni'i ji'i cuxii lo'o cutsii bi', cha' cacu ngu' slo; hora ti ndyacu' toni'i li'. ¹¹Ca tiya' la xi ndyalaa ngu' cuna'a tonto bi'. “Cua ndyalaa cuare juani”, nacui ngu'. “Xaala clya toni'i cha' tyaa ya nde ni'i su ndi'i ma cua”, nacui ngu' ji'i cutsii. ¹²Li' nguxacu' cutsii cha' ji'i ngu' cuna'a tonto bi': “Ná nslo na' ji'i ma tsiya' ti, ná jlo ti' na' ti ñati laca cu'ma”, nacui nu cutsii bi' ji'i ngu' li'.

¹³Tya nchcui' la xi Jesús lo'o ngu' li':

—Bi' cha' tii ti ti' tyi'i ma lcaa hora, cha' ná jlo ti' ma ni tsa ni hora caa na' chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

Cuii ji'i sna tya'a msu lo'o cñi

¹⁴Lo'o jua'a, ta na' chaca cha' lo'o ma, cha' ca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Cua tsaa ti sca nu culiya' tyijyu', bi' cha' ngusi'ya yu ji'i ca ta'a msu ji'i, cha' caa ngu' slo. Li' nguxtyanu xu'na ngu' xi cñi ji'i scaa msu bi', cha' cua'ni ngu' cña lo'o cñi bi' cuentya ji'i ycuí' nu culiya' bi'.

¹⁵Nda nu cusu' ca'yu mil cñi plata ji'i msu nu yaa tya clyo, lo'o jua'a nda yu tucua mil ji'i chaca msu, lo'o jua'a nda yu sca mil ji'i chaca msu, cha' jlo ti' xu'na ngu' ñi'ya caca ji'i scaa msu bi' cua'ni cña lo'o cñi bi'. Li' ndu'u xu'na ngu', ndyaa tyijyu'. ¹⁶Hora ti ndyaa msu nu ntsu'u ca'yu mil cñi plata

ji'i, ngüi'ya yu yu'ba lo'o cñi bi'. Li' ndyuju'i' yu yu'ba bi', ngua'ni yu ngana ña'a cuayá' nu ngujui chaca ca'yu mil cñi plata ji'i. ¹⁷Lo'o jua'a ngua'ni chaca msu nu ntsu'u tucua mil cñi plata ji'i, ngua'ni yu ngana ña'a cuayá' nu ngujui chaca tyucuaa mil cñi plata ji'i yu. ¹⁸Pana nu msu nu ntsu'u sca mil ti cñi plata ji'i ni, ngulu yu sca tyuu ne' yuu, ngusu'ba cuatsi' yu cñi ji'i xu'na yu ne' yuu bi' li'.

¹⁹Tyiquee' ndyaa xu'na msu bi', lo'o li' ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya'. Li' ngusi'ya yu ji'i ca ta'a msu bi', cha' caa ngu' slo, cha' ca cuayá' ti' ycu'i' ni cña ngua'ni ngu' lo'o cñi ji'i. ²⁰Clyo ndyalaa msu nu nda xu'na ca'yu mil cñi plata ji'i. "Xu'na", nacui' msu bi', "nda nu'u ca'yu mil cñi 'na, lo'o nu juani cua ngujui la chaca ca'yu mil cñi 'na, nu lo'o cua ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'u". ²¹"Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'u", nacui' xu'na msu bi' ji'i. "Sca msu tso'o laca nu'u, cha' tso'o tsa ndaquiya' nu'u ji'i cha' 'na. Sca cña sube ti nda na' jinu'u tsubi', pana ta na' cña nu cua tlyu la jinu'u, cha' cua'ni nu'u nde loo la. Stu'ba ti tyi'i nu'u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u lo'o na'", nacui' xu'na bi' li'. ²²Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na tucua mil cñi plata ji'i. "Xu'na", nacui' msu bi', "nda nu'u tucua mil cñi plata 'na, lo'o nu juani cua ngujui la tya tyucuaa mil cñi 'na cha' ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'u". ²³"Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'u", nacui' xu'na msu bi' ji'i yu. "Sca cña sube ti nda na' jinu'u tsubi', pana ta na' chaca cña nu cua tlyu la jinu'u, cha' cua'ni nu'u nde loo la. Stu'ba ti tyi'i nu'u slo na',

cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u lo'o na'", nacui' xu'na yu li'. ²⁴Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na sca mil cñi ji'i yu. "Xu'na", nacui' msu bi', "jlo ti' na' cha' ñati' tiji tsa laca nu'u, cha' ndu'ni nu'u clacua masi xa' ñati' ngua'ni cña bi'; jua'a nscua' nu nchcuá' xa' ñati', bi' laca nu caja jinu'u. ²⁵Bi' cha' ndyutsii na', lo'o li' ndyaa na' nguxatsi' na' cñi jinu'u ne' yuu. Nde laca cñi jinu'u lacua." ²⁶Ngua ñasi' xu'na lo'o msu bi' li'. "Sca msu xña'a laca nu'u", nacui' xu'na ji'i msu bi'. "Taja tsa nu'u", nacui'. "Nacui' nu'u cha' jlo ti' nu'u ñi'ya nu ndu'ni na', cha' nxuti'i na' ltya masi ná ndyataa na' nscua'; lo'o jua'a tyaa lo'o na' ji'i" nscua' masi ná ngua'ni na' cña ji'i", nacui' nu'u. ²⁷¿Ni cha' ná nda nu'u cñi 'na ji'i xa' ñati' lacua, cha' cua'ni ngu' cña lo'o? Li' chca'a sñi' cñi bi' jna', cha' tya nu'u jna' lo'o ndyalaa na' chaca quiya'. ²⁸Tso'o la xñi mā nu sca ti mil nu ntsu'u ya' yu re, ta mā ji'i msu nu ntsu'u tii mil ji'i juani. ²⁹Jua'a laca lo'o ñati' nu ntsu'u xi cha' ji'i, tya ta na' quiña'a la cha' ji'i ñati' bi', cha' quiña'a la cha' tso'o tyu'u ji'i ngu' bi'; pana ñati' nu xixi ca cha' ntsu'u ji'i, si ná nti' ngu' cua'ni ngu' cña lo'o, hasta xlyaa' na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'i ngu' li'. ³⁰Nu juani tsa lo'o mā ji'i msu xña'a re, cha' xcuaa mā ji'i yu ca bilyaa, su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'a lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu', cha' lye tsa nchcube' ngu' caju."

**Cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa
lo ñati' chalyuu**

³¹'Nu lo'o tyaa' na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati, caa na'

cha' caca na' loo tsiya' ti jil'i ñati. Stu'ba ti caa na' lo'o lcaa ngu' xca 'na, lo'o li' tyaca'a na' su tlyu su cua cua la xi, sca se'i su ndubi tsa ña'a laca bi'. Ca bi' cua'ni cuayá' na' jil'i lcaa ñati li'. ³²Ntsu'u cha' tyu'u ti'i se'i ti lcaa ñati tsiya' ti tyucui ña'a chalyuu; ca slo ycu'i na' tyu'u ti'i ngu', cha' cua'ni cuayá' na' jil'i ngu'. Li' sa'be tya'a na' jil'i ngu'. La cui' ñi'ya nu ndu'ni ñati nu ña'asi jil'i xlya', jua'a cua'ni na'; sca tsu' tyi'i ña'a latya xlya' jil'i ngu', chaca tsu' tyi'i ña'a latya chivo jil'i ngu'. ³³Jua'a cua'ni na', cha' la'a tsu' cui' 'na tyi'i ña'a tsaca taju ñati 'na, ñi'ya ndi'i xlya' bi'; la'a tsu' coca su tyucua na', ca bi' tyi'i lcaa ñati cuxi, ñi'ya ndi'i chivo bi'. ³⁴Ca li' lo'o caca na' loo tsiya' ti, chcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'i la'a tsu' cui' 'na: "Tyaa ma ca su ntucua ycu'i Ni nu laca loo, lcaa cu'ma nu tso'o tsa nti' ycu'i Ndyosi Sti na' ña'a Ni ji'i ma, cha' cua ngua'ni cho'o ycu'i Ni su tyi'i ma slo Ni, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu. ³⁵Cu'ma ni, cua nguxacu ma 'na lo'o ntyute' na' nguti'i na' nde chalyuu; nu lo'o ngüityi na' hitya, cua nda ma hitya ndyi'o na' li'; masi ná ndyuloo ma 'na, pana cua nda ma to' tyi ma cha' nguti'i na' li'; ³⁶lo'o quichi' ti na' su nguta'a na' chalyuu, cua nda ma late' ndyacu' na' li'; lo'o ngua quicha na' nde chalyuu, cua yaa na'a ma 'na li', nguxtyucua ma 'na; lo'o nga'a na' ne' chcuá, ná ndyutsi ma ndyaa ma slo na' li'." Jua'a ñacu'i na' lo'o caca na' loo. ³⁷Li' xacu'i ngu' nu lubii tyiquee cha' jna': "Xu'na, ¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? ¿Ni jacua' nguxacu ya jinu'u? ¿Ni

jacua' nda ya hitya ndyi'o nu'u cha' ngüityi nu'u hitya? ³⁸¿Ni jacua' nda ya su nguti'i nu'u masi ná ndyuloo ya jinu'u? ¿Ni jacua' nda ya late' ndyacu' nu'u lo'o nguta'a quichi' ti nu'u? ³⁹¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'u lo'o ngua quicha nu'u? ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'u lo'o nga'a nu'u ne' chcuá? Ná jlo ti' ya, Xu'na." ⁴⁰Lo'o li' na' nu laca na' loo tsiya' ti, chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' lo'o nguxtyucua ma jil'i sca ngu' tya'a na' nu ntsu'u cha' jil'i lo'o na', masi nguxtyucua ma jil'i sca ngu' ti'i ti, bi' tyempo ngua lo'o nguxtyucua ma 'na".

⁴¹'Lo'o li' chcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'i la'a tsu' coca 'na: "Tyu'u ma liya', cu'ma nu ná ntsu'u su tyi'i ma slo ycu'i Ndyosi. Yaa clya ma ca su ná tye tsiya' ti cha' ndyaqui quii', cha' stu'ba ti tyi'i ma lo'o nu laca xu'na cuiñaja lo'o lcaa xca ji'i, lcaa cui'i cuxi; cuentya ji'i nu cuiñaja bi' nguxtyu'u ycu'i Ni quii' bi'. ⁴²Cu'ma ni, ná nda ma na cacu na' tsiya' ti lo'o ntyute' tsa na' nguti'i na' nde chalyuu; ná nda ma hitya co'o na' lo'o ngüityi na' hitya li'; ⁴³ná nda ma su tyi'i na' slo ma li', cha' ná ndyuloo ma 'na; ni ná nda ma late' cacu' na' lo'o quichi' ti na' nguta'a na' li'; ná ndyaa na'a ma 'na lo'o ngua quicha na', ni ná ndyaa ma slo na' lo'o nga'a na' ne' chcuá." ⁴⁴Li' xacu'i ngu' nu cuxi tyiquee cha' jna' cha' laca na' loo: "Xu'na", ñacu'i ngu' bi', "¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? Nu lo'o ngüityi nu'u hitya, nu lo'o quichi' ti nu'u nguta'a, nu lo'o quicha nu'u, nu lo'o nga'a nu'u ne' chcuá, ¿ni jacua' ná

nguxtyucua ya jinu'u? Ná jlo ti' ya cha' bi'." ⁴⁵Lo'o na' cha' laca na' loo, li' chcu' na' chaca quiya' lo'o ngu' cuxi bi': "Cha' liñi nchcu' na' lo'o mā juani, cha' ná nguxtyucua mā jil'i ni sca ngu' ti' nu ntsu'u cha' jil'i lo'o na', bi' cha' nacui na' cha' ná nguxtyucua mā 'na tsiya' ti'". ⁴⁶Lo'o li' tyaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' chcub' ngu'; pana ngu' nu lubii tyiquee ni, caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti' jil'i ngu' bi'.

Cuaana ti ngüñi cha' jil'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' jil'i Jesús

26 Lo'o cua ndye nchcu' Jesús lcaa cha' bi', li' nchcu' xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi':

²—Jlo ti' mā cha' tucua ti tsa lyiji cha' caca ta'a sji jil'i ta'a pascua, lo'o li' tejeya' ngu' xña'a jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Tyaa lo'o ngu' 'na cha' cujuui ngu' 'na lo crusi li'.

³La cui' tyempo nu nchcu' Jesús, li' ndyu'u ti' tyuu tya'a sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' jil'i ngu' judío; ndyu'u ti' ngu' slo Caifás nu laca xu'na lcaa sti jo'ó jua. ⁴Li' ngua'ni stu'ba ngu' cha' jil'i ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' tejeya' ngu' jil'i Jesús cuaana ti, cha' cujuui ngu' jil'i.

⁵—Pana ná tso'o tejeya' na jil'i yu tsa ta'a —nacui ngu' bi'—. Ca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'i ta'a, lo'o tlyu tsa cha' cusu' caca bi' li' —nacui ngu' bi'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

⁶Ngua sca tsa nga'a Jesús nde quich Betania, to' tyi Simón nu

ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' yu. ⁷Li' ndyalaa sca nu cuna'a slo Jesús nu ndya'a lo'o jil'i sca caatya quee alabastro nu tso'o tsa ña'a; ngutsa'a caatya bi' ntsu'u setye tyixi xtyi' nu quiña'a tsa nga'a. Li' ngusalú nu cuna'a bi' setye lo xlya hique Jesús su ntucua yu to' mesa. ⁸Lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu ñi'ya nu ngua'ni nu cuna'a bi', ngua ñasi' ngu' jil'i nu cuna'a bi' li'.

—¿Ni cha' ngusalú ñu'u ti nu cuna'a cua setye bi'? —nacui ngu' bi'—. ⁹Quiña'a tsa nga'a setye bi'. ¿Ni cha' ná ndyujui' ngu' jil'i cha' caja cña ta jil'i ngu' ti'i? —nacui ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi'.

¹⁰Lo'o ngua tii Jesús cha' nu ngua'ya hique ngu' bi', nchcu' lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ñasi' mā jil'i nu cuna'a re? —nacui Jesús jil'i ngu' bi' li'—. Sca cha' tso'o tsa ngua'ni nu cuna'a re lo'o na'. ¹¹Lcaa tsa ndi'i ngu' ti' lo'o mā nde chalyuu cha' xtyucua mā jil'i ngu', pana cua tye ti tsa nu tyi' na' lo'o mā. ¹²Cua ngusalú nu cuna'a re setye lo na', masi tya lyiji cajaa na', cha' cua'ni cho'o tyucui ña'a na' cha' tyatsi' na'. ¹³Cha' liñi chcu' na' lo'o mā juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'a chalyuu, ca bi' cuna ngu' lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re.

Ndyujui' Judas cresiya jil'i Jesús jil'i ngu' nu laca loo

¹⁴Lo'o Judas Iscariote ni, tya'a ndya'a yu lo'o nu chaca tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús, ndu'u yu ndyaa yu slo sti jo'ó nu laca loo li'.

¹⁵—¿Ni tsa lo cñi ta mā caya' 'na si culu'u na' tyucuij jil'i mā, cha' tsaā mā tejeya' mā jil'i nu Jesús bi'? —nacui Judas jil'i sti jo'ó bi'.

Li' nda ngu' calaa tyii tya'a cñi plata jil'i Judas bi'. ¹⁶Lo'o li' ncl yana yu ñi'ya caca xtyucua yu jil'i ngu' bi', ni jacua' caca jil'i yu cha' cuaana ti culu'u yu tyucuij jil'i ngu', cha' tsaā ngu' su nga'a Jesús.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sij lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi'

¹⁷Lo'o ngua tsa clyo jil'i ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scuā tiye' ndya', li' ñaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i slo Jesús. Ndi'ya nchcuane ngu' jil'i li':

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya cha' cacu na sij nu cuentya jil'i ta'a pascua? —nacui ngu'.

¹⁸—Tsaā mā lquichí ca su ndi'i tya'a tso'o na' bi'. Ndi'ya chcuí' mā lo'o: “Nacui mstru jil'na cha' cua ngulala ti hora jil'i. Lo'o juani nti' ycuí' nu cusu' bi' cacu sij cuentya jil'i ta'a pascua ca tonil'i jinu'u lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.”

¹⁹Li' ndu'u ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ndyaa ngu' lquichí, ngua'ni ngu' lcaa cña nu cua ngulo Jesús jil'i ngu'; ngua'ni cho'o ngu' lcaa na nu cua'nijo'o jil'i ngu' cha' cacu ngu' sij cuentya jil'i ta'a pascua.

²⁰Lo'o cua ngusij, li' ndyalaa Jesús ni'i bi'. Li' ndyaca'a ycuí' lo'o ca ta'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i to' mesa, ndyu'ni ngu' sij. ²¹Laja li' nguxana nchcuí' Jesús lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' nchcuí' na' lo'o mā juani, cha' ntsu'u tsaca cu'mā nde nu cujuí' cresiya 'na jil'i ngu' xña'a.

²²Xñi'i tsa ti' ngu' ngua lo'o ndyuna ngu' cha' bi'. Li' nguxana ngu' nchcuane ngu' jil'i Jesús:

—¿Ha na' nu tā jinu'u ya' ngu' xña'a, Xu'na? —nacui tsaca yu jil'i Jesús.

—¿Ha na'? —nacui chaca yu li'.

Lo'o jua'a nacui xi xa' la ngu'.

²³Nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' li':

—Ntsu'u tsaca yu tya'a ndyacu na sij juani, nu sca ti ca'ña ndyacu yu lo'o na', bi' laca nu cujuí' cresiya 'na jil'i nu ngu' xña'a bi'. ²⁴Ñi'ya nu nscua lo quityi jil'i ycuí' Ni, jua'a nga'a cha' caca 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a, tso'o la ngua jil'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

²⁵Lo'o Judas nu ngua'ni cha' cuxi bi', lo'o yu bi' nchcuane yu jil'i Jesús li':

—Mstru —nacui Judas bi' jil'i Jesús—, ¿ha na' laca nu tā jinu'u ya' ngu' xña'a?

—La cui' nu'u —nacui Jesús jil'i Judas li'.

²⁶Laja lo'o ndyacu ngu', li' ngusñi Jesús sca xlyá, ndya xly'a'be jil'i ycuí' Ndyosi, ngusa'be jil'i xlyá bi'. Li' nda Jesús yu'be xlyá bi' jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

—Cacu mā xlyá re, cha' ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

²⁷Lo'o li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xly'a'be jil'i ycuí' Ndyosi. Li' nda vaso vino bi' jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

—Lcaa cu'mā co'o mā vino re —nacui Jesús—, ²⁸cha' ñi'ya nti' tañi na', jua'a nti' nu nde. Laca bi' sca cha' nu culu'u liñi jil'i mā cha' chaca quiya' quiñi cha' jil'i ycuí' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, nu lo'o tyalú tañi na' lo crusi. Jua'a cua'ni lyaá Ni jil'i

quiña'a tsa tya'a ma, nu lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. ²⁹Liñi tsa cha' nu chcu' na' lo'o ma juani, cha' nga'aa co'o na' vino juani, ña'a cuayá' nu tyalaa tsa bi' lo'o co'o na' ji'i stu'ba ti lo'o cu'ma slo ycu' Ndyosi Sti na', ca su ntucua ycu' Ni nu laca loo.

Chcu' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti

³⁰Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycu' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. ³¹Lo'o li' nchcu' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'ma ña'a ma 'na talya ndyi. Caca bi' ñi'ya nu nscua lo quityi ji'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nchcu' cha' bi': “Lo'o cujuui na' ji'i nu ña'asi ji'i xlya', li' xna lcaa xlya' bi', tyaa ni'”, nacui quityi bi'. ³²Pana ca tiya' la lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' nde loo la tsa'a na' nde Galilea cuentya ji'i cu'ma.

³³Li' nchcu' Pedro lo'o:

—Ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti — nacui Pedro li'—. Masi ca ta'a ngu' xna ngu' jinu'u, pana na' ni, ná xna na' jinu'u.

³⁴Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro bi':

—Cha' liñi cacha' na' jinu'u juani —nacui—, cha' nu lo'o bilya x'ya ndye'e talya ndyi, sna quiya' chcu' nu'u cha' ná nslo nu'u 'na; jua'a ñacu' nu'u ji'i ngu'.

³⁵Li' xa' nchcu' Pedro:

—Masi ntsu'u cha' cajaa na' stu'ba ti lo'o nu'u, ná chcu' na' lo'o ñati' cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro li'.

Lo'o la cui' jua'a cha' nguxacui xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús li'.

Nchcu' Jesús lo'o ycu' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³⁶Lo'o li' ndyalaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyatí ngu' ne' sca lo'o su naa Getsemaní nu nga'a ca to' quichi.

—Cua'a ma xi ndacua ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—, laja lo'o tsa'a ca nde la xi cha' chcu' na' lo'o ycu' Ndyosi Sti na'.

³⁷Li' tya ndyaa la xi Jesús lo'o Pedro lo'o tyucuaa sñi' Zebedeo. Ngua'ya sca cha' nu xñi'i tsa ti' Jesús xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti ji'i. ³⁸Li' nchcu' Jesús lo'o nu sna tya'a ngu' bi':

—Ne' cresiya 'na ntsu'u sca cha' nu xñi'i ti' na'. Nga'aa talo na' cha' xñi'i tsa ti' na'. Tyanu cu'ma nde ti, pana tii ti ti' ma tyi'i ma lo'o na'.

³⁹Li' tya ndyaa la xi yu ca nde bi' la. Nde loo ti yu ndyaa stii yu lo yuu cha' xñi'i tsa ti' yu. Li' nchcu' yu lo'o ycu' Ndyosi, ndi'ya nu nacui yu:

—Sti na', ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'i ycu' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cua'ni na' cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴⁰Lo'o li' nxyu'u yu ñaa yu su ndi'i nu ca ta'a sna ngu' bi'. Laja' tsa ngu' li'. Lo'o li' nchcu' yu lo'o nu Pedro bi':

—¿Ha ná nchca talo nu'u ni sca hora ti nu tii ti ti' nu'u tyi'i nu'u lo'o na'? —nacui Jesús ji'i—. ⁴¹Tii ti ti' ma tyi'i ma juani lacua, cha' chcu' ma lo'o ycu' Ndyosi cha' ná tyijiloo nu cuiñaja ji'i ma. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee ma ntaja'a ma

cua'ni mā cña re 'na, pana ná tyu'u scua juersa jil'i mā, yala tsa ndyaja' mā.

⁴²Li' xa' ndyaa Jesús, nchcui' lo'o ycu'i Ndyosi chaca quiya':

—Sti na' —nacui' yu jil'i Ni—, si ná ntsu'u xa' ña'a nu cua'ni na' cña jinu'u, tso'o la si chcube' na' lacua, cha' nti' na' cua'ni na' lcaa cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³Li' xa' nxyu'u yu ñaa yu slo ngu' bi'; lo'o li' na'a yu jil'i ngu' cha' laja' ngu' chaca quiya', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. ⁴⁴Lo'o li' nguxtyanu yu jil'i ngu' bi', ndyaa yu nchcui' yu lo'o ycu'i Ndyosi chaca quiya'; la cui' ti cha' nu nchcui' yu tya tsa la nchcui' yu chaca quiya'. Nu nchca sna quiya' nchcui' yu lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu. ⁴⁵Lo'o li' nguxtyu'u yu ñaa yu slo ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

—¿Ha tya laja' mā? —nacui' Jesús jil'i nu ngu' bi' li'—. ¿Ha bilya tyaala' xcalá mā? Que ti' mā juani, cha' cua ndyalaa hora nu xñi ngu' cuxi 'na, na' nu cua nda Ni 'na liyya cha' caca na' ñati; ⁴⁶tyatu mā cha' tyaa na, cha' cua ndyalaa yu nu ta 'na ya' ngu' cuxi bi'.

Ndyaa lo'o ngu' jil'i Jesús preso

⁴⁷Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, li' ndyalaa Judas slo. La cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús laca nu Judas bi'. Lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la ñati liyya lo'o yu, nu ntsu'u maxtyi cusu'u ya', nu ntsu'u yaca ya'; liyya ngu' tyaala bi' cña nu ngulo sti jo'ó nu laca loo, la cui' jua'a cña nu ngulo lcaa ngu' cusu' nu laca loo liyya ngu'. ⁴⁸Lo'o Judas ni, bi' laca nu cua ta ti jil'i Jesús ya'

ngu' tyaala bi'. Cua ndacha' yu jil'i ngu' cua tsa la: “Sca ti yu nu cacu na' saca' lo'o chcuicha' na' jil'i yu, jil'i bi' xñi mā”. Jua'a nacui' yu jil'i ngu', ⁴⁹bi' cha' ndyaa Judas bi' ca su ndu Jesús cha' chcuicha' jil'i yu.

—Nde ti ndu nu'u, mstru —nacui' Judas bi' jil'i Jesús.

Li' ndyacu Judas saca' Jesús. ⁵⁰Li' nacui' Jesús jil'i Judas bi':

—Tya'a tso'o na' ngua nu'u nquicha' —nacui'—. ¿Ni cña liyya nu'u ca nde juani?

Li' ntejeya' ngu' tyaala bi' jil'i Jesús, cha' tyaa lo'o ngu' jil'i.

⁵¹Lo'o tsaca ñati nu ndya'a lo'o Jesús, hora ti ngulo yu maxtyi cusu'u jil'i yu, ngujui'i yu maxtyi jil'i msu jil'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' jyaca msu bi' li'. ⁵²Lo'o li' ngulo Jesús cña jil'i yu bi':

—Xco'o nu'u maxtyi cusu'u cua hi' —nacui' jil'i yu bi'—. Lcaa ngu' nu nxu'u tya'a lo'o maxtyi, jua'a cajaa ngu' bi' xqui'ya maxtyi. ⁵³¿Ha ná jlo ti' nu'u cha' si jña na' jil'i Sti na', hora ti culo ycu'i Ni cña cha' caa tii tyucuaa tya'a taju xca jil'i Ni, cha' xtyucua xca bi' 'na? ⁵⁴Pana ná nti' ya jua'a. Nga'a cha' caca ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cusu' jil'i ycu'i Ndyosi Sti na'.

⁵⁵Li' nchcui' Jesús lo'o nu taju ñati tyaala nu ñaa cha' xñi ngu' jil'i:

—¿Ni cha' liyya mā lo'o maxtyi cusu'u lo'o yaca ntsu'u ya' mā, cha' xñi mā 'na? —nacui' Jesús jil'i ngu'—. ¿Ha sca nu cuaana laca na' lacua? Tyu'u tsa tsa ngua'a na' ne' laa tonu jil'i mā, ngulu'u na' cha' jil'i ycu'i Ndyosi jil'i ñati, lo'o ná ngusñi mā 'na li'. ⁵⁶Pana ñi'ya nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba jil'i ycu'i Ndyosi

nu ngua sa'ni, la cui' jua'a ndyu'ni ma lo'o na' juani.

Li' ndu'u lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ngusna ngu'.

Nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío ngua'ni cuayá' ji'i Jesús

⁵⁷Li' ndyaa lo'o ngu' tyaala bi' ji'i Jesús slo Caifás, xu'na sti jo'ó. Ni'i bi' cua ndyu'u ti'i lcaa mstru cha' jo'ó lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo. ⁵⁸Lo'o nu Pedro bi' ni, tyijyu' ti ndu'u lca'a yu chu' ngu' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca to' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó bi'. Li' ndyatí Pedro ne' lo'o, stu'ba ti ngua'a yu lo'o ngu' policia, cha' nti' yu ña'a yu ñi'ya caca lo'o cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús.

⁵⁹Lo'o li' lcaa ngu' tisiya, lo'o lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o lcaa ngu' cusu' bi', ncllyana ngu' ñi'ya ca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, cha' nti' tsa ngu' cujuui ngu' ji'i. Pana ná ndu'u tucua ñati' nu cujuui cuañi' ji'i yu cuentya ji'i ngu' nu laca loo bi'.

⁶⁰Ná ngujui ñi'ya nu cua'ni ngu', masi quiña'a tsa ngu' cuiñi ndyalaa ngu' slo ngu' nu laca loo bi', cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús; ná stu'ba cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Su cua ndye, li' ndyalaa tucua tya'a ngu' cuiñi nu ndi'ya nchcui':

⁶¹—Nacu' nu qui'yu re: “Taca jna' cuityi na' laa tonu re ji'i ycu' Ndyosi, lo'o li' xa' cuiñá na' ji'i chaca quiya'; chu' sna tsá ti tye tya' laa 'na”, nacu' Jesús jua —nacu' ngu' cuiñi bi'.

⁶²Li' ndyatü xu'na sti jo'ó, nchcui' yu lo'o Jesús:

—¿Ni cha' ngusta ngu' qui'ya re jinu'u? —nacu' sti jo'ó bi'—. ¿Ni

cha' ná nxacui' nu'u ni sca cha' ji'i ya?

⁶³Ni sca cha' nu nchcui' sti jo'ó, ná nguxacui' Jesús ji'i tsiya' ti. Li' ngulo sti jo'ó bi' cña ji'i yu:

—Chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi nu lu'ú ca nclyo na' cña re jinu'u juani: Cacha' clya nu'u ji'i cua si chañi cha' laca nu'u Cristo, nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi.

⁶⁴—La cui' laca na' —nacu' Jesús li'—, ñi'ya nu nacu' nu'u laca na'. Lo'o chaca cha' cacha' na' ji'i ma juani, cha' nde loo la ña'a ma 'na nu cua nda Ni 'na lijya' cha' caca na' ñati, nu lo'o tyucua na' la'a tsu' cui' ca su ntucua ycu' Ndyosi Sti na', nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni. Li' caa na' chaca quiya' laja coo nde cua.

⁶⁵Lo'o li' nu xu'na sti jo'ó bi' ni, ycu' ca yu ngusaa' ste' yu cha' ñasi' tsa yu.

—Cuiñi tsa yu re, cha' suba' nchcui' yu re ji'i ycu' Ndyosi —nacu' sti jo'ó bi' ji'i lcaa tya'a ngu' nu laca loo li'—. Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati' qui'ya ji'i yu re. Cua ndyuna na cha' suba' tonu tsa nu nchcui' yu re, nu lo'o nacu' yu cha' Sñi' ycu' Ndyosi laca yu. ⁶⁶¿Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee cu'ma juani?

Hora ti nguxacui' ngu' cha' ji'i xu'na sti jo'ó bi':

—Ntsu'u cha' cajaa yu —nacu' ngu' bi'.

⁶⁷Li' ngutu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús, ngujui'i ngu' ndacu' ji'i; jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu ngujui'i ya' saca' Jesús. ⁶⁸Li' nacu' ngu' bi':

—Nacu' nu'u cha' Cristo laca nu'u nu nda Ni ji'i lijya' chalyuu. Tso'o lacua. Cacha' liñi nu'u ji'i ya, ¿ni naa yu nu ngujui'i jinu'u, si chañi

cha' tii nu'u? —nacui ngu' bi' jii Jesús.

**Nacui Pedro cha' ná nslo
jii Jesús tsiya' ti**

⁶⁹Lo'o nu Pedro bi' ni, nde liya' ti nga'a yu bi'. Li' ñaa sca nu cuna'a cua' slo yu.

—Lo'o nu'u ndya'a stu'ba ti lo'o Jesús nu ngu' Galilea jua —nacui nu cuna'a bi' jii Pedro.

⁷⁰Li' cuii ngxacui Pedro cha' jii nu cuna'a ña'a cuayá' nu cuna lcaa ngu'!

—Ná nchca cuayá' ti' na' cha' nu nchcui' nu'u —nacui Pedro jii.

⁷¹Li' ndatsu' Pedro, ndyaa ndyatú cacua ti to' lo'o bi'. Lo'o li' na'a chaca nu cuna'a cua' jii yu, nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Stu'ba ti ndya'a nu qui'yu re lo'o Jesús Nazaret jua —nacui nu cuna'a bi' li'.

⁷²Chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro, ngua'ni yu jura li'!

—Ná nslo na' jii nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro jii ngu' bi' li'.

⁷³Ca tiya' la xi ñaa xi xa' la ñati nu nga'a ndacua ti, nchcui' ngu' lo'o Pedro li'!

—Chañi cha' tya'a ndya'a nu'u lo'o nu qui'yu jua —nacui ngu' jii—, cha' stu'ba ti ndañi cha' nu nchcui' nu'u lo'o cha' nu nchcui' tya'a quichi tyi yu jua.

⁷⁴Li' chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro cha' xcube' ycu' Ni jii yu si cha' cuiñi laca nu nda yu.

—Ná nslo na' jii nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro jii ngu'.

Hora ti ngusi'ya ndye'e li'. ⁷⁵Lo'o li' ndyi'u ti' Pedro cha' nu nchcui'

Jesús lo'o yu tya tsá la, nu lo'o ndi'ya nacui Jesús jii yu: “Nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya juani, sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na”. Jua'a nacui Jesús tsa la, bi' cha' ndu'u Pedro ndyaa yu li'; nxi'ya tsa yu ndyaa yu cha' xñi'i tsa ti' yu li'.

Ndyaa lo'o ngu' jii Jesús slo Pilato

27 Lo'o nguxee chaca tsá, xa' ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' jii ngu' judío, cha' cua'ni stu'ba ngu' cha' lo'o tya'a ngu', ñi'ya taca cujuui ngu' bi' jii Jesús. ²Li' ngusca' ngu' jii Jesús, ndyaa lo'o ngu' jii slo Poncio Pilato, nu ngua gobernador romano.

Ngujuui Judas

³Lo'o nu Judas nu ndyujui' jii Jesús ya' ngu' xña'a bi' ni, na'a yu cha' cua cujuui ti ngu' jii Jesús; ngua xñi'i ti' yu li'. Hora ti ndya yu nu calaa tyii cñi plata jii ngu' nu laca loo bi' chaca quiya'!

⁴—Ntsu'u qui'ya 'na —nacui Judas bi' jii ngu' nu laca loo—, cha' cua ndyujui' na' jii sca ñati lubii jii ma, cha' cujuui ma jii —nacui.

Li' ngxacui ngu' nu laca loo bi' cha' jii Judas:

—¿Ha cha' jii cua laca cha' bi'? —nacui ngu' nu laca loo bi'—. Si ntsu'u qui'ya jinu'u, cha' jinu'u laca bi'.

⁵Li' ngusalú Judas cñi plata bi' lo yuu ne' laa tonu bi' su nga'a ngu' nu laca loo bi', ndu'u yu ndyaa yu. Li' ndyujui Judas jii ycu' ca; ngusca' yu reta yane yu, lo'o ngusca' loo reta laja yaca nde cua; cuati nguxtyú yu jii ycu' ca yu nde lo yuu, ngujuui yu li'.

⁶Ngusñi sti jo'ó nu laca loo jil'i cñi bi' li'.

—¿Ñi'ya cua'ni na lacua? —nacui sti jo'ó jil'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' quixa' cñi re lo'o msta' nu cua nda ngu' jil'i ycu'i' Ndyosi ne' laa re, cha' cñi nu ngujui jil'i yu cha' ndyujui' yu jil'i sca ñati' laca cñi re —nacui sti jo'ó bi'.

⁷Li' ngüiñi cha' jil'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o cñi bi' cui'ya ngu' sca lo'o jil'i ngu' su ndiña ngu' quityu' nquicha', cha' caja su tyatsi' jyo'o ngu' xa' tsu' ne' lo'o bi'. ⁸Bi' cha' juani ndu'ni ngu' jil'i yuu bi': Ne' lo'o su ndyalú tañi ñati'; jua'a naa yuu bi' jil'i ngu' juani. ⁹Nu jyo'o Jeremías nu ngua tu'ba jil'i ycu'i' Ndyosi tya sa'ni la ni, cua nguscua yu sca cha' lo quityi cuentya jil'i cñi plata bi', cha' nu caca nde loo la. Ndi'ya cha' nu nguscua yu: “Calaa tyii tya'a cñi plata, tsa lo cua ti cñi laca caya' nu ntsu'u lo sca ñati', nacui ngu' Israel tya'a na. ¹⁰Li' ngusñi ngu' cñi bi', ngüi'ya ngu' sca lo'o jil'i ñati' nu ndiña quityu' nquicha'. La cui' cña bi' laca nu ngulo ycu'i' nu Xu'na na 'na”, nacui Jeremías.

Ndu Jesús slo Pilato

¹¹Lo'o li' ndyalaa Jesús slo nu laca gobernador bi', nchcuane yu nu laca loo bi' jil'i Jesús li':

—¿Ha la cui' nu'u laca rey jil'i ngu' judío? —nacui yu nu laca loo bi' jil'i Jesús.

—La cui' laca na' —nacui Jesús jil'i li'—, la cui' ñi'ya nu nacui nu'u laca na'.

¹²Lo'o li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', ngusta ngu'

qui'ya jil'i Jesús; pana ni sca cha' ná nguxacui Jesús jil'i ngu' bi'. ¹³Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nduna nu'u cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u? —nacui nu laca loo bi' jil'i Jesús.

¹⁴Pana ná nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' tsiya' ti; ni sca cha' ná nchcui', bi' cha' ndube tsa ti' nu Pilato bi' ña'a yu jil'i.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' jil'i Jesús

¹⁵Lcaa yija' lo'o ndyaca tsa ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador jil'i sca ti preso, la cui' preso nu ndijña ngu' judío jil'i. ¹⁶La cui' tyempo bi', ntsu'u sca nu qui'yu nu naa Barrabás ne' chcuá, sca ñati' nu ntsu'u tsa qui'ya jil'i ngua yu bi'.

¹⁷Lo'o jua'a' ngua cha' quiña'a tsa ngu' judío ndyu'u ti'i' ngu' to' ni'i' jil'i gobierno, li' nchcuane Pilato bi' jil'i ngu':

—¿Ti jil'i nti' ma' cha' cua'ni lyaá na' jil'i juani? ¿Ha tso'o clyaá Barrabás, o tso'o la clyaá Jesús nu ndu'ni ma' Cristo jil'i? —nacui Pilato jil'i ngu'.

¹⁸Jlo ti' nu Pilato bi', cha' liye' tsa ti' ngu' nu laca loo bi' ña'a' ngu' jil'i Jesús, bi' cha' cua ngusu'ba ngu' jil'i ne' chcuá.

¹⁹Tya nga'a' lcaa ñati' bi' slo Pilato, lo'o jua'a' tya ntucua ycu'i' yu lo yaca xlya cña su ndu'ni cuayá' yu jil'i ñati'. Li' ndyalaa sca msu slo yu, yaa lo'o sca cha' nu cua nchcui' cloyo' Pilato bi': “Ná sca cha' cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu nu lubii tyiquee jua”, nacui nu cuna'a' bi' jil'i Pilato. “Lye tsa ngua ti' na' tyucui talya cuentya jil'i yu bi'. Cua nchcui' tsa xcalá na' xqui'ya yu bi'.”

²⁰Pana nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', cua nchcui' tsa ngu' bi' lo'o nu quiña'a tsa ñati' bi', cha' jña ngu' chacuayá' jii' Pilato cha' culaá yu jii' Barrabás nu ntsu'u ne' chcuá bi', cha' li' cujuui Pilato jii' Jesús. ²¹Li' xa' nchcuane gobernador bi' jii' ngu' chaca quiya': —¿Ti jii' cua'ni lyaá na' lacua? — nacui nu Pilato bi'.

—Jii' Barrabás —nacui ngu' quiña'a li'.

²²—¿Na laca cua'ni na' lo'o Jesús nu ndu'ni ma Cristo jii' lacua? — nacui Pilato li'.

—Cujui' ca'a ma jii' lo crusi — nacui ngu' li'.

²³—¿Ni cha' laca nti' ma cha' cujuui na' jii' yu re? —nacui Pilato bi' li'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u jii'?

Cui' tsa nxi'ya lo'o ngu' jii' li':

—Cujui' ca'a ma jii' lo crusi — nacui ngu'.

²⁴Li' na'a Pilato cha' tyaala tsa ndi' loo ngu', cha' ñasi' tsa ngu'; jua'a ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' tsiya' ti. Bi' cha' ngulo yu cña cha' caa lo'o msu jii' sca tsi'yu ntsu'u hitya. Li' ndyaati' ya' yu slo lcaa ñati'.

—Lubii tyanu ya' na', cha' si'i cha' jna' cajaa yu nu lubii tyiquee re —nacui Pilato jii' ngu'—, cha' jii' cu'ma laca cha' bi'.

²⁵—Tso'o —nacui nu ngu' quiña'a bi'—, tyanu qui'ya hichu' ya, lcaa ya lo'o sñi' ya; pana ntsu'u cha' cajaa yu re.

²⁶Li' ngua'ni lyaá Pilato jii' nu Barrabás bi', cuati ngujui' ngu' jii' Jesús lo'o reta. Li' ngulo nu Pilato bi' cña jii' ngu' sendaru cha' tsa lo'o ngu' jii' Jesús cha' cujuui' ca'a ngu' jii' lo crusi.

²⁷Lo'o li' ntejeya' ngu' sendaru nu ndu' cua' slo gobernador bi' jii' Jesús, ndyaa lo'o ngu' jii' nde ne' ni'i jii' gobierno; ndacha' ngu' jii' lcaa tya'a sendaru nu ndi' ni'i bi', cha' tyu'u ti'i ngu' su ndu' Jesús. ²⁸Li' ngulo ngu' ste' Jesús, nguxacu' ngu' jii' lo'o sca late' nga'a ña'a. ²⁹Li' nguixii' ngu' lti quiche' chu' tya'a cha' caca sca sne'; ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús, jua'a ngusta ngu' sca yaca quii ya' tsu' cui' jii' yu. Li' ndyatú sti' ngu' slo Jesús. Ngua ti' ngu' xtyí lo'o ngu' jii', bi' cha' ngua'ni ngu' lcaa cha' bi', ñi'ya si laca yu sca rey nde chalyuu.

—Ndyu'ni tlyu ya jinu'u cha' laca nu'u rey jii' ngu' judío —nacui ngu' sendaru jii' Jesús li'.

³⁰Li' ndu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús; ngusñi' ngu' yaca quii bi', ngujui' ngu' hique Jesús lo'o yaca quii bi' li'. ³¹Lo'o ndye ngustí lo'o ngu' jii' yu, li' ngulo ngu' late' nga'a bi', nguxacu' ngu' ste' ycui' yu chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' sendaru bi', ndyaa lo'o ngu' jii' yu to' quichi' cha' cujuui' ca'a ngu' jii' ca lo crusi.

Ngujui' ca'a ngu' jii' Jesús lo crusi

³²Tyucui' su ndyaa ngu', li' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu naa Simón; ngu' Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo sendaru cña jii' nu Simón bi', cha' qui'ya yu crusi bi' cuentya jii' Jesús.

³³Lo'o li' ndyalaa ngu' lo sca cuati nu naa Gólgota (Gólgota nti' ñacui cha'cña ji'na: ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o). ³⁴Li' nda ngu' vino nguixa' lo'o sca taná clyaa' cha' co'o Jesús; pana lo'o cua ndyi'o cuayá' xi ca ti, li' nga'aa ntaja'a yu co'o yu jii' vino bi' tsiya' ti.

³⁵Lo'o ngujui'i ca'a ngu' jil'i yu lo crusi lo'o clavo, li' ngüijya sendaru bi' lo'o tya'a ngu' cha' cua'ni ngana ngu' jil'i tya'a ngu', cha' tacha ste' Jesús jil'i ngu'. La cui' cha' bi' nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nacui' quityi bi': "Ndacha ngu' ste' na' jil'i tya'a ngu' lo'o ngüijya ti ngu'". ³⁶Nga'a ngu' bi' cua' quiya' crusi. ³⁷Cua ngusta ngu' letra hique crusi nu nchcui' ni qui'ya ntsu'u jil'i Jesús: "Nu nde laca Jesús, rey jil'i ngu' judío", nacui' letra bi'.

³⁸Lo'o la cui' tsá bi' ngujui'i ca'a ngu' jil'i tucua tya'a ngu' cuaana lo xa' la crusi tya'a ndü Jesús; tsaca yu nga'a la'a tsu' cui' jil'i Jesús, lo'o chaca yu nga'a la'a tsu' coca jil'i.

³⁹Lo'o jua'a ntsu'u tsa ñati nu nteje tacui su ndü crusi bi', nxytí lo'o ngu' bi' jil'i Jesús.

⁴⁰—Nu'u laca nu cuityi jil'i laa tonu bi' nacui' nu'u, lo'o li' nacui' nu'u cha' cuiñá nu'u jil'i chaca quiya' chu' sna tsá ti, ngua ti' nu'u. Cua'ni lyaá nu'u jil'i ycu'i' ca lacua —nacui' ngu' bi' jil'i Jesús—. Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycu'i' Ndyosi laca nu'u, cua'ya clya nu'u lo crusi cua juani —nacui' ngu'.

⁴¹Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' jil'i ngu' judío, ndya'a ngu' ndyaa na'a ngu' ca su nga'a Jesús lo crusi, cha' nxytí lo'o ngu' bi' jil'i yu li'.

⁴²—Ngua'ni lyaá yu jil'i xa' ñati, pana jil'i ycu'i' ca yu ná nchca jil'i yu cua'ni lyaá yu —nacui' ngu' nu laca loo bi'—. Rey jil'i ngu' Israel laca yu, nacui' yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi cua juani, jlya ti' na jil'i yu

li' —nacui' ngu' bi' jil'i tya'a ngu'—.

⁴³Ndü ti' yu jil'i ycu'i' Ndyosi cha' xtyucua Ni jil'i yu, nacui' yu. Tso'o la si cua'ni lyaá ycu'i' Ndyosi jil'i yu juani, si chañi cha' tyaca'a yu jil'i Ni; "Sñi' ycu'i' Ndyosi laca na'", ndu'ni yu re.

⁴⁴Lo'o jua'a nu ngu' cuaana nu tya'a ngujui'i ca'a ngu' jil'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nxytí lo'o ngu' jil'i Jesús.

Ngujuii Jesús

⁴⁵Lo'o li' ngua talya chalyuu chu' sna hora; nde hora nguxana cha' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii. ⁴⁶Lo'o la cui' hora cua sna nde ngusii bi', cuij' tsa ngusi'ya Jesús:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? — nacui'. Ndi'ya nti' ñacu'i' cha' cha'cña jil'na: Ndyosi Sti na', Ndyosi Sti na', ¿ni cha' laca cha' ngulaya' nu'u 'na?

⁴⁷Lo'o ndyuna xi ngu' nu ndü cacua ti cha' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nxi'ya yu re jil'i jyo'o Elías — nacui' ngu' bi'.

⁴⁸Hora ti ngusna tsaca ngu' bi' ndyaa qui'ya yu sca quiche, ngüicha' yu jil'i lo'o hitya tiye'. Li' ngusca' jil'i lo sca yaca cha' tyalaa su ntucua tu'ba Jesús cha' co'o yu.

⁴⁹Lo'o xi xa' la ñati nacui' jil'i:

—Jatya na si caa jyo'o Elías cha' cua'ni lyaá jil'i yu —nacui' ngu' bi'.

⁵⁰Lo'o li' chaca tya quiya' cuij' tsa ngusi'ya Jesús; li' ngutu'u cresiya jil'i yu, ngujuii yu. ⁵¹La cui' hora bi' ngutaa' late' tlyu nu ndacui' ndyacui' sa cla'be ne' laa tonu. Ca cua' ngutu'u ngutaa' late' bi'; tsa cu' ti ngutaa', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. Lo'o li' lye tsa

ngulacuj chalyuu ña'a cuayá' nu ngula'a quee tonu, ⁵²ña'a cuayá' nu ndyaala cuaá su nguatsi' jyo'o. Li' tyuu tya'a ngu' jyo'o nu ntsu'u cha' jil'i ngu' lo'o ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni la, ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya'. ⁵³Ca tiya' la lo'o cua ndyu'ú ycu'i' Jesús chaca quiya', li' ndu'u ngu' nu ngua jyo'o bi' ne' cuaá, ndyaa ngu' bi' nde quichí Jerusalén, quichí nu tacati tsa cuentya jil'i ycu'i' Ndyosi. Lo'o li' tyuu tya'a ñati' na'a jil'i ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya'.

⁵⁴Lo'o nu sendaru nu nga'a cua jil'i Jesús bi', lo'o nu capitán jil'i sendaru bi', ngulacua tsa ti' ngu' bi' li'; tlyu tsa cha' ndyutsii' ti' ngujui jil'i ngu' bi' lo'o na'a ngu' ñi'ya ngua cha' bi', ñi'ya ngua lo'o ngulacuj chalyuu. —Chañi' tsa cha' Sñi' ycu'i' Ndyosi laca jyo'o re —nacuj nu ngu' sendaru bi'.

⁵⁵Laja li', tyijyu' ti xi ndy tyuu tya'a ngu' cuna'a nu ndu'u nde Galilea; tya'a nguta'a ngu' lo'o Jesús, ngxutyucua ngu' bi' jil'i yu. Ndu ti nu ngu' cuna'a bi', na'a ngu' jil'i crusi su nga'a Jesús; ⁵⁶lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a Jacobo xtya'a José, lo'o jua'a xtya'a sñi' Zebedeo, na'a ngu' bi' ñi'ya ngua jil'i Jesús.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁷Lo'o cua ngusii' la xi ñaa sca nu culiya', sca ngu' quichí Arimatea laca yu nu naa José. Lo'o nu José bi' ngua tsa'a yu jil'i Jesús. ⁵⁸Tya tsá la cua ndyaa yu slo Pilato, ngüijña yu chacuayá' cha' tsa lo'o yu jil'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. Li' nda Pilato chacuayá' jil'i yu, ngulo Pilato cña jil'i

ngu' sendaru cha' tya ngu' jyo'o bi' jil'i José. ⁵⁹Li' ngüixii' yu José bi' sca tasá lubii hichu' jyo'o bi', ndyaa lo'o yu jil'i jyo'o cha' tyatsi'. ⁶⁰Nguxatsi' yu jil'i jyo'o bi' ne' sca tyuquee nu cua ngulu ca ti ngu' sii' cua'a, cha' caca cuaá su tyatsi' ycu'i' José nquicha'. Ndacu' José bi' to' cuaá lo'o sca quee tonu, ndu'u yu ndyaa yu li'. ⁶¹Lo'o jua'a nga'a María Magdalena lo'o nu chaca María, nga'a ngu' cacua ti to' cuaá bi'.

Ndu ngu' cua to' cuaá su ndyatsi' jyo'o Jesús

⁶²Ca chaca tsá lo'o cua ndye ngua'ni yala ngu' cña jil'i ngu', cha' cua tyalaa ti tsá ta'a nu ntsu'u cha' tyi'i cña' ngu', li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi' ndyu'u ti'i ngu' slo Pilato. ⁶³Nchcui' ngu' lo'o li': —Cusu' —nacuj ngu' jil'i nu Pilato bi'—, ntsu'u ti' ya jil'i cha' nu cua nchcui' nu cuiñi' bi' lo'o tya lu'ú yu: “Tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya'”, nacuj yu. ⁶⁴Bi' cha' tso'o la si culo nu'u cña cha' tyi'i ngu' cua to' cuaá bi' sna tsá, cha' ná ta ngu' chacuayá' jil'i ngu' nu ngua tsa'a jil'i yu, cha' ná tsa ngu' bi' cuaana ngu' jil'i jyo'o bi'. Ná caja ñi'ya nu chcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya' li'. Cua ngusñi' ngu' cha' cuiñi' nu nchcui' jyo'o bi' tya tsubi' la; lo'o juani si jlya ti' ñati' cha' ndyu'ú jyo'o bi', tlyu la cha' cuiñi' caca si xñi' ngu' cha' bi'.

⁶⁵Li' nguxacu' Pilato cha' jil'i ngu' nu laca loo bi':

—Ndu ngu' sendaru cuentya jil'i ma —nacuj Pilato—. Yaa clya ma lo'o ngu' sendaru bi', cha' tacu' tso'o ma to' cuaá bi' ñi'ya nu nti' ycu'i' cu'ma.

⁶⁶Li' ndu'u ngu' nu laca loo bi', ndyaa ngu' lo'o sca taju sendaru ji'i ngu', ndacu' tachaa ngu' to' cuaá bi' lo'o sca lo nguiña' tacalya nu ntsu'u sello ji'i, cha' ná cala' ngu' tsiya' ti quee tonu nu ndyacu' to' cuaá bi'. Li' nguxtyanu ngu' ji'i taju sendaru bi' cajua, cha' tyi'i ngu' cua to' cuaá bi'.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

28 Nu lo'o cua ndye tsá nu ndi'i cña' ngu', cua quixee ti tsá clyo ji'i semana, li' ndyaa María Magdalena lo'o nu chaca María bi', cha' nti' ngu' ña'a ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús. ²Li' ngulacui tsa chalyuu, cha' ngua'ya sca xca ji'i ycu' nu Xu'na na nu ntsu'u nde cua, ngua'ya lo yuu ca to' cuaá bi'. Li' nguxasu ji'i quee tonu nu nscua to' cuaá, ndyaa tucua yu chu' quee bi'. ³Ñi'ya ndubi xee tyi'yu, jua'a ña'a loo xca bi', lo'o jua'a ngati tsa ste' yu ñi'ya nu ngati tlya'. ⁴Lo'o na'a ngu' sendaru ji'i xca bi', ndyutsii tsa ngu' li', ña'a cuayá' nu nclýu ngu' lo yuu ñi'ya laca si na cua ngujuii ngu'. ⁵Li' nchcui' xca bi' lo'o nu ngu' cuna'a bi':

—Ná cutsii mā —nacui' ji'i ngu' cuna'a bi'—. Jlo ti' na' cha' nclýana mā ji'i Jesús nu ngujuii lo crusi. ⁶Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ñi'ya nu nacui' ycu' yu ji'i mā tya tsubi' la. Cuaa mā, caa mā ña'a mā ca su ngustii jyo'o yu. ⁷Li' yaa clyá mā cacha' mā ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu bi', cha' nga'aa ntsiya jyo'o bi' ne' cuaá re, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'; cua tsaa ti ycu' yu nde Galilea nde loo la ji'i

cua mā, ca bi' ña'a mā ji'i yu. Tsa lo cua ti cha' ntsu'u cha' cacha' ji'i mā —nacui' xca ji'i nu ngu' cuna'a bi'.

⁸Hora ti ndu'u nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá bi', ndyaa ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu', masi ndyutsii ngu' xi. Ngusna ngu' cha' ndyaa ngu' cacha' ngu' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús. ⁹Li' ndyaca tya'a ycu' Jesús lo'o ngu' cuna'a bi', nchcui' yu lo'o ngu'. Hora ti ndyatú sti' nu ngu' cuna'a bi' slo Jesús, ngusñi ngu' quiya' yu, ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu li'.

¹⁰—Ná cutsii mā —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Yaa clyá mā cacha' mā ji'i ngu' tya'a na' cha' ntsu'u cha' tsa'a na' nde Galilea; ca bi' tyacua tya'a ngu' lo'o na', ñacu' mā ji'i ngu'.

Cha' nu nchcui' sendaru lo'o ngu'

¹¹Laja lo'o ndyaa nu ngu' cuna'a bi', ndyaa ngu' sendaru nu ndi'i cua to' cuaá bi'; lo'o ti ndyaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' ji'i sti jo'ó nu laca loo lcaa cha' ñi'ya nu ngua ca to' cuaá bi'. ¹²Hora ti ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya ña'a cha' nu ta ngu' lo'o lcaa ñati. Li' nda ngu' nu laca loo bi' quiña'a xi cñi ji'i ngu' sendaru bi', cha' tacu' ngu' ji'i cha' ñi'ya nu ngua.

¹³—Ndi'ya ñacu' mā ji'i ñati: “Talya laja lo'o laja' ti ya, li' ndyalaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i jyo'o Jesús bi', nguaana ngu' bi' ji'i jyo'o bi'”. Jua'a cha' ta mā lo'o ñati —nacui' ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' sendaru—. ¹⁴Lo'o li' si cuna ycu' gobernador nu laca loo ji'na cha' re,

li' chcuí' ya lo'o yu cha' ná xcube'
yu jí'í ma.

Jua'a cuii nda ngu' nu laca loo
bi' lo'o ngu' sendaru. ¹⁵Li' ngusñi
ngu' sendaru bi' cñi bi'; ndu'u ngu'
ndyaa ngu' nchcui' ngu' lo'o ñati
ñi'ya nu ntsu'u cña jí'í ngu' cha'
chcui' ngu'. Bi' cha' hasta juani ña'a
ti jlya ti' ngu' judío cha' jua'a ngua
jí'í jyo'o Jesús.

**Nda Jesús sca cña jí'í ngu' nu
cua ngusubi yu jí'í tya tsubi' la**

¹⁶Lo'o li' ndu'u nu tii chaca tya'a
ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í Jesús,
ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya
Galilea; ndyu'u ti'í ngu' lo xlya
ca'ya ca su nacui Jesús cha' tyacua
tya'a ngu' lo'o li'. ¹⁷Lo'o na'a ngu'
jí'í Jesús cha' yaa yu nde slo ngu', li'
ngua'ni tlyu ngu' jí'í yu, masi ntsu'u

xi tya'a ngu' nu bilya jlya tso'o ti'
ngu' jí'í. ¹⁸Li' ñaa Jesús cacua la,
nchcui' lo'o ngu':

—Cua nda ycuí' Ndyosi Sti na'
lcaa chacuayá' 'na cha' laca na' loo
jí'í lcaa na, masi lcaa na nu ntsu'u
ca slo ycuí' Ni nde cua, masi lcaa
na nu ntsu'u nde chalyuu —nacui
Jesús jí'í ngu'—. ¹⁹Yaa ma lcaa
quichi nde chalyuu cha' ca tsa'a
lcaa ñati cha' jna'. Li' tyucuatya ma
jí'í ngu' chacuayá' jí'í ycuí' Ndyosi
Sti na', jua'a chacuayá' jna' nu laca
Sñi' ycuí' Ndyosi, jua'a chacuayá' jí'í
Xtyi'í ycuí' Ndyosi. ²⁰Culu'u ma jí'í
ngu' bi', cha' taquiya' ngu' lcaa cña
nu cua ngulu'u na' jí'í ma. Lo'o jua'a
tyi'u ti' ma cha' nu nchcui' na' lo'o
ma, cha' tyi'í na' lo'o ma lcaa tsa
hasta ña'a cuayá' tye chalyuu.

Tsa lo cua ti cha' nacui Jesús.